

INFORMÁTOR

XXV/2014/2

NITRA

OBSAH: • Dôležité informácie • Aktuality • Rozhovor • Diskusia • Spoločensko-vedecké podujatia • Archeológia a verejnosť • Ocenenia a vyznamenania • Jubileá • Spomínáme • Opustili naše rady • Nové publikácie • Pozvánky • Zmeny v členskej základni • Oznamy výboru • Oznamy redakcie •

DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE

VOĽBY 2015 !!!!

Na zasadnutí 21.10.2014 sa členovia výboru SAS pri SAV dohodli na termíne konania Valného zhromaždenia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, na ktorom sa v zmysle stanov SAS pri SAV budú konať voľby predsedu a členov výboru.

Termín konania: 15. apríla 2015

Miesto: Veľká zasadačka v budove Archeologického ústavu SAV, Akademická 2, Nitra

Obraciame sa na členov SAS pri SAV s výzvou:

1. návrhy kandidátov za predsedu SAS
2. návrhy kandidátov za členov Výboru SAS

Návrhy prosíme posielat' v písomnej forme na adresu:

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV

Akademická 2

949 21 Nitra,

alebo e-mailom na:

mirossa@saske.sk

sas.archeologia@mail.com

Výbor SAS

Transkarpatské spoločensko-kultúrne pomery obyvateľstva badenskej kultúry v povodí hornej Visly a na slovenskom území severného Potisia (3300-2900 BC)

Od marca 2014 sa začal realizovať nový poľsko-slovenský vedeckovýskumný projekt s názvom „*Transkarpatské spoločensko-kultúrne pomery obyvateľstva badenskej kultúry v povodí hornej Visly a na slovenskom území severného Potisia (3300-2900 BC)*“. Jeho riešenie bude trvať do decembra 2016. Nositeľom projektu je Archeologické múzeum Krakov v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV Nitra. Za vedenie projektu z poľskej strany zodpovedá A. Zastawny z Archeologického múzea Krakove. Ďalšími vykonávateľmi sú M. Lityńska-Zajac, A. Rauba-Bukowska, J. Wilczyński a B. Grabowska, ktorí pracujú v iných vedeckovýskumných inštitúciách v Poľsku. Finančným partnerom projektu je Národné centrum vied v Krakove (č. projektu NCN 2013/09/B/HS3/03401).

Cieľom projektu je realizácia viacerých archeologických a prírodovedných analýz, ktoré umožnia rozpracovať otázky genézy, chronológie, vzájomných vplyvov a zákonitostí vývoja osídlenia badenskej kultúry na území Malopoľska a východného Slovenska. Sledované územia sú situované v severovýchodnej časti väčšieho, stredoeurópskeho badenského kultúrneho komplexu, ktorý sa vyznačoval silným regionálnym vývojom. Osídľovanie týchto území, predelených horstvom Západných Karpát, vykazuje mnohé podobnosti v materiálnej kultúre i v znakoch osídlenia. V oboch skúmaných geografických jednotkách sledujeme aj silné vplyvy z územia Veľkej maďarskej nížiny. Tu sa otvára otázka vyjasnenia genézy rozšírenia badenskej kultúry na skúmané územia. Do projektu bolo vopred vytýpaných 39 najvýznamnejších evidovaných archeologických lokalít badenskej kultúry (21 z územia Poľska, 18 z územia Slovenska).

Prvýkrát v histórii bádania badenského komplexu je výskum zameraný na rôzne kategórie (typologické analýzy keramického a kamenného materiálu, mikroskopické analýzy keramiky, analýzy C14 AMS, archeozoologické analýzy, archeobotanické analýzy, metalurgické analýzy, ako aj na výskum stratégie a geografie osídlenia). V krajinách strednej Európy doposiaľ nebol riešený projekt, ktorý by takto komplexne analyzoval a porovnával faktory osídlenia badenskej kultúry v susedných geografických regiónoch.

Širšie uplatnenie projektu vidíme vo vytvorení teoretickej základne pre vznik spoločných výskumov zameraných na sledovanie kultúrnych pomerov pravekých spoločností na území oboch strán Západných Karpát.

Eva Horváthová/ Albert Zastawny

Pamiatkový výskum kaštieľa v Seredi

Archeologický výskum v interiéroch kaštieľa v Seredi bol vyvolaný zámerom Mesta Sered' pamiatkovo obnoviť prvú časť chátrajúceho objektu, južnú polovicu západného krídla a juhozápadný bastión. Cieľom mesta je postupne oživiť celý areál kaštieľa s parkom, pričom projekt revitalizácie parku s objektom amfiteátra sa už realizuje. V súvislosti so spomenutým cieľom sa mesto rozhodlo umiestniť do prvých zrekonštruovaných priestorov expozíciu Mestského múzea v Seredi zameranú na dejiny a prezentáciu Šintavského vodného hradu, renesančnej pevnosti tzv. starotalianskeho typu a samotného kaštieľa (1. NP), ako aj reprezentačné a expozíčné priestory mesta (2. NP). K expozíčným priestorom bude pripojená aj zrekonštruovaná kazemata JZ bastiónu (zabezpečovalo OZ Vodný hrad, Sered'), ktorá sa už dlhšie využíva na kultúrno-spoločenské akcie.

Vzhľadom na rozpočet sa mesto rozhodlo požiadať o možnosť čerpať nenávratné finančné prostriedky z fondov EÚ. Pred vypracovaním projektovej dokumentácie obnovy bolo potrebné vykonať nevyhnutné výskumné práce. Pred rokom sa začali prostredníctvom spoločnosti PAMARCH realizovať architektonicko-historický výskum (I. Gojdič, P. Hudák) a reštaurátorský výskum (F. Šmigrovský) a od januára 2014 sa začal aj archeologický výskum dotknutých častí interiéru.

V 1. etape archeologického výskumu sme sa v kooperácii s ďalšími typmi pamiatkového výskumu zamerali na zistenie a inventarizáciu zachovaných stavebných prvkov z jednotlivých stavebných etáp kaštieľa, aby bolo možné relevantne určiť typ slohovej rekonštrukcie objektu a jeho jednotlivých častí. V priestoroch južne od súčasného prejazdu sme sondážne overili nivelety historických terénov, pričom sme zistili, že najmladšie pochádzajú z 18. storočia. Podlahy zo stavebnej etapy ukončenej v roku 1841 boli pravdepodobne v 2. polovici 20. storočia deštruované a nahradené betónovými dekami. V miestnosti susediacej s prejazdom zo severu sme sondážne overili existenciu zaniknutého suterénu z barokovej stavebnej etapy, ktorý bol spomenutý v opise kaštieľa v diele M. Bela. V ostatných

priestoroch sa archeologický výskum nerealizoval z dôvodu existencie suterénov, ktoré budú rekonštruované v ďalšej etape.

Pohľad na nádvorie kaštieľa v Seredi.

postupne odkryli tri stavebné etapy vstupnej brány, z ktorých najstaršia je súveká s výstavbou hradby a najmladšia zanikla okolo roku 1600. Druhá stavebná etapa, ktorej súčasťou bola aj vlčia jama s kolískovým mostom, existovala pravdepodobne už v záverečnej etape existencie hradu a pretrvala aj v 1. stavebnej fáze pevnosti.

Rozsiahlu stavebnú činnosť v 15. storočí môžeme predbežne spájať s obdobím vlády Žigmunda Luxemburského (hlavným správcom hradu bol vojvoda Stibor zo Stiboric), ktorý na hrade niekoľkokrát pobýval. Po Žigmundovej smrti sa stal hrad s príslušenstvom dedičným majetkom pánov z Rozhanoviec (Rozgoňovci, 1439), pričom stavebné úpravy ďalej pokračovali. Na vyššiu kvalitatívnu úroveň hradu a jeho zariadenia poukazujú aj niektoré hnutelné nálezy porovnateľné s dobovými nálezmi z Višegrádu a z Prahy.

Mesto Sered' má záujem v rekonštrukčných prácach pokračovať aj v nasledujúcom období. V ďalších etapách by mali byť revitalizované aj zostávajúce priestory západného krídla a južné krídlo s hospodárskou prístavbou. V záverečnej etape je plánovaná príprava a realizácia prezentácie jadra hradu, ktoré bolo archeologicky preskúmané v rokoch 1986 až 1992 (J. Ižof). Spolu so snahou prezentovať zaniknutú pevnosť v súvislosti s revitalizáciou parku by tak konečne celý objekt kaštieľa s parkom dočkal prezentácie hodnej jeho významu.

Róbert Daňo

Mariánske námestie a pamätník magistra Andronika z Trebišova

Práve v strede Trebišova, na mieste starobyľých sídlisk z praveku, včasnej doby dejinnej a slovanského obdobia, dominujú okoliu cirkevné stavby. Hrdo, no s pokorou držia stráž nad pozemským svetom súčasníkov. Gotický rímskokatolícky Kostol Návštevy Panny Márie z 13.–15. storočia, renesančný pavlínsky Kláštor blahoslavenej Panny Márie z roku 1502, rokokový Mariánsky morový stĺp z obdobia okolo roku 1800, i klasicistický Gréckokatolícky Chrám Zosnutia presvätej Bohorodičky z roku 1825 dávajú tejto časti mesta zvláštne čaro a dôstojnosť. Ťažko si predstaviť toto miesto bez nich. Tie kostoly tu museli stáť. Na najsvätejšom mieste mesta.

Je našou milou povinnosťou pripomínať si ich význam nielen v cirkevných a svetských dejinách mesta, ale i celej krajiny. Nakoniec, Panna Mária bola až do polovice 16. storočia aj v najstaršom znaku nášho mesta. Ján Chovanec navrhol už pred štvrtstoročím tento priestor symbolicky nazvať Mariánskym námestím. Pomenovanie sa ujalo. Mesto Trebišov však tento názov úradne prijalo len prednedávnom a tento titul mu oficiálne patrí od 1. januára 2013. Slávnosť požehnania Mariánskeho námestia sa uskutočnila 30. júna 2013. Primátor mesta Ing. Marián Kolesár pri tej príležitosti odhalil na námestí aj pamätník. Patrónka Trebišova, Panna Mária, sa nám isto odvdáči. A my jej za stáročnú ochranu ďakujeme a vzdávame hold. K slávnosti bola vydaná brožovaná publikácia J. Chovanec: Trebišov. Mariánske námestie – Andrassyovské mauzóleum.

V najstaršej časti Trebišova, na terajšom Mariánskom námestí a v blízkom okolí sa v 8.-10. storočí rozprestierala slovanská osada a neskôr stredoveká dedina. J. Macák, V. Budinský-Krička, M. Slivka, D. Čaplovič a J. Chovanec na tých miestach zistili sídliskové objekty z veľkomoravského obdobia a zo stredoveku. Niektoré stredoveké pamiatky sú z čias, keď v druhej polovici 13. storočia hradné panstvo Trebišov patrilo šľachticovi Andronikovi.

V roku 1803 vyšla v Budíne kniha Antala Szirmaya Notitia topographica, politica incltyi comitatus Zempleniensis. V nej je údaj, že hrad Trebišov už v roku 1254 patrilo šľachticovi Andronikovi. Táto prvá písomná zmienka bola

takmer všeobecne prijatá napriek tomu, že od čias Antala Szirmaya, teda viac než dve storočia, ju už nikto nikdy nevidel. Andronik, syn Jána z Trebišova, bol vlastníkom hradného panstva ešte aj v roku 1296, keď sa spomína ako magister Andronicus de Terebes.

Pamätník k prvej písomnej zmienke na Mariánskom námestí.

V registri písomností – Regestrum Varadinense, je však už aj pri roku 1219 zápis o Vavrincovi z Trebišova, vtedajšom dvorskom županovi. Nie je však isté, či je to zápis o našom Trebišove v Zemplíne, alebo o Trebišove v niektorej z iných žúp. Či je už však prvá písomná zmienka z roku 1219, alebo až z roku 1254 či dokonca 1296, nie je to rozhodujúce pri určovaní starobylosti stredovekého mestečka. Písomná zmienka neurčuje staroblosť sídla, ani dátum jeho vzniku. Je len istým medzníkom, od ktorého sa už o sídlisku sporadicky zachovávali aj písomné pramene. Archeologické, historické i jazykovedné poznatky hodnoverne dovoľujú sentencie, že Trebišov pod týmto názvom existuje už najmenej dvanásť či trinásť storočí.

V tomto roku sme si v našom meste pripomenuli (prinajmenej) 760. výročie prvej písomnej zmienky o Trebišove. 27. júna 2014 sa pri tejto príležitosti na Mariánskom námestí za účasti predstaviteľov mesta a cirkevnej honorácie konalo zhromaždenie občanov mesta, na ktorom predniesol slávnostný príhovor PhDr. Ján Chovanec, PhD. Primátor Trebišova Ing. Marián Kolesár potom odhalil pamätník s textom: 1254 PÍSOMNÁ ZMIENKA O MESTE ANDRONICUS DE TEREDES. Na pamätníku je i zväčšená kópia nálezu ranogotického železného kľúča, ktorý sa tak stal symbolickým kľúčom od brány trebišovského dávnevu.

Ján Chovanec

Kaštieľske listy z Trebišova

Stredoveké dejiny mesta sa spájajú najmä s hradom Parič, ktorý bol sídlom šľachtica Andronika z rodu Parisovcov, avšak istý čas bol aj kráľovským hradom. Od 14. storočia sa stal rezidenciou Drugethovcov a Perényiovcov, ktorí patrili k najvýznamnejším šľachtickým rodom stredovekého Uhorska.

Posledným majiteľom hradu bol Žigmund Drugeth. V časoch stavovských povstaní, keď bol na čele kurucov Imrich Thököly, povstalecké vojská v roku 1684 hrad dobyli. Avšak príchod cisárskych vojsk Leopolda I. po dvoch rokoch prinútil kurucov k ústupu. Thököly dal príkaz hrad podpáliť a zrúcať pušným prachom. Hrad Parič zostal od roku 1686 v ruinách a už nikdy nebol obnovený.

Vdova po Žigmundovi, Terézia Keglevičová, získala v roku 1702 od kráľa Leopolda I. späť všetky drugethovské majetky a po jej smrti ich v roku 1710 rozdelili jej dcéram. Anna-Mária sa vydala za grófa Františka Csákyho a jeden z ich synov, Imrich Csáky, postavil v roku 1786 na svojom majetku v Trebišove kaštieľ. Od konca 18. storočia bol kaštieľ majetkom i rezidenciou Csákyovcov, Szapáryovcov a nakoniec Andrassyovcov, ktorí boli už od polovice 17. storočia najvýznamnejším šľachtickým rodom v Uhorsku.

Po adaptácii v roku 1987 sa kaštieľ stal sídlom múzea a miestom jeho hlavných expozícií. Napriek dobe, keď vo svete vládnu virtuálne médiá, správy o bohatej a pestrej činnosti terajšieho Múzea a Kultúrneho centra južného Zemplína v Trebišove sme sa rozhodli vydávať aj v tlačenej podobe, ktorá sa napodiv uchováva najlepšie. Už v prvom čísle z 15. augusta 2014 je aj päť článkov s explicitne archeologickou tematikou, autorom ktorých je Ján Chovanec: Herkules kresťanov (str. 5), Roztratený poklad zo Zemplína (str. 7), Stredoveká studňa v Zemplíne (str. 8), Turecká fajka z Božčíc (str. 8), Nálezy z pravekého hradiska (str. 11). Noviny budú vychádzať dvakrát ročne vo formáte A4 na dvanástich stranách pod názvom **Kaštieľske listy**. Vedúcim redaktorom je PhDr. Ján Chovanec, PhD. Nasledujúce číslo novín vyjde 1. decembra 2014.

Ján Chovanec

„Archeológia včera a dnes“ – Rozhovor s prof. Máriou Novotnou

Prof. PhDr. M. Novotná, DrSc. patrí k zakladajúcim členom Slovenskej archeologickej spoločnosti a v jej začiatkoch bola zvolená aj za jej tajomníčku. Okrem bohatej vedeckej činnosti na poli archeológie pôsobí pani profesorka dlhé roky aj ako pedagóg a doteraz sa podieľa na výchove generácií archeológov.

S manželom prof. Bohuslavom Novotným dlhé roky budovala Katedru archeológie v Bratislave, založila Katedru histórie na Katolíckej univerzite v Ružomberku a v roku 1997 aj Katedru klasickej archeológie na Trnavskej univerzite, kde sa naďalej podieľa na rozvoji katedry a na výchove mladých adeptov archeológie.

V pokračovaní rozhovorov o „archeológii včera a dnes“ sme sa práve preto rozhodli osloviť pani profesorku. Interview viedla hlavná redaktorka Informátora A. Bistáková.

Pani profesorka, spolu so Štefanom Janšákom ste boli ustanovení za zástupcov pre založenie slovenskej pobočky Československej spoločnosti archeologickej. Čo bolo ideou k založeniu spoločnosti?

Jedným z prvých momentov bolo, že Slovenská akadémia vied začala podporovať vznik spoločností a poskytovať finančné prostriedky na ich činnosť a rozvoj.

V rámci Československej spoločnosti archeologickej, ktorá existovala už dávno a ktorej členmi sme boli aj my, slovenskí archeológovia, vznikla najskôr sekcia. Následne to viedlo k založeniu vlastnej spoločnosti.

Ako fungovala spolupráca Čechov a Slovákov?

My sme v podstate boli stále súčasťou Československej archeologickej spoločnosti, ale *de facto* sme sa s nimi veľmi nestretávali, keďže každý mal svoje povinnosti, čím sme sa časom od seba vzdľavovali. Ale nemyslím si, že by sa to z oboch strán bralo ako negatívum alebo nevôľa, ale akosi to vyplynulo z toho že slovenská archeológia sa ešte len budovala a usilovala sa o medzinárodné uznanie výsledkami svojej práce – využívala všetky možnosti ako ďalej napredovať a to aj z hľadiska finančného zabezpečenia. Zároveň netreba zabúdať, že práve toto bola doba najväčšieho výskumného boomu lebo vtedy bolo veľa tzv. stavieb socializmu a nás archeológov bolo veľmi málo.

Ako si spomínate na formovanie spoločnosti?

Spoločnosť mala za úlohu združovať nielen profesionálnych archeológov, ale aj amatérov, ktorí nám veľmi pomáhali pri vyhľadávaní nových lokalít a pri povrchových zberoch. Aj my mladí sme sa zapájali všade tam, kde to bolo potrebné. To bol aj môj prípad.

Pán inžinier Janšák síce nikdy archeológiu neštudoval, bol inžinier geometer, ale o náš odbor mal vždy veľký záujem. Svedčia o tom napokon aj jeho publikácie zamerané na archeologickú topografiu krajiny. Výhodou boli aj jeho veľké skúsenosti z verejného života, ktoré mohol uplatňovať pri kreovaní spoločnosti a jej napredovaní.

Z čoho pozostávala vaša úloha pri založení slovenskej sekcie?

V prvom rade sme zostavili program, oslovili všetkých archeológov a nám známych záujemcov a poslucháčov archeológie a zorganizovali prvé zakladajúce stretnutie. Pokiaľ si pamätám uskutočnilo sa na pôde FF UK v Bratislave. Archeologický ústav v rámci SAV síce už istú dobu existoval, ale na svojom vtedajšom pôsobisku v Nitre nemal ešte optimálne podmienky pre svoju činnosť.

Vy ste boli dokonca v tom období tajomníčkou spoločnosti ...

Z tohto dôvodu som s pánom inžinierom Janšákom potom pripravovala – program a stanovy. *De facto* sme nemali žiadne vzory, lebo aj ostatné spoločnosti ešte len vznikali. Istou výhodou bolo, že môj manžel už mal skúsenosti s Československou archeologickou spoločnosťou, takže nám pomáhal pri rozbiehaní našich aktivít.

Pani profesorka, koho si vy špeciálne pamätáte z nearcheológov?

Z technikov je to napríklad pán Stach, ktorý bol katolíckym kňazom a pán Sedlák, ktorý pracoval aj u manžela na výskume v Šarovciach. Z tých záujemcov, ktorí nepracovali v archeológii napríklad pán farár v Šarovciach, ktorý mal veľký záujem o výskum a všemožne nám pomáhal pri riešení praktických problémov.

Chodievali nearcheológovia na zjazdy spoločnosti? V čom vy vidíte ich prínos?

Viac začali chodiť až keď sa spoločnosť preniesla do Nitry. Ak si všimnete aj články týchto členov, upozorňovali na nálezy a publikovali ich v rámci svojich vedomostí. Vtedy sme boli vďační za každý príspevok a každý jeden nový nález. Treba povedať, že títo členovia vykonali veľa užitočnej práce pri vyhľadávaní lokalít a včasným oznamovaním nálezov sa neraz postarali o ich záchranu. Ako príklad môže slúžiť nález človekej kosti neandertalskeho človeka zo Šale a podobné nálezy. Ich členstvo v SAS je jedna z možností vzájomnej spolupráce.

Ako teda vyzerali začiatky slovenskej archeológie v praxi?

Do tých rokov spadá rozvoj slovenskej archeológie. V odbore pracovalo veľmi málo ľudí, čo súviselo aj s možnosťou štúdia. Zo starších kolegov nemožno nespomenúť dr. J. Pástora, dr. M. Duška či dr. J. Bártu. Tým chcem povedať, že nebol dostatok archeológov na prvé veľké výskumy a preto ochotne vypomáhali kolegovia z Čiech.

Aj my ako študenti sme sa pravidelne zúčastňovali výskumov a to aj počas semestra. Na fakulte nám neradi tolerovali neúčasť, či meškanie na prednášku.

Spomenuli ste možnosti štúdia. Aké teda boli?

V rámci histórie pôsobil za 1. ČSR profesor J. Eisner, ktorý prednášal archeológiu pre historikov. Zároveň bolo možné u neho robiť aj rigoróznú prácu z archeológie. Jeho žiakmi sa tak stali V. Budaváry, J. Pástor, M. Dušek.

Až v roku 1950 vzniklo štúdium archeológie na Filozofickej fakulte v Bratislave ako samostatný odbor v novej kombinácii s históriou či národopisom. Ako prví sme do prvého ročníka v študijnom roku 1950/51 nastúpili piati. Štúdium sme ukončili traja – Jozef Paulík (†), Titus Kolník a ja. V ďalšom ročníku boli iba dvaja poslucháči, ktorí štúdium aj ukončili (M. Pichlerová, rod. Prisigemová †, L. Bánesz †).

Pôvodne malo byť štúdium 4-ročné, ale takmer na poslednú chvíľu bolo zmenené na 4,5 ročné (výnimkou bola iba marxistická filozofia, ktorej zostali 4 roky štúdia). Boli sme prví, čo sme pociťovali viaceré školské reformy. Nebolo to len predĺženie štúdia na 5-ročné, ale boli to aj zásadné zmeny týkajúce sa získavania a udeľovania pedagogických a akademických titulov. V našom odbore sa to prejavilo napríklad aj tak, že sme štúdium nemohli už ukončiť obhajobou rigorózneho práce a skúškou a tak získať titul PhDr. ale iba titul „promovaný historik“. V rámci reforiem sa tiež zaviedol úzus, že sa štúdium archeológie neotvárať každoročne, ale iba každý druhý, respektíve každý tretí rok. Bolo tiež dohodnuté striedanie otvárania ročníkov medzi Prahou, Brnom a Bratislavou, čo v praxi nie vždy fungovalo.

Dlhé roky pôsobíte na univerzite ako pedagóg. Ako by ste porovnali štúdium archeológie vtedy a teraz?

Je to veľmi výrazný rozdiel. Ísť na vysokú školu humanitného zamerania z odborných škôl bolo kedysi neprípustné, absentovala napríklad latinčina. Dnes je to možné i keď nemožno zatiaľ, že nedostatky zo škôl praktického zamerania (SOŠ) sa prejavujú nielen v odbornom zameraní štúdia ale i všeobecnom rozhlade. V týchto školách nie je napríklad dôraz na dejepis či geografiu, ich smerovanie je úplne iné.

Vedeli sme, čo chceme študovať a ďalej profesionálne v odbore pôsobiť. Obávam sa, že mnohí dnešní študenti to nie celkom vedia. Možno aj tá ťažká doba, v ktorej sme žili nás viedla k tomu, že sme chceli viac ako chcú dnešní mladí ľudia.

Naše možnosti boli veľmi obmedzené. Chýbal kontakt so zahraničím a tým aj porovnanie so stavom bádania, technickými možnosťami terénneho výskumu a v obstarávaní zahraničnej literatúry. Vďaka osobným kontaktom sa nám na fakulte relatívne skoro podarilo nadviazať výmenu literatúry a vedeckých informácií so zahraničím. Dnešní študenti literatúru spravidla majú k dispozícii, ale neraz prechádzajú okolo nej a ich autorov bez výraznejšieho záujmu.

Prednosťami nášho štúdia bola povinná účasť na archeologickom výskume a organizované exkurzie.

Ako by ste teda zhodnotili dnešnú generáciu študentov?

Vzhľadom na všetky vymoženosti dnešnej doby si myslím, že nie všetci študenti ich plne využívajú. Nevieť si predstaviť, že by sme dnes boli bez internetu, na druhej strane nie je vždy najlepším pomocníkom pri štúdiu. Každá stránka, čo sa týka aj mnohých slovenských, nie je rovnako kvalitná a poslucháč nevie ešte dostatočne odhadnúť, ktoré z nich mu poskytnú tie správne informácie. Čerpať len z internetu nie je pri solidnom štúdiu postačujúce.

My sme nemali žiadnu techniku v tej dobe, medzinárodná kooperácia a vzájomná konfrontácia výsledkov bola menej intenzívna. Napriek tomu archeológovia boli vždy dostatočne „vedyčtí“, takže sa nám darilo aj v tomto smere. Na Archeologickom ústave bol takýmto hnacím motorom predovšetkým doc. A. Točík a na univerzite zase napríklad môj manžel.

Pani profesorka, na akých témach v súčasnosti pracujete?

Práve nám vyšla spoločná monografia s dr. Sojákom o Veľkej Lomnici, ktorá nás povzbudila k ďalšej spolupráci. O čo konkrétne pôjde zatiaľ neprezeráme. Menší príspevok, či štúdia sa bude týkať druhého zaujímavého opevneného miesta pri Dolnom Smokovci, ktoré má podľa nášho názoru priamy súvis s Veľkou Lomnicou.

Verím, že ešte v tomto roku vyjde moja monografia o mečoch s plnou liatou rukoväťou v Prähistorische Bronzefunde v Nemecku. Rovnako do konca roka ma čaká spolu s ostatnými členmi Katedry archeológie dokončenie učebnice „Úvod do štúdia klasickej archeológie“ a ďalej zbieram veľký korpus depotov zo Slovenska od najstarších neolitických až po koniec doby bronzovej.

Dovoľte mi však povedať, že plány a realita sú dve rozdielne veci. Plánov je veľa, ktoré z nich nájdú naplnenie sa nedá vopred odhadnúť.

Prezradíte nám, ku ktorej z množstva riešených tém máte špeciálny vzťah?

Mojou srdcovou záležitosťou bola roky kovovýroba a to mi zostalo. Na druhej strane je osviežením vrátiť sa aj k iným témam, ktoré sa týkajú doby, ktorá predchádzala dobu bronzovú.

Pani profesorko za rozhovor veľmi pekne ďakujeme!

DISKUSIA

Nové fakty = nové poznatky?

K napísaniu tohto príspevku ma inšpirovala diskusia v časopise *World archaeology* (2009, 2011, 2013) a *Archaeological dialogues* (2011). V jej úvode mierne marxisticky orientovaný dánsky archeológ K. Kristiansen (2009) prezentoval názor, že tzv. zmluvná (súkromná, teda podľa neho kapitalistická) archeológia je orientovaná hlavne na produkciu faktov, kým poznatky prináša najmä štátna (socialistická) archeológia. Skôr než sa vyslovím k tomuto názoru, budem sa trochu venovať teoretickým definíciám.

Čo si predstavujeme v archeológii pod pojmom fakt? Fakty sú jednoducho archeologické pramene, z ktorých sa po ich zdokumentovaní stávajú tzv. dáta. Fakt bez dokumentácie nemá vedeckú hodnotu, aj keď je vykopaný, či inak získaný. Môže mať (odhliadnuc od materiálu, z ktorého pozostáva), samozrejme, hodnotu esteticko-umeleckú, ale musí byť aspoň v minimálnej miere prezentovaný. Prezentácia faktov ako takých, bez aspoň najzákladnejších údajov o nich – teda už vo forme dát – však nie je obvyklá. Hodnota sa vytvára v ľudskom vedomí, a aby tento proces mohol nastať, je potrebné mať o faktoch isté vedomosti. Hodnota je však vždy hodnotou pre ľudí, inak o nej nemá význam uvažovať. Ďalším spracovaním sa potom z faktov generujú poznatky – teda musia byť zdokumentované, interpretované a publikované. Iba splnením týchto troch požiadaviek vznikajú plnohodnotné nové poznatky. Fakty predstavujú niečo podobné ako známy filozofický pojem „vec o sebe“, z ktorej sa v procese poznania stáva „vec pre nás“.

Nové poznatky však nevznikajú len na základe nových faktov. Už otec americkej novej archeológie L. Binford v 60. rokoch minulého storočia tvrdil, že nie je nevyhnutné hromadiť nové fakty, aby sme získali nové poznatky. Treba len položiť správne otázky, uplatniť nové metódy, a aj starý materiál môže priniesť ďalšie poznanie. V rámci tzv. hypoteticko – deduktívnej metódy požičanej od novopozitivistického filozofa C. Hempela Binford dokonca presadzoval aj problémovo orientované terénne výskumy. Odmietal kopanie „naslepo“, podľa neho musíme mať pred začatím výskumu nejakú hypotézu, predstavu problému, k riešeniu ktorého môže prispieť terénny výskum. Nové poznatky teda môže vyprodukovať aj stratégia či menežovanie vedeckého bádania – problémovo orientované výskumné projekty, tímová spolupráca, diskusie či konferencie, teoretická práca a pod. Pričom za problémovo orientovaný projekt nepovažujem napríklad projekt nazvaný „Osídlenie nejakého regiónu v nejakom období“ – ako sa to občas prezentuje v slovenskom archeologickom bádani. Takýto projekt by mal význam vtedy, ak by dané osídlenie bolo viac- menej neznáme a téma by prinášala zásadne nový materiál. Inak by išlo iba o hromadenie faktov či dát. Môžeme samozrejme diskutovať o tom, či nová lokalita nepredstavuje zároveň aj nový poznatok. Túto skutočnosť však opäť treba posudzovať v kontexte – ak by to mala byť len ďalšia bodka na mape v rámci už existujúceho množstva bodiek, tak tento poznatok má len malú hodnotu. Jeho hodnota sa môže časom zvýšiť, ak sa stane súčasťou nejakých širšie orientovaných geografických analýz. Nový poznatok by mal prinášať odpovede na aktuálne otázky vedeckého bádania. Mohli by sme namietat, že aj negatívny výsledok výskumu má určitú hodnotu. Toto zistenie sa musí opäť posudzovať v kontexte doterajšieho poznania a vo väčšine prípadov má negatívny výsledok terénneho výskumu len malú poznávaciu hodnotu. Okrem toho je samozrejmé, že veda nemôže byť založená na negatívnych výsledkoch.

Ak by som mal teda zhrnúť – hodnota nepredstavuje absolútnu veličinu, ale je premenlivá v čase a je dokonca závislá aj od spoločensko- politických pomerov, či si to už priznáme alebo nie. Minulosť si vytvárame my sami pre potreby či už priamo politických, náboženských či iných zoskupení alebo v rámci prevládajúceho trendu vo vedeckom či pseudovedeckom bádani. Vplyvný americký filozof T. Kuhn hovorí o tzv. paradigmách, ktoré sa vo vedeckom bádani striedajú. Napríklad nacionalisticky orientovaná spoločnosť (alebo jej časť) sa zákonite zameriava na hľadanie čo najstarších predkov svojho národa, lebo starobylosť národa predstavuje pre tento typ spoločnosti vysoko cenenú hodnotu. Už od čias G. Kossinu je však zrejmé, že etnicita archeologických kultúr je z metodologického hľadiska pomýlený koncept, ale sme skrátka nepoučiteľní, riešime rôzne etnogenézy a pod. Táto problematika spadá mimo rámec môjho príspevku, len v kontexte diskusie o hodnote treba poznamenať, že starobylosť národa, či etnika nepredstavuje v súčasnom serióznom vedeckom bádani žiadnu hodnotu.

Vráťam sa k diskutovanej otázke o faktoch a poznatkoch, ako ju nastolil K. Kristiansen. Otázka je pre naše pomery zle postavená. U nás aj štátne inštitúcie robia tzv. zmluvnú archeológiu, čo je trochu paradox, a v iných krajinách (okrem postsocialistických) je aj veľmi zriedkavý. Zmluvná archeológia zo svojej podstaty nemusí produkovať

len fakty bez nejakého poznania. V praxi to však väčšinou tak je, čo je spôsobené viacerými faktormi. Hlavným je ten, že v prípade zmluvnej archeológie ide v drvivej väčšine o krátkodobé záchranné výskumy, ktoré prinášajú nové poznatky len v obmedzenej miere – samozrejme pod podmienkou, že sú náležite spracované a najmä publikované. Na druhej strane ani samotné označenie výskumu na vedecké a dokumentačné účely nezaručuje automaticky, že výsledkom budú nové poznatky. Aj tu je potrebné opäť zdôrazniť, že plnohodnotný nový poznatok je len poznatok publikovaný. Stretol som sa aj s názorom, že samotná produkcia faktov i poznatkov je menej dôležitá ako to, čo sa s nimi deje potom – teda kde, ako a či vôbec sú zverejnené. Výskum v žiadnom prípade nemôže byť konečným cieľom, i keď môže riešiť aj niektoré mimovedecké problémy ako zamestnanosť absolventov, či finančné zabezpečenie danej inštitúcie.

Uvedená problematika trápi archeológov takmer vo všetkých európskych krajinách a v Spojených štátoch už od 60. rokov 20. storočia. Vo Veľkej Británii sa na konferencii v roku 1992 konala aj sekcia s takmer hamletovským názvom „Kopať, či nekopať“. Podľa zistenia holandských kolegov spomedzi približne 8000 terénnych výskumov vedených v Holandsku medzi rokmi 1900 a 2000, polovica nebola nikdy publikovaná. Zdôrazňujú však fakt, že veľká väčšina výskumov v poslednom desaťročí bola do dvoch rokov publikovaná. Niektorí kolegovia navrhujú ako riešenie uvedenej situácie dočasne nekopať, resp. obmedziť sa na nevyhnutné záchranné výskumy, iní hľadajú spásu v publikáciách on-line či na CD nosičoch. Švédsky bádateľ Björn Nilsson označil v diskusii spomínanej v úvode tohto príspevku archeológiu za „nezastaviteľnú výkopovú mašinu“, ale argumentuje, že táto charakteristika platí len pre tradičnú archeológiu. Svoj odlišný prístup dokladá analýzou vzťahov medzi terénnym výskumom, archeológiou a modernou spoločnosťou. Podľa neho sa súčasná archeológia nesprávne spája (najmä v očiach verejnosti) len s kopaním.

Slovensko je archeologicky mladá krajina a potreba výskumov tu bude ešte dlhé roky. Podľa môjho názoru kopať treba a nielen záchranné výskumy, musíme sa však zamyslieť nad organizáciou terénneho výskumu a najmä nad spôsobmi publikovania dát a generovaní nových poznatkov. Považujte preto tieto moje slová ako príspevok do diskusie, do ktorej by sa mali zapojiť všetky inštitúcie, vrátane tých súkromných. Mne osobne na Slovensku chýba diskusia o niektorých problémoch i o budúcnosti archeológie vo všeobecnosti a trochu ma trápi skutočnosť, že najmä mladá generácia nemá záujem či odvahu sa k týmto otázkam verejne vyjadrovať. Len tak na okraj spomeniem jednu možno symptomatickú skutočnosť, že na diskusii o budúcnosti archeológie, ktorá sa konala v roku 2001 v Poľsku, nebol prítomný nikto zo Slovenska – na rozdiel od Bulharska, Rumunska či Ruska (nehovoriac o E. Neustupnom či viacerých poľských teoretikoch). Nechcem tým nikoho kritizovať, mierim vlastne na každého z nás, keďže tu ide aj o postavenie slovenskej archeológie vo svete. Poďme sa teda všetci spoločne zamyslieť a hľadať riešenia.

Eduard Krekovič

Ad: Príspevok „Bezvládíe odboru“

V minulom čísle Informátora SAS (XXV, 2014/1, s.10-12) ma obzvlášť upútal pesimistický príspevok archeológa „*mimo služby*“ Michala Bernáta. Očakávam, že nenechá ľahostajnú strednú a ani najmladšiu generáciu archeológov „*v službe*“ a vyvolá diskusiu, súhlasnú, alebo polemicky odmietavú.

Pri triedení a likvidovaní osobnej a úradnej korešpondencie - za vyše 50 rokov pôsobenia v Archeologickom ústave SAV narástla do úctyhodných rozmerov - (váham, čo s ňou podniknúť, keďže sa v nej odzrkadľuje aj istá časť dejín slovenskej archeológie) som narazil na elaborát „*K štruktúre SAV a postaveniu Archeologického ústavu v nej...*“. Ako dobový dokument patril by síce do rubriky „KRONIKA“, ale redakcia rozhodla umiestniť ho na tomto mieste.

Vypracoval som ho začiatkom roku 1991 ako vtedajší člen vedeckej rady. Koncipoval som ho v euforickom nadšení a „demokratickom“ ošiali z novembra 1989, v naivnej viere a očakávaní, že sa naskytla šanca uviesť do života optimálne fungujúci model terénneho a teoretického archeologického bádania, prezentácie jeho výsledkov a výchovy archeológov. Bol to môj subjektívny pohľad a ďalší vývoj v slovenskom archeologickom bádani ukázal, že bol absolútne nereálny. Náš sen z novembra 1989 „o slobode, pravde a láske“ sa aj v tejto oblasti ukázal ako naivný a v mafiánskom kapitalizme (niektorí uprednostňujú termín oligarchický kapitalizmus) sa rýchlo rozplynul.

So smútkom v duši musím konštatovať: ak by sa boli vtedy realizovali moje utopistické predstavy a návrhy, Archeologický ústav SAV by sa bol ocitol finančne i personálne v komplikovanej situácii.

Vôbec nezávidím strednej a najmladšej generácii archeológov situáciu, v ktorej sa v súčasnosti ocitla. Netreba však strácať odvahu a chuť popasovať sa s problémami, ktoré prináša doba. V súvisi s názormi autora príspevku „Bezvládíe odboru“ ponúkam čitateľom Informátora SAS tento môj elaborát ku konfrontácii.

Titus Kolník

T. Kolník

Vec: stonovisko k štruktúre SAV a postaveniu AÚ v rámci SAV
s v rámci archeologických pracovísk na Slovensku.

Ad 1./ Archeologický ústav vzhľadom na postavenie v domácej
historickej vede, meno v zahraničí i tradíciu treba
zachovať ako autonomnú výskumnú ustanovizeň. Ako
inštitúcia s nezastupiteľnou výskumnou funkciou by
mal ústav zostať súčasťou novokonštituovanej Sloven-
skej akadémie vied a umení.

Ad 2./ Najvyšším koordináčnym a kontrolným orgánom v rámci
Akadémie by mal byť úžší výkonný výbor Rady vedcov
SAV, reprezentatívnym orgánom SAV by mala byť Sloven-
ská učená spoločnosť.

Ad 3./ Prv ako prejdeme k praktickej stránke návrhu - hľade-
niu optimálneho východiska zo vzniklej situácie - mu-
síme si položiť otázku či stav, ktorý máme považovať
za dobrý alebo aspoň vyhovujúci a či budeme bojovať
- s kozmetickými úpravami - o jeho udržanie, alebo
či nájdeme odvetu k radikálnym rezom.

Nazdávam sa, že súhlasíte so mnou: stav, ktorý
máme nielenže nie je optimálny, ale že je aj neudržateľ-
ný. Musí nám ísť o to pokúsiť sa navrhnuť model, ktorý
by v danej historickej situácii bol lepší a ktorý by
zároveň nemal v archeologickej komunite nežiaduce sociál-
ne dopady.

Pri hľadaní priateľného východiska sa musíme naj-
prv pokúsiť analyzovať doterajší stav, konštatovať čo
bolo dobré, čo zlé a zároveň sa musíme poobliednuť
po zahraničí, zistiť kde majú efektívnejší systém,
porozmýšľať, čo z úspešných cudzích modelov by sa da-
lo použiť v našich podmienkach.

Ne Slovensku sa archeológia a zhodnotenie ňou
získaných poznatkov a materiálu realizuje v štyroch
hlavných oblastiach:

1. terénny a teoretický výskum /AÚ SAV/
2. pedagogická činnosť /Univerzita/
3. múzeá /centrálne + regionálne: výstavnícka + uchová-
vejúca činnosť/
4. pamiatkovo-ochrannárska činnosť /ŠÚPS, MSPSOP v Bra-
tislave, OPU/

Ako logický dôsledok minulého vývoja vznikla situácia,
že inštitúcie, ktoré jednotlivé druhy činností realizu-
jú ako primárne/ prepojené a integrované navzájom by ma-
li byť teoretickým výskumom a publikačnou činnosťou
- v opšernej číselnej hierarchii/, sa nerozvíjali v opti-
málnej vzájomnej proporcionelitate.

Ak porovnáme našu situáciu s okolitým zahraničím,
tak musíme pociťovo konštatovať, že došlo k určitému pre-
dimenzovaniu a nezdravej koncentrácii terénno-výskumnej
činnosti i použitelných kapacít v AÚ SAV, možno niekedy
aj čiasťočne na konto inštitúcií ostatných. Minulý s do-
dnes prežívajúci model vychádzal z predstavy, že jedno
početne a všestranne vybudované centrum bude kvalitnejšie
pokrývať potreby výskumu na celom Slovensku, ako viaceré
autonomné inštitúcie. Prex ukázala, že tento model ne-
funguje ako sa predpokladalo, že je neefektívny a ťažko-
pádny. Kvantitatívny nárast AÚ opodstatnený s argumen-
tovaným v rokoch normalizácie jeho centrálnym koordiná-
čným postavením, neznamenal v rovnakej miere aj rast kvali-
ty.

Okrem toho tento model, v zmysle centralistického
ponímania riadenia spoločnosti a vedy zákonite v sebe
inkorporoval v neúhľadnej miere i činnosti /resp. ich
riadenie/, ktoré v normálne fungujúcom pluralistnom systé-
me nepatria vrcholnej vedeckej inštitúcii. Na jednej stre-
ne často suploval osvetové a muzeálne aktivity, na dru-
hej strane zasa minimálne sa zúčastňoval na výchove vys-
okškolského dorastu.

Vlastná vedecká práca, ktorej význam by mal spočívať
v prínose do štúdia európskeho prekvu a súčasnej doby
dejínnej, ale aj dejín vlastného územia a národa za

- 3 -

takého stavu nemohla dosahovať optimálnu úroveň.

Extenzívny rozvoj a uplatňovanie kvalifikačných hľadísk pri posudzovaní výsledkov sa stali kritériom úspešnosti disciplíny.

Aké sú východiská z doterajšieho stavu? Máme za sebou prvú fázu prechodného obdobia, v ktorom sme sa síce formálne zbavili ideologického kruniera, ale nedokázali sme prekonať zdedené organizačné štruktúry. Urbili sme síce kozmetické úpravy, ale v určitom smere pokračujeme v extenzívnom brende.

Významný limitujúci faktor v našej súčasnej praxi a pre mnohé naše rozhodnutia predstavuje XII. kongres UISPP. Je to poďujatie, ktoré sme zdedili a ktorého sa v tejto chvíli už asi nemáme možnosť vzdať. Medzinárodná situácia sa zaužíva, ale i vnútropolitická a najmä ekonomická situácia nie je jednoduchá. To všetko má a bude mať dopad aj na prípravu a priebeh kongresu. Po prezvratí zástity nad kongresom prezidentom Havlom máme už možnosť vzdať sa tejto akcie. Myslím však, že je najvyšší čas, aby sme poctivo vložili karty na stôl.

Reálne už vieme, že to nebude nijaký "superkongres", ktorým by slovenská archeológia mohla významennejším spôsobom "bodovať" doma i v zahraničí. V danej medzinárodnej i ekonomickej vnútornej situácii možno zodpovedne odhadnúť, že počet účastníkov nedosiahne ani číslo 400. Zoznam prihlásených z mnohých oblastí a období nepredstavuje špičkových odborníkov, niektoré obdobia sú pôťove dosť poddimenzované. Povežujem za potrebné a zodpovedné v správnu chvíľu informovať o týchto skutočnostiach nadradené orgány SAV, vládu SR i pána prezidenta. Bude to poctivé a výneme sa tým možným kritikám a nepriaznivým dopadom pre AU po kongrese.

Na druhej strane nemožno nevidieť, že kongres poskytuje pre AU záchranný pás, ktorý nám pomôže finančne i personálne udržať status quo. Napriek tomu se domnívam, že nad súčasným stavom sa trebe kriticky zamýšľovať a navrhnuť konkrétne riešenia.

- 4 -

Na záväz sa, že tieto riešenia musíme práve na súvislosť s poradením kongresu zvažovať v dvoch etapách. V prvej etape /zhruba do zač. posledného kvartálu 1991/ si nemôžeme dovoliť nijakú podstatnú organizačnú a personálnu rekonštrukciu AU a ostatných archeologických výskum realizujúcich pracovísk. Druhá etapa radikálnych zmien by mala nastúpiť koncom r. 1991 a mala by sa ukončiť v priebehu roku 1992. V nej by malo dôjsť podľa môjho názoru k podstatnej reštrukturalizácii archeológie na Slovensku, k preskúpeniu kapacít, financií i priorit v činnosti.

1. V prvom rade by sa ale mala nanovo konštituovať silná pamiatkársko-ochrannárska inštitúcia /asi podľa vzoru Bodendankmalflegementu v SRN/. Poslaním tejto inštitúcie /s odbočkami na strednom a východnom Slovensku/ by bola nielen starostlivosť o známe pamiatky /v zmysle doterajšej práce ŠÚPS/ ale predovšetkým zachránny a preventívny terénny výskum, prískum a centrálna evidencia nálezísk. Teoretická a publikačná činnosť by bola v tejto inštitúcii iba doplnková. Časť personálnych /odborných i technických/ kapacít a financií z AU SAV by sa mala preskúpiť do tejto novej inštitúcie.
2. Personálne i finančne treba posilniť archeologické oddelenia v centrálnych i regionálnych múzeách. Na múzeá by mala v koordinácii s Ústavom archeologickej pamiatkovej starostlivosti prejsť realizácia stránka značnej časti záchranných terénnych akcií v jednotlivých regiónoch. Primárnym poslaním archeológov v múzeách by ale zostala prezentácia /výstav/ a uchovávanie archeologických movitých nálezov. Vedecká a publikačná činnosť se predpokládá, ale nie je primárna.
3. Archeológia na Vysokých školách by sa mala posilniť personálne i materiálne. Popri prvoradej pedagogickej práci vo väčšej miere by sa mala výraznejšie podieľať na teoretickom i terénnom výskume.
4. Archeologický ústav SAV by mal predovšetkým plniť funkciu významného teoretického pracoviska. Terénny výskum a prískum by ústav mal realizovať iba v obmedzenej miere.

čtyřerovo a prášne ténatcky. Bude nutná personálna redukcia /preskupením na iné archeologické pracoviská/, zníženie pomocného technicko-administratívneho aparátu, ale i finančných prostriedkov na terénny výskum a jeho materiálo-technické vybevenie. Vedúce postavenie a koordinácia funkcia ústavu v rámci archeologických pracovísk na Slovensku nemôžu byť dané veľkosťou pracoviska, ani nedekrétované, ale môžu spočívať iba na závažnosti vedeckých výsledkov a medzinárodnej autorite pracoviska. Základnou organizačnou jednotkou budúcej štruktúry nového pracoviska by mali byť vedeckovýskumné skupiny, konštituované tak, aby mohli pracovať v podstate autonómne, nezávisle. Pomocná zložka ústavu by mala mať sektor vedecko-informačný /Knihnica, archív VS a ostatného dokumentačného materiálu, depozitáre nálezov, výpočtové stredisko, redakcia/ a sektor technický /laboratóriá pre konzerváciu a rekonštrukciu nálezov, fotolaboratórium, kresliareň, tlačiarenske stredisko/.

Odbočky v Košiciach a v Bratislave by mali pracovať autonómne, ako samostatné vedecko-výskumné skupiny. Prípadne treba zvážiť, či nimi by nebolo možné posilniť iné zložky v týchto mestách, alebo z nich vytvoriť jadro pre vznik pamiatkársko-ochrannárskych inštitúcií.

Ku kvalitatívnemu prebudovaniu archeologických pracovísk v navrhovanom zmysle možno dôjsť dvomi cestami: pozvoľne alebo radikálnym rezom. Osobne by som uprednostňoval rezantný postup: k určitému termínu rozpustiť všetky archeologické pracoviská na Slovensku a konkurzným pokrečovaním obsadzovať novým spôsobom profilované miesta. Pochopiteľne už pred rozpustením archeologických pracovísk by bolo nutné demokraticky konštituovať centrálnu konkurznú komisiu /zo zástupcov všetkých pracovísk/, ktorá by v spolupráci s riaditeľmi jednotlivých pracovísk dohodla s Výborom pre vedu a výskum pri vláde SR, Ministerstvom kultúry a Ministerstvom školstva SR optimálne personálne a finančné proporcie jednotlivých archeologických pracovísk na Slovensku. V následnom konkurzovom konaní by potom komisia prijala základný káder vedeckých pracovníkov jednotlivých pracovísk. Z týchto novoprijatých pracovníkov by sa potom

konštituovali konkurzné komisie pre prijímanie ostatných pracovníkov jednotlivých pracovísk.

Navrhnutým spôsobom by sa v značnej miere podarilo rozriešiť značné množstvo problémov a disproporcií, ktoré v slovenskej archeológii navrstvil čas i minulý systém. Za závažnú považujem i okolnosť, že k navrhovaným radikálnym zmenám by došlo zhruba v dobe, kedy značný počet príslušníkov nedávnej strednej generácie vedeckých pracovníkov bude vstupovať na prah možného dôchodkového veku.

Myslím však, že táto skutočnosť by nás nemala negatívne determinovať. Pre aktívneho zdravého vedeckého pracovníka by mal byť neprekročiteľný limit pre odchod do dôchodku, podobne ako v západných krajinách, vek 65 rokov.

Pre každého vedeckého pracovníka by malo však aj po dosiahnutí tohto veku zostať "právo na kľučku", právo vstupu na pracovisko, právo primerane svojom duševnému a telesnému zdraviu podieľať sa na vedeckých aktivitách pracoviska.

J. Holub

V Nitre, 22. januára 1991

Konferencia “Sötét Idők Túlélői”

Krátko po konferencii “Hadak útján XXIII”¹ a avarskej konferencii² sa začiatkom roka 2014 uskutočnilo ďalšie stretnutie odborníkov špecializujúcich sa na včasný stredovek. Išlo o konferenciu s názvom „Sötét Idők Túlélői“ organizovanú v Múzeu Dériho v Debrecíne v dňoch 5. – 7. februára 2014. Spoluorganizátorom v poradí už tretieho stretnutia bola aj Univerzita v Debrecíne.

Počas troch dní sa prednášajúci venovali klasickým témam (G. Kalla – premeny a trvalosť v materiálnej kultúre; Á. Szabó – hypotézy kontinuity; Á. Bollók – kresťanské elementy v neskorom staroveku; H. Çetinkaya – včasnokresťanská lokalita v Kosove; G. Kiss – kontinuita kresťanského kultu v Savari; I. K. Pap – vybrané hroby v Savarii a Szeleste; M. Merczi – antropologický obraz neskororímskej populácie vo východnom Zadunajsku), Germánom, staro- a novousadlíkom v Karpatskej kotline (Sz. Bíró – neskoroantické prežívanie v Arrabone; G. Gabrieli – J. Gömöri – otázky kontinuity v Soproni; Zs. Rác – gepidské pohrebiská; T. Balassa – T. Hajdu – A. Marcsik – I. Pap – antropologické výsledky pohrebiska Hajdúnánás; É. Szakos – Sarmati v Barbaricu, hlavne v oblasti Körös-Maros; K. Sósúti – neskorí Sarmati v južnom Alfölde; E. Soós – interpretačné možnosti sídliskovej keramiky v povodí Hornádu; Zs. Masek – neskororímska hladká keramika na Alfölde; I. Koncz – Langobardi po roku 568; P. A. Kiss – prežívajúci Gepidi v povodí Tisy; A. Dobos – kontinuita a diskontinuita v Sedmohradsku; Zs. Hajnal – drobné nálezy z Kölked-Feketekapu; E. Horváth – prežívanie technológie v polychrómnom kovotepectve). Zastúpenie mali aj prednášky venujúce sa Avarom a Slovanom (M. Molnár – možnosti radiokarbónového datovania vo včasnom stredoveku; P. Á. Fodor – Á. Hegyi – L. Á. Somlai – výskum výrobných riešení na strmeňoch; Z. Rózsa – B. Tugya – archeozoologický výskum a jeho výsledky v okolí Orosháza; Z. Tóth – kontinuita ritu pochovej obet; Cs. Deminger – A. Csuthy – premeny funkčných súčastí konského postroja; L. Bartosiewicz – kone vo včasnom stredoveku; G. Csiky – premeny zbraní blízkeho boja; B. Gulyás – pohrebný rítus a jeho analógie so zreteľom na horizont Sivashovka; G. Lőrinczy – prežívanie včasnóavarskej spoločnosti v oblasti Körös – Tisa – Maros; G. Szenthe – analýza stredoavarského pohrebiska z Vác-kavicsbánya) až po 9. storočie (Gy. Szabados – Avari a starí Maďari v písomných prameňoch; Cs. Szalontai – možnosti prežívania Avarov v Alfölde; P. Gróf – výskum pri záhybe Dunaja) ale i prednášky k neskorším obdobiam (Sz. Merva – výskum v okolí Visegrádu; R. Bajkai – B. Kolozsi – možnosti radiokarbónových datovaní v okolí Debrecenu; L. Fekete – nové nálezy z povodia Bodvy; L. Csedreki – P. Langó – Zs. Petkes – sklené prstene; A. Türk – horizont Subotcy na strednom povodí Dnepru; M. Bodri – vnútorná chronológia na pohrebisku Püspökladány-Eperjesvölgy; A. Berta – nálezy určené ako slovanské v oblasti Maros-Tisa-Dunaj; G. Bradács – včasnóarpádovská sídelná štruktúra) s hlavným zreteľom na kontinuitu.

Konferencia bola veľmi úspešná ako z odbornej stránky tak aj z hľadiska skvelej organizácie. Bližšie informácie k plánovanému zborníku z konferencie budú pravdepodobne až v roku 2015.

¹. November 2013, Veszprém

². Avarkori régészeti kutatások, december 2013, Budapešť

András Csuthy

Správa z pracovného seminára „Fajka ako predmet archeologického a historického bádania“

V piatok 21. marca 2014 sa na pôde Archeologického ústavu SAV v Nitre uskutočnil pracovný seminár „Fajka ako predmet archeologického a historického bádania“. Hlavnou myšlienkou podujatia bolo voľne nadviazať na doterajšie odborné aktivity o historickom fajkárstve (výroba, sortiment, výrobcovia, dielne a archeologické nálezy). Seminár sa uskutočnil vďaka iniciatíve Klubu historických fajok z Nitry a Oddelenia archeológie stredoveku a raného novoveku Archeologického ústavu SAV.

Podujatie bolo miestom stretnutia záujemcov o túto problematiku s cieľom postupne zintenzívňovať jej štúdium. Ambíciou seminára bolo vytvoriť priestor pre osobnejšiu výmenu informácií a skúseností o historických fajkách. Keďže v mnohých smeroch (napr. najmä pri archeologických nálezoch) ešte nemožno podať vyčerpávajúce závery, bol pracovný seminár zameraný prevažne na praktické oboznámenie sa s doposiaľ nepublikovanými nálezmi či zbierkovými fondmi a predstavenie aj čiastkových výsledkov archívneho a historického bádania. Podujatie bolo kombináciou ukážok fajok (archeologických nálezov, zbierkových predmetov) a prednášok o výsledkoch cieleniejšieho bádania o histórii fajkárstva.

Úvodné slovo mal hlavný organizátor M. Čurný, ktorý privítal všetkých účastníkov a zaželel im podnetný seminár. Zároveň predniesol aj krátky úvod do problematiky fajkárstva na Slovensku. Po ňom vystúpil zástupca vedenia AÚ SAV K. Pieta, ktorý ako aktívny fajkár zaprial prítomným zaujímavé prednášky a zároveň vyzdvihol, že ide o prvé stretnutie tohto druhu na pôde Archeologického ústavu. Prvá prednáška bola venovaná fajkárskeho majstrovi Karolovi Farkašovi, ktorý vyrábala drevené fajky v meste Šaľa. Autor príspevku A. Banás z Poľnohospodárskeho

múzea v Nitre objavil v depozite múzea veľkú zbierku fajok tohto majstra. V príspevku boli spracované aj archívne dokumenty týkajúce sa výroby fajok v Šali. Druhú prednášku predniesol M. Bielich, ktorý spolu so Z. Vozákom odprezentoval približne 100 fajok objavených v minulosti v koryte Váhu a v okolí mesta Šaľa. Tieto fajky pochádzali zo 17.-20. storočia a súvisia s plávajúcimi vodnými mlynmi na Váhu. Tretiu prednášku mala E. Kováčová o nálezoch tureckých fajok z Nových Zámkov. V prezentácii boli predstavené fajky zo 17.-18. storočia, ktoré súvisia s krátkou držbou Nových Zámkov Osmanskou ríšou. Zaujímavú skupinu tvoria nálezy s tureckými nápismi na fajkách. Nasledovala prednáška o fajkách z Trábečského múzea v Topoľčanoch, ktorej autormi boli M. Čurný, V. Mitáš a M. Žáčik. Prezentovali 16 nálezov fajok z okresu Topoľčany. V obci Tvrdomestice západne od Topoľčian je v písomných prameňoch doložený doposiaľ jediný fajkársky majster Boleman, ktorého fajka však nebola doposiaľ identifikovaná. Príspevok A. Botoša k nálezom fajok z Rimavskej Soboty predniesol a krátko okomentoval M. Čurný.

V rámci krátkej prestávky nasledovali po prvom bloku prednášok ukážky nálezov fajok z už prezentovaných príspevkov. Účastníci sa mohli zoznámiť s fajkami zo Šale, Topoľčian a Nových Zámkov. Túto kuloárnu diskusiu milovníkov fajok bolo síce ťažké ukončiť, avšak po dvadsiatich minútach sa predsa pokračovalo v prednáškach. Nález holandskej fajky na hrade Hrušov predstavil R. Daňo. Po ňom nasledovala prezentácia súkromnej archeologickej spoločnosti TRIGLAV z východného Slovenska. Autori P. Šimčík a M. Čurný odprezentovali nálezy fajok zo 17.-20. storočia z okresov Bardejov, Svidník a Trebišov. V ďalšej prednáške predstavil P. Jelínek zo spoločnosti SAHI nálezy fajok z archeologického výskumu na Oravskom hrade. Jediným zahraničným zástupcom bola spoločnosť ARCHAIA Brno, ktorá prezentovala nálezy najstarších fajok z Brna a fajkárske pomôcky (P. Holub -V. Kolařík, O. Lečbychová, A. Zúbek). Najstaršie nálezy fajok z Brna sú dobre datované švédskou okupáciou Brna v roku 1630. Veľmi zaujímavým príspevkom bola aj prezentácia V. Mitáša s názvom „Neznáme nálezy keramických fajok zo známych archeologických nálezísk na Slovensku.“ Ďalší príspevok v podaní M. Čurného bol venovaný nálezom fajok na Zborovskom hrade. Záverečnú prednášku predniesli členovia Klubu historických fajok M. Stražanec a I. Escher, ktorí predstavili svoj klub, jeho súčasné a plánované aktivity.

Zaujímavú diskusiu o náleze, ktorý pripomínal fajku z obdobia eneolitu vyvolal M. Stražanec. Predmet pochádza z múzea v Pezinku avšak diskusia tézu o eneolitickej fajke vyvrátila.

Prebiehajúci seminár inšpiroval aj pracovníka AÚ SAV J. Ďuriša, ktorý si v priebehu dňa pripravil prezentáciu a dodatočne bol zaradený do programu. Prítomným predstavil nález hrobu fajkára z Púchova z 18. storočia.

Záverečné slovo mal opäť M. Čurný, ktorý poďakoval všetkým prednášajúcim a otvoril praktickú časť seminára, kde boli priamo prezentované nálezy fajok z rôznych lokalít na Slovensku. Najvýznamnejším nálezom bola fajkárska dielňa zo Spišského hradu, ktorú predstavili M. Čurný z AÚ SAV v Nitre a P. Nagy z AM v Bratislave. Ďalej bolo možné vidieť nálezy z Hanušoviec nad Topľou (M. Kotorová- L. Kroker), zo Šariša a z výskumov spoločnosti TRIGLAV.

Seminár pokračoval návštevou Poľnohospodárskeho múzea, kde je inštalovaná výstava „Fajkárstvo remeslo našich otcov“, ktorej autorom je A. Banás. Na výstave sú prezentované nálezy fajok z Poľnohospodárskeho múzea a dve dielne na výrobu fajok. Jedna dielňa slúžila na výrobu hlinených fajok vo formách a druhá je dielňou na výrobu drevených fajok. Po prezretí expozície si členovia seminára mohli zafajčiť svoje obľúbené fajky vo fajčiarskom kútiku expozície, čím sme aj ukončili náš seminár. Dym stúpala a seminár sa rozplýval v minulosti.

Mário Bielich

Konferencia „Forum Archaeologiae Post–mediaevalis“ v Prahe

Spoločnosť ARCHAIA Praha organizuje už od roku 2006 vedeckú konferenciu zameranú na novovekú archeológiu. Prvý ročník sa uskutočnil v pražskom Národnom technickom múzeu, ďalšie ročníky (v rokoch 2008, 2010, 2012 a 2014) sa už konali v paláci Unitaria na Anenskej ul. č. 5 v Prahe. Prvý deň konferencie je vždy zameraný na určitú vopred danú tému, v priebehu druhého dňa sú na programe neviazané témy.

Hlavnou témou piateho ročníka konferencie, ktorý sa uskutočnil v dňoch 29.-30. apríla 2014 bol „Duchovný svet a hmotná kultúra novoveku“. Stretnutia sa aktívnou formou zúčastnilo 50 vedeckých pracovníkov z piatich európskych krajín: Česka, Maďarska, Nemecka, Poľska, Slovenska a Veľkej Británie. Konferenciu otvoril a účastníkov privítal riaditeľ spoločnosti Mgr. Vojtěch Kašpar a hlavný organizátor konferencie PhDr. Jaromír Žegklitz. Spolu odznelo 28 prednášok, z toho 17 v prvý deň a 11 v druhý deň konferencie.

Zo Slovenska sa konferencie zúčastnilo sedem bádateľov, ktorí prezentovali štyri odborné referáty. V prvý deň konferencie prednieslo trio Marián Čurný – Rastislav Rusnák – Maroš Volovár príspevok „Nálezový súbor z chladnice z Mäsiarskej ulice v Košiciach“. Mário Bielich referoval na tému „Archeologický výskum novovekého cintorína pri kaplnke sv. Michala v Košiciach v rokoch 2006-2007“. V úvode druhého dňa konferencie Marek Ďurčo s Martinom Furmanom predniesli príspevok s názvom „Záhada sakrálnej stavby v Trstenej, okr. Tvrdosín“. Ján Chovanec odprezentoval referát „Herkules kresťanov“.

Po skončení vedeckého programu prvého dňa konferencie sa jej účastníci stretli na večeri a spoločenskom posedení v neďalekej Literárnej kaviarni. Organizátor podujatia poskytol účastníkom zo Slovenska ubytovanie priamo v paláci Unitaria, všetci ďalší účastníci konferencie boli ubytovaní v pražskom hoteli U Medvídků.

R. Rusnák, M. Čurný a J. Chovanec pred vchodom do paláca Unitaria.

Spoločnosť ARCHAIA Praha vydáva zo stretnutia špecializovaný cudzojazyčný zborník *Studies in Post-Medieval Archaeology* (články v anglickom jazyku, abstrakt v nemčine a resumé v češtine). Doteraz boli vydané štyri zborníky venované problematike novovekej archeológie (1990, 2007, 2009, 2012). Piaty zväzok je pripravený do tlače a príspevky z konferencie v roku 2014 budú uverejnené v šiestom zväzku zborníka.

Ján Chovanec

Konferencia „Az Alföld a 9. században II. – Új eredmények“

V poradí druhá konferencia zameraná na územie Alföldu v 9. storočí sa uskutočnila 21. – 23. mája 2014 v Szegede. Organizátorom bola Katedra archeológie SzTE. Prvé stretnutie bolo ešte v roku 1992, preto všetci s nadšením čakali, čo sa zmenilo v bádani za uplynulých vyše dvoch desaťročí. Ako sa ukázalo niektoré smery výskumu nedosiahli svoj cieľ, avšak vyskytli sa aj nové možnosti v bádani. Samozrejme nie všetci prednášajúci sa zamerali (iba) na územie Alföldu.

Prvý deň podal B. M. Szőke prehľad a rámec datovania sídliskovej keramiky z 9. storočia. M. Takács sa zamerl na územie medzi Drávou a Sávou, hlavne na nálezy z centier. Á. Bollók podal interpretačné možnosti niektorých nálezov aj z 10. storočia. L. Révész sa zaoberal východnými hranicami slovanských panstiev a severným rozšírením starých Bulharov v Karpatskej kotline a Gy. Szabados sa venoval skôr k dejinám bádania tejto otázky. Sz. Felföldi rozoberal hlavne miestne názvy Várkony a Tarján. Prehľad známych historických abecied sekulského rúnového písma podala K. Sándor. Vznik známej práce Tárih-i Üngürüs a v ňom spomínanú južnú cestu zaujatia vlasti prezentoval B. Sudár. S. L. Tóth analyzoval niektoré informácie z DAI. Na konci dňa boli predstavené nové katalógy stálej výstavy Maďarského národného múzea, ktorú otvorili až na jeseň 2014.

Druhý deň E. Fóthi porovnala pomer europidov a mongoloidov v Alfölde v 9. storočí. Cs. Balogh sa venovala otázke času zanechania pohrebísk na základe nálezov (kovania opaskov, šperky) najneskoršieho horizontu avarského kaganátu medzi Tisou a Dunajom a S. Varga sa zamerl na tom istom území na tému možnosti určenia miestneho obyvateľstva v 10.-11. storočí (hrobové konštrukcie a výklenkové hroby). Výsledky výskumu pohrebiska a sídliska v Harta-Freifelt (región Sárköz) odprezentovala R. Kustár a G. Sz. Wilhelm sa venoval polykultúrnej lokalite z Bácsalmásu. K. Péter Nagy a M. Wolf podali prehľad nálezísk z Medzibodrožia. M. Takács prezentovala zberové a sídliskové nálezy z Horného Potisia. Sídliskám bola venovaná tiež prednáška K. Gergely. R. Bajkai a B. Kolozsi rozobrali problematiku datovania v okolí Debrecenu. O prehľade výskumu v regióne Banát informovali E. Gáll a S. Romát a A. Berta zas spravil revíziu výsledkov srbskej archeológie v západnom Banáte. D. Pópity predstavil ďalšie neskoroavarské náleziská z povodia Maros.

Tretí deň bol zameraný na prehľad doterajšej problematiky. P. Tomka vo svojej prednáške uvažoval o interpretácii miestneho obyvateľstva či imigrantov a G. Csiky analyzoval zánik fenoménu hrobov bojovníkov so zbraňami. N. Lukács ukázala stopy kovolejárstva v okolí Orosháza. J. Szentpéteri sa venoval mapovým obrazovaniám Karpatskej kotliny v 9. storočí. P. Gróf prezentoval nálezy z východného Podunajska a L. Madaras ukončil konferenciu prehľadom výskumu a výsledkov (?) uplynulých 20 rokov. Záverečné slová patrili organizátorom, v mene ktorých vystúpili G. Lőrinczy a L. Révész. Zborník z konferencie je plánovaný na rok 2015.

András Csuthy

10. pracovné stretnutie skupiny „The Worked Bone Research Group“ v Belegrade

V dňoch 25. až 30. augusta 2014 sa uskutočnilo jubilejné 10. pracovné stretnutie odborníkov zaoberajúcich sa výskumom opracovaných kostí (The Worked Bone Research Group). Pracovná skupina je oficiálnou súčasťou tzv. ICAZ (International Council for Archaeozoology). Stretnutie organizoval Archeologický ústav v Belegrade (Dr. Selena Vitezović) a konalo sa v priestoroch Národného múzea v Belegrade. Bolo na ňom registrovaných 100 účastníkov. Počas jeho trvania odznelo 35 prednášok a bolo prezentovaných 28 posterov. Účastníci pochádzali zo štyroch kontinentov (Amerika, Afrika, Európa a Ázia). Svoje zastúpenie tu mali krajiny: USA, Mexiko, Argentína, Južná Afrika, Švédsko, Anglicko, Holandsko, Francúzsko, Belgicko, Poľsko, Slovensko, Rakúsko, Nemecko, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko, Chorvátsko, Bosna a Hercegovina, Macedónsko, Bulharsko Grécko, Litva, Estónsko, Izrael, India a Čína. Mnohí účastníci boli na takomto stretnutí po prvý krát, ale mnohí sa ho zúčastňujú pravidelne už

niekoľko rokov. Aj napriek tomu, že zúčastnení tvorili pomerne rôznorodú skupinu bádateľov, počnúc od študentov doktorandského štúdia, cez odborných asistentov, pracovníkov múzea, pracovníkov rôznych vedeckých ústavov, kurátorov, súkromných bádateľov až po univerzitných profesorov, celá konferencia sa niesla vo veľmi priateľskom až rodinnom duchu.

Prezentované témy zahŕňali veľmi široké časové pásmo - počnúc najstaršími nálezmi opracovaných kostí zo stredného paleolitu (prezentovaný Naomi Martisius z University of California v USA), až po nález odpadu z dielne na produkciu novovekých, vojenských gombíkov z Belehradu (Selena Vitezović z Archeologického ústavu v Belehrade). Prednášky a posterové prezentácie sa po obsahovej stránke nezameriavali len na typologické a technologické vyhodnotenie archeologického materiálu. Medzi účastníkmi bola intenzívne diskutovaná otázka organizácie remeselnej výroby, identifikácia a interpretácia výroby. Ďalej to boli otázky spojené so správnym určením funkcie objektu, ako aj jeho kultúrne a chronologické zaradenie.

Účastníci stretnutia počas exkurzie na lokalite Vinča (foto. Petar Zidarov).

Mnohí kolegovia prezentovali výsledky pozorovania získané pri vlastných experimentoch, ako aj rekonštrukcie výroby a použitia kostených výrobkov. Počas pracovného stretnutia nebolo hlavnou témou len opracovanie kostí. Mnohé príspevky sa týkali aj spracovania parohoviny rôznych zvierat, slonoviny, lastúr a dokonca dva posterové prezentácie sa venovali aj opracovaniu ľudských kostí.

Účastníci konferencie mali možnosť navštíviť archeologickú lokalitu a múzeum Belo-Brdskej kultúry v dedinke Vinča (predmestie Belehradu) s odborným výkladom kurátora výstavy Dragana Jankovića. K sprievodnému programu konferencie ďalej patrila prehliadka Archeologickej zbierky Filozofickej Fakulty Univerzity v Belehrade. Posledný deň sa konala celodenná exkurzia k tzv. Železnej bráne s návštevou múzea v Lepenskom Vire.

V posledný pracovný deň sa účastníci dohodli na organizovaní nasledujúcich stretnutí, ktoré sa uskutočnia s odstupom 1,5 roka. Katedra klasickej archeológie Trnavskej Univerzity v Trnave získala možnosť organizovať 13. stretnutie pracovnej skupiny pre výskum kostenej industrie, ktoré sa uskutoční v septembri 2019. Odborné prednášky a posterové prezentácie budú v roku 2015 publikované v zborníku vydanom Archeologickým ústavom v Belehrade.

Erik Hrnčiarik

Argenti Fodina 2014 – medzinárodná konferencia v Banskej Štiavnici

Od roku 2005 sa v SBM v Banskej Štiavnici každé tri roky uskutočňuje medzinárodná konferencia venovaná montánnej archeológii a ďalším odborom zameraným na montánnu históriu. Podobne tomu bolo i v dňoch 10. – 12. 9. 2014, kedy SBM, Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV a ďalší spoluorganizátori pripravili podujatie zamerané na históriu montánnych regiónov Európy. Prednášky odborníkov Slovenska, Nemecka, Poľska, Čiech, Slovinska, Rakúska budú publikované v samostatnom zborníku, ktoré redakčne pripravuje SBM v Banskej Štiavnici.

Súčasnou podujatia bola i exkurzia po náučnom chodníku v Španej Doline a prehliadka múzea¹, následne si účastníci prezreli novovzniknutú expozíciu baníctva v Hodruši² a deň bol ukončený účasťou na tradičnom baníckom šachtágu³.

Nakoniec uvádzam zoznam prednášok z konferencie, ktorý môže byť upútavkou pripravovaného zborníka: Jancsy, P.: *Ložisko Špania Dolina, jeho minerály a ich zastúpenie v zbierkach SBM*; Cheben, I. – Cheben, M.: *Doklady (?) spracovávania medenej rudy na sídlisku lengyelskej kultúry v Čiernych Kľačanoch*; Stöllner, Th. – Modaressi – Tenrani, D. – Garner, J.: *Neue Montanarchäologische Forschungen im Slowakischen Erzgebirge*;

Kvietok, M. – Jeleň, S. – Šmejkal, V. – Sitár, A.: *Výtlkaná meď v slovenskom praveku*;

Chmelíková, D.: *Význam lokálnych zdrojů mědi ve středoevropské době bronzové*;

Labuda, J.: *Jedinečný nález medeneho kahanca z Banskej Štiavnice a analogické tvary v keramike*; Labuda, J. – Budaj, M.: *Pražské groše Václava II. Z Glanzenbergu v Banskej Štiavnici*; Labuda, J. – Kubišová, L. – Túnyi, I.: *Archeomagnetický výskum hradnej kaplnky v Banskej Štiavnici*; Kaňa, R.: *Najnovšie poznatky o hodrušskom baníctve pred rokom 1627*;

Boroń, P. – Rozmus, D.: *Mining tools and metallurgical equipment in coats of arms of towns in the southern Polish*; Boroń, P. – Rozmus, D.: *Traces of war of ores in the Middle Ages on the border of Upper Silesia and Malopolska*; Hrubý, P.: *Archeológia na stredovekej baníckej lokalite Jihlava – Staré Hory začala už v roku 1944*; Hunka, J.: *Nález*

výnimočných robotných znakov z hradu Slovenská Ľupča; Sperl, G.: *Lead for the Fugger – time smelting – center in Lützfelden (near Kitzbühel, Tyrol)*; Žigo, P.: *Argenti fodina z historickojazykovedného pohľadu*; Štefánik, M.: *Hospodárenie mesta Kremnica podľa účtovnej knihy z r. 1423 – 1424*;

Kamenický, M.: *Príspevok k dejinám návštevy následníka trónu Jozefa a princa Leopolda v stredoslovenských banských mestách v roku 1764*; Dizdarevič, T. – Peljhan, M.: „*Heritage of mercury. Almadén and Idrija*“ *On UNESCO world Heritage List*; Kafka, R.: 250. výročie vzácnnej návštevy v stredoslovenských banských mestách, alebo výpisky z denníka princa Leopolda; Garbacz – Klempka, A. – Mihok, L. – Rzakosz, S.: *Metallurgy in Middle Ages. Raw materials, tools and facilities in source materials and metallographic research*.

Dovidenia na ARGENTI FODINE 2017 !

¹organizačne zabezpečili Banické bratstvo Herrengut – Dr. Sitár, Dr. Fuhrer a Mgr. Kvietok

²organizačne zabezpečil Ing. R. Kaňa

³pôvodne spoločenská zábava študentov Banickej akadémie v Banskej Štiavnici

Jozef Labuda

Medzinárodná numizmatická konferencia v Bechyni (ČR)

V dňoch 10. – 13. septembra 2014 sa v juhočeskom mestečku Bechyně uskutočnila numizmatická konferencia „NÁLEZY MINCÍ IV. Procesy monetarizácie u keltských, germánskych a raně středověkých komunit a a jejich odraz v mincovních nálezech“. Ťažiskovou témou konferencie boli nálezy mincí z obdobia od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Na konferencii sa zúčastnili numizmatici a archeológovia z Českej republiky, Nemecka, Poľska, Rakúska a Slovenska. Jej súčasťou bola aj exkurzia na archeologické a historické lokality južných Čiech: v lesnatom teréne zachovaný slovanský mohylník, halštatské kultové miesto na hore Tábor, či premonštratský kláštor v Milevsku. Počas štyroch dní odznelo 27 prednášok, z toho 10 venovaných protohistorickému obdobiu.

J. Kysela: *Sitos? Mysthos? Chrémata?*; J. Militký: *Mincovní depoty z doby laténské v českých zemích a jejich interpretace*; J. Fröhlich: *Keltské mince typu Paulsen č. 183-187 a skupina s Athénou*; T. Smělý: *Keltské mince z neznámého laténskeho sídliska na Kouřimsku. Příspěvek k poznání ražby a oběhu mincí v Čechách v období LT C1-D2*; K. Smíšek – J. Militký: *Depot keltských mincí z Libčic nad Vltavou-Chýnova*; M. Budaj – R. Čambal: *Keltské osídlení Bratislavy-Devínskej Kobyle (archeologické a numizmatické nálezy)*; A. Dymowski: *Znaleziska monet brązowych Republiki Rzymskiej w Europie Środkowej na północ od Sudetów i Karpatów*; J. Bouzek – J. Bulaš – P. Wysocki: *Znaleziska monet rzymskich w Nowym Brzesku, pow. Proszowice*; F. Richter: *Studien zu römischen Fundmünzen in Mitteldeutschland*; I. Bazovský: *Rímsko – germánske vzťahy vo svetle numizmatických nálezov z okolia rímskej stanice v Bratislave – Devíne*; H. Emmerig: *Münzgelt im spätkarantiken Norikum, in der Ostmark und im frühen Herzogtum Österreich (6.-12. Jh.)*; J. Videman: *K úloze tzv. imitativních denárů v počátcích peněžního oběhu v Čechách a na Moravě*; L. Polanský: *Nové pohledy na raně středověký depot denárů a šperků ze Žatce*; Z. Štěpančík: *Raně středověké nálezy mincí z hradiště „Na Janu“ v Netolicích*; R. Zaoral: *K mnohovýznamnosti pojmu monet(ar)izace*; G. Šniezko: *Obieg monetarny w państwie księcia polskiego Bolesława III Krzywoustego (1102-1138)*; P. Vorel: *Specifika strojové výroby mincí v římské mincovně v době pontifikátu Urbana VIII (1623-1644)*; P. Schneider: *Nález brakteátů z Prahy Březiněvsí*; B. Paszkiewicz: *Skarb parwusów śląskich odkryty w 2014 roku*; V. Bruna: *Portrét ní halě Václava IV jako reprezentace syna Karla IV?*; J. Hartner: *Der Prager Groschen in den neuzeitlichen Münzfunden in Österreich*; D. Grossmannová: *Boskovický poklad – nálezy mincí z období 30leté války*; D. Kašparová: *Neobvyklý nálezy mincí z Boráče ve sbírkách Moravského zemského muzea*; F. Hradil: *Uničovský zlatý poklad – několik poznámek k revizi a vyhodnocení nálezu mincí z počátku 17. Století*; K. Smíšek: „*Nicht herkömmliche*“ *Möglichkeiten der Interpretation von Sammelmünzfunden im Lichte der Schriftquellen der Frühen Neuzeit – der Fall von Jan Pekarek*; V. Novák: *Systém evidence nálezu materiálu ve Velké Británii*; P. Salák: *Vývoj institutu nálezu pokladu v našem právním řádu*.

Igor Bazovský

XXXIII konferencia o neolite a eneolite našich zemí

V dňoch 15. – 18. septembra 2014 sa v Moravských Budějovicích uskutočnila už v poradí tridsiata tretia konferencia o neolite a eneolite. Usporiadateľ konferencie Jaromír Kovárník venoval toto stretnutie stému výročiu relatívnej chronológie neolitu a eneolitu, ktorej tvorcom bol Jaroslav Palliardi. Život a dielo Jaroslava Palliardiho pripomenul v úvodnom slove usporiadateľ. Prednáška bola obohatená množstvom fotografií zo súkromného archívu jubilanta. Vzhľadom k rôznorodosti tém boli príspevky rozdelené do šiestich sekcií.

Úvodný blok pod názvom „Chronology of the Neolithic and the Aeneolithic and intercultural relations“ patrilo pozvaným hosťom z Nemecka, ktorí prezentovali chronológiu a typologickú škálu kultúry s lineárnou keramikou vo vybraných častiach Nemecka, ale aj kultúrny vývoj v „polineárnom období“ v strednej Európe (Ch. Frirdich/M. Cladders-Stäuble; H. Stäuble; R. Gleser). V závere prvého dňa konferencie bola za prítomnosti popredných predstaviteľov mesta Moravské Budějovice, účastníkov sympózia a občanov mesta, odhalená pamätná tabuľa Jaroslavovi Palliardimu. Všetci prítomní si tak spoločne uctili dielo tohto významného človeka, ktorý položil základy modernej archeológie.

V téme chronológie sa pokračovalo aj v dopoludňajších hodinách nasledujúceho dňa. Postupne boli prezentované: Chronológia kultúry s lineárnou keramikou v Rakúsku (E. Lenneis/F. Pieler); Model chronológie moravského neskorého neolitu vytvorenej na základe radiometrického datovania (M. Kuča/J. Bartík/J. Kovář/M. Nývltová-Fiššáková/L. Prokeš/P. Škrdla); Výsledky rádiokarbónového datovania z južného Bavorska (K. Riedhammer); Rádiokarbónové dáta a chronológia eneolitických kultúr v severozápadnom Chorvátsku (L. Čataj); Chronológia kultúry lievikovitých pohárov na základe mohýl v nížine Odry (A. Przybył).

V rámci sekcie „Cultural and social issues of the Neolithic and the Aeneolithic“ vystúpil len J. Petrasch so zaujímavou prednáškou o evolúcii sociálnych a politických štruktúr verzus kultúrne zmeny v stredoeurópskom neolite a eneolite.

V sekcii „The importance of new excavations within the studies of this isme“ boli predstavené archeologické výskumy posledných rokov, prípadne staršie výskumy, ktoré priniesli nové poznatky. Zo slovenskej strany bolo prezentovaných hneď niekoľko významných výskumov. Väčšina z nich bola realizovaná vďaka spolupráci viacerých inštitúcií. Za posledné roky sa do povedomia archeologickej verejnosti postupne dostáva výskum lineárneho sídliska vo Vrábľoch (I. Cheben/M. Furholt). Vďaka spojeniu viacerých projektov a inštitúcií bolo možné vyhodnotiť aj neolitické osídlenie Lefantoviec (I. Cheben/K. Daňová/P. Bisták); Záujem vzbudil aj príspevok o sídlisku lengyelskej kultúry v Kiarove, ktorý vznikol tiež vďaka spolupráci AÚ SAV a Katedry archeológie v Nitre (J. Beljak/N. Beljak-Pažinová). V rámci tejto sekcie bol predstavený aj nový bilaterálny Poľsko-Slovenský projekt zameraný na štúdium badenskej kultúry (E. Horváthová/A. Zastawny). Nové archeologické výskumy prezentovali aj ďalší kolegovia z Čiech (M. Kuchařík; V. Janák/K. Papáková; J. Bártík/A. Hoch/M. Vokáč) a Slovenska (E. Horváthová/R. Hreha; A. Bistáková/G. Nevizánsky).

Ďalší blok s názvom „New discoveries about the prehistoric economy“ dal priestor experimentálnej archeológii. M. Hejman a P. Hejmanová predstavili výsledok experimentu pestovania pšenice dvojzrny (obľúbenej v období neolitu) tradičnými spôsobom a pšenice siatej pestovanej modernými technológiami. Okrem samotného výnosu sledovali a porovnávali aj nutričnú hodnotu oboch vypestovaných plodín.

Príspevky súvisiace s výskytom nerastných surovín boli prezentované v sekcii „Raw materials of the lithic and copper industries“. Okrem spracovania a distribúcie kameňa na rôznych lokalitách v Poľsku (P. Bobrowski/M. Jórdeczka/I. Sobkowiak-Tabaka), na Morave (A. Přichystal; L. Šebela/P. Škrdla/A. Přichystal/A. Humplová), Slovensku (R. Malček/M. Soják) a Chorvátsku (R. Šošić-Klindžić/T. težak-Gregl) zaujala najmä informácia o dokladoch spracovávaní medenej rudy na sídlisku lengyelskej kultúry v Čiernych Kľačanoch (I. Cheben/M. Cheben).

Posledná sekcia mala názov „Probe“ into the spiritual life“. Postupne sme sa dozvedeli novinky v oblasti pohrebného ritu stredoeurópskych kultúr v nížinách hornej Odry (M. Furmanek/T. Chmielewski/A. Rapiński). M. Vávra predstavil novoobjavené hroby lengyelskej kultúry v Kolíne. Do tohto bloku prednášok neodmysliteľne patria aj kruhové objekty tzv. rondely. Ich výskyt v západnom Maďarsku skúmala J. P. Barna. Výsledky rozboru artefaktov z rondelu v Prahe–Ruzyni prezentovala T. Blažková. Problematiku výskytu rondelov uzatvoril J. Kovárník, ktorý vo svojom príspevku predstavil hneď niekoľko novoobjavených kruhových útvarov. Záver tohto bloku patril významným artefaktom – figurálnej plastike. Interpretáciu využitia antropomorfných plastiek z lokality Racibórz predstavil kolektív autorov I. Sobkowiak-Tabaka/M. Kurgan-Przybylska/P. Bobrowski/M. Antioła. Zhrňujúci výklad o figurálnej plastike predniesla aj M. Novotná, ktorá tejto problematike venovala pozornosť už vo viacerých významných štúdiách. Posledná prednáška na konferencii patrila usporiadateľovi konferencie J. Kovárníkovi, ktorý v spolupráci s Š. Kravcivom predstavil digitalizáciu nálezových situácií počas archeologického výskumu rondelu v Plotišti nad Labem.

Konferenciu uzatvorila exkurzia po známych neolitických a eneolitických lokalitách Jaroměřice nad Rokytnou, Střelice, Jevišovice, Hluboké Mašůvky a Znojmo.

Na záver môžeme skonštatovať, že tradičné pracovné stretnutie archeológov zaoberajúcich sa neolitom a eneolitom v Čechách na Morave a na Slovensku bolo celkom netradičné, vďaka pozvaným hosťom z Nemecka, Rakúska, Chorvátska, Švajčiarska, Maďarska a Poľska. Svojimi príspevkami si tak „európski“ archeológovia mohli uctiť dielo J. Palliardiho, zakladateľa modernej archeológie.

Kludia Daňová

46. medzinárodná konferencia archeológie stredoveku

V dňoch 16. – 19. septembra 2014 sa v Prešove uskutočnila v poradí už 46. medzinárodná konferencia archeológie stredoveku. Organizátorom konferencie, ktorá sa konala v Dvorane evanjelického kolégia v Prešove bol Pamiatkový úrad Slovenskej republiky a Krajský pamiatkový úrad Prešov. Úvodný príhovor predniesol Mgr. Slavomír Sabol, biskup Východného dištriktu ECAV na Slovensku a generálna riaditeľka Pamiatkového úradu SR PhDr. Katarína Kosová.

Hlavná téma „Výskum a obnova torzálnych architektúr“ bola v rámci programu rozdelená do viacerých tematických blokov (hradná architektúra, sakrálna architektúra, hmotná kultúra). Konferencie sa zúčastnilo 134 účastníkov z Českej a Slovenskej republiky, Poľska, Ukrajiny a Maďarska. Počas štyroch dní odznelo 53 referátov a bolo odprezentovaných 40 posterov k hlavnej téme, ale tiež k príbuzným tematickým okruhom.

Po zahájení konferencie a privítaní účastníkov predniesli úvodné referáty M. Slivka (Výskum pamiatkovej architektúry na Slovensku), R. Vrla – Z. Schenk – D. Janiš (Výzkum a záchrana torzálni architektury na jihovýchodní Moravě) a J. Gregorová – J. Petrášová (Úloha architekta pri projektovaní obnovy torz architektúry).

Hradnej architektúre boli v prvý deň konferencie venované príspevky I. Felda (Budapešť), P. Bednára (Nitra), R. Mysku a Y. Pohoralskeho (L'vov), Z. Měřinskeho a M. Plačeka (Brno), M. Semeráda a J. Podlisku (Praha), M. Wojenku (Krakov), Z. Ondrejkovej (Bratislava), Z. Gersdorfovej (Plzeň), J. Varhaníka (Praha), M. Semeráda a J. Podlisku (Praha), J. Musila, P. Baierla, P. Netolického (Plzeň), tímu M. Dejmara, J. Grünseisena, M. Plačeka, M. Vágnera (Brno). Večerný program sa niesol v znamení vernisáže výstavy „Hrady na Šariši – archeologické výskumy“ v Krajskom múzeu v Prešove.

Druhý deň konferencie o románskej podobe Nitrianskeho hradu informoval autorský kolektív P. Bednár, K. Daňová, M. Ruttikay, P. Smetanová, M. Šimkovič, O. Žaár, E. Fottová, o výsledkoch výskumu Dolného Pustého hradu vo Zvolene tím J. Beljak, N. Beljak-Pažinová, M. Šimkovic. Nové výsledky výskumu na hrade Čabrad' prezentoval tím J. Beljak, M. Miňo, M. Mordovin, M. Šimkovic, hradu Slanec kolektív T. Janura, M. Šimkovic, R. Rusnák, L. Trnkus, hradu Modrý Kameň zasa J. Beljak, M. Mordovin, M. Šimkovic. Výsledkami archeologických a pamiatkových výskumov na hradoch sa zaoberali príspevky P. Nocuňa (Siedlęcín), A. Botoša (Širkovce – Kapla), I. Chomu (Čeklís), P. Bartu a M. Bónu (Topoľčiansky hrad), J. Beljaka, M. Miňa, M. Mordovina, M. Šimkoviča (Dolný Pustý hrad vo Zvolene), J. Beljaka, N. Beljak-Pažinovej, M. Šimkoviča (Čabrad'). Súčasný stav stredovekých mestských opevnení na Slovensku zhodnotila A. Škrinárová (Bratislava), o prezentácii včasnostredovekého opevnenia Pražského hradu informovala D. Frolíková (Praha), budovanie opevnení po mongolskom vpáde na Spiši prezentovali M. Janovská a V. Olejník (Levoča), o nových výsledkoch architektonického a archeologického výskumu v Banskej Štiavnici na Glanzenbergu informoval J. Labuda. K topografii vrcholnostredovekej Nitry sa v príspevku vyjadril T. König a veľmi zaujímavý nález židovského rituálneho kúpeľa v Chrudími predstavil J. Frolík (Praha). Vo večernej panelovej diskusii boli na 40 posterach odprezentované príspevky k hlavnej téme konferencie, ale aj k hmotnej kultúre.

Organizátori pripravili pre účastníkov konferencie odbornú exkurziu dňa 18. septembra na hrady Šariš a Kapušany. Za krásneho slnečného jesenného dňa väčšina účastníkov vystúpila pešo, pre starších kolegov boli pripravené terénne vozidlá. Po úspešnom výstupe a prehliadke stredovekých šarišských hradov sa uskutočnil spoločenský večer.

Referáty posledného dňa boli zamerané na problematiku sakrálnych architektúr, prednesené M. Čechurom (Plzeň), B. Pomfyovou (Bratislava), B. Nechvátalom (Praha), P. Staněkom (Brno), P. Tajkovom (Košice), M. Hanušom (Bratislava), P. Šimončíkovou-Koošovou (Bratislava). Tímové príspevky k tejto téme predniesli A. Botek, B. Polomová, P. Paulíny (Bratislava), P. Barta, M. Bóna, M. Keleši (Bratislava), A. Botek, R. Erdélyi, B. Vachová (Bratislava) a M. Waldmanová, V. Dudková, J. Orna (Plzeň). Hmotnej kultúre bol venovaný posledný blok prednášok, na ktorom sa hovorilo o strešnej krytine na slovenských hradoch (P. Nagy), bansko-bystrickom stredovekom vodovode (M. Mácelová) a kožených artefaktoch z Brna (A. Hoch, M. Peška, P. Staněk). Nálezy stredovekých kachlíc z Krakova a Jaroslavi predstavili D. Mazur a M. Broszko, militárie zo zvolenského Pustého hradu S. Morvayová. Samozrejmosťou konferencie bola diskusia po každom bloku prednášok.

Záverom je nutné poďakovať organizátorom za dobre zvládnutú prípravu a celý priebeh medzinárodného podujatia. Historické priestory Evanjelického kolégia, samotné pohostinné mesto Prešov a krásne jesenné počasie umožnilo účastníkom podujatia prehĺbiť priateľské kontakty medzi archeológmi, pamiatkármi a architektmi stredoeurópskeho priestoru a nadviazať nové priateľstvá.

Marta Mácelová

Účastníci konferencie počas exkurzie na hrade Kapušany (foto J. Beljak).

1st International Symposium of Pottery and Glass „OSTRAKON“

Podujatie sa uskutočnilo v dňoch 17.-19. septembra 2014 vo Wroclawi, Poľsko. Ako organizátorské inštitúcie vystupovali hlavne Ośrodek badań nad kulturą późnego antyku i wczesnego średniowiecza europejskiego IAE PAN Wrocław a Katedra konserwacji i restauracji ceramiki i szkła Akademii sztuk pięknych Wrocław. Sympózium otvorili hostitelia prof. Dr. hab. Sławomir Moździoch a dr. hab. Inż. Henryk Stoksik, prof. ASP. V mene mediálneho partnera, poľského periodika Szkło i ceramika, vystúpila s úvítacím príhovorom redaktorka Monika Malinowska.

Úvodný referát, ktorý predniesli Paweł Rzeznik a Sylwia Siemanowska, bol venovaný vybraným otázkam týkajúcim sa skla a keramiky a skúmaniu vzťahov skla a keramiky od praveku po stredovek. Následne boli prezentované referáty podľa jednotlivých sekcií. Spolu bolo prihlásených približne 60 referátov a ďalšie témy boli predstavené formou posterov. Keďže konferencia trvala len tri dni, prednášky odznievali na dvoch miestach súčasne. Inak jediným nedostatkom sympózia, ktoré bolo inak výborne pripravené, bola práve skutočnosť, že tieto dve miesta boli od seba pomerne dosť vzdialené.

Z hľadiska chronologického zamerania sympózia začínali referáty od prvého objavenia sa skla a keramiky, hlavne v strednej Európe, cez ich vývoj a ich nové objavy až po stredovek a niekoľko dokladov ich použitia z prechodu stredoveku a novoveku. Čo sa týka územného ohraničenia, najviac referátov bolo zameraných na strednú Európu, ale viaceré zaujímavé témy odzneli z výskumov v Nemecku, Taliansku, severnej Európy i v Rusku. Najviac referujúcich pochádzalo pochopiteľne z poľských archeologických inštitúcií, aj keď viacerí poľskí kolegovia a kolegyně referovali o nových objavoch i metódach skúmania oboch materiálov aj z iných oblastí a štátov.

Uvedených 60 referátov bolo rozdelených do 14 sekcií. Hlavné témy podujatia boli rozčlenené do týchto okruhov: Technológia keramiky a skla – analýzy prírodovedné; Symbolika estetika a funkcia; Konzervácia, reštaurovanie a rekonštrukcia; Premeny, procesy a distribúcia.

Pretože nie je možné charakterizovať všetkých 60 referátov, ktoré odzneli, chceme by som vyzdvihnúť taký prístup mnohých kolegyň a kolegov, v rámci ktorého sa spojili archeológovia a historici s odborníkmi z rôznych prírodných, matematických i technických disciplín, aby spoločne skúmali a prezentovali nové výsledky, ako aj postupy a riešenia z oblasti metodiky a metodológie. Na jeho základe bolo možné vyhodnocovať rozsiahle súbory nálezov a tiež riešiť otázky, ktoré nie je možné zodpovedať len archeologickými metódami. Tento spoločný prístup vrátane možnosti použitia najnovších prístrojov z rôznych inštitúcií aj nedeštruktívnych metód sa ukazuje ako veľmi progresívny.

Výrazným prínosom sympózia bola tiež možnosť sledovať v referátoch niektoré aspekty výroby a zdobenia keramiky a skla prierezovo, t.j. od počiatkov ich používania až po stredovek. Keďže na sympózium boli pozvaní viacerí špecialisti z rôznych odborov zameraných na štúdium keramiky z obdobia včasného a vrcholného stredoveku, a to nielen zo strednej Európy, bolo pre mňa tiež dôležitým prínosom vymieňať si v početných diskusiách najnovšie poznatky o stredovekej keramike. Obdivuhodné sú aj možnosti využiť pri analýzach archeologických nálezov z keramiky a zo skla špecializované dielne, ktoré fungujú pri organizátorských inštitúciách. Využitie týchto dielní v učebnom procese pri štúdiu archeológie podstatne prispieva k rozšíreniu znalostí budúcich archeológov, etnografov a pod.

Referáty zo sympózia budú publikované v zborníku. Celý program podujatia je tiež uverejnený na webe pod názvom 1st International Symposium of Pottery and Glass „Ostrakon“.

Ivona Vlkolinská

Michalovce pred 1. písomnou správou

V jubilejnom roku Mestský úrad v Michalovciach v spolupráci so Zemplínskym múzeom usporiadali seminár o doterajších výsledkoch archeologického výskumu na území mesta Michalovce v obdobiach pred 1. písomnou správou z roku 1244. Podujatie sa uskutočnilo 3. októbra 2014 v spoločenskej sále Zemplínskeho múzea v Michalovciach.

Seminár otvoril riaditeľ múzea Mgr. Maroš Demko. Slávnostný príhovor mal primátor Michaloviec Viliam Záhorčák. Na podujatí sa zúčastnil aj zástupca primátora MUDr. Benjamín Bančej. Program odbornej časti seminára predstavila hlavná organizátorka PhDr. Lýdia Gačková.

Program seminára bol rozdelený do dvoch častí. V prvom hlavnom bloku odznelo 5 prednášok týkajúcich sa explicitne dejín Michaloviec od praveku po obdobie stredoveku: Lýdia Gačková: *Michalovce – prehľad výskumov*; Rastislav Hreha – Lýdia Gačková: *Neolitické osídlenie Michaloviec*; Elena Mirošayová: *Osídlenie územia mesta Michalovce v dobe železnej*; Lýdia Gačková – Rastislav Hreha: *Stredovek v Michalovciach*; Peter Zubko: *K cirkevným dejinám stredovekých Michaloviec*.

Druhá časť seminára bola venovaná osídleniu ďalších veľkých miest Zemplína – Humenného, Vranova nad Topľou a Trebišova. Prednášky a prezentácie: Ivana Strakošová: *Archeologické pamiatky Humenného a okolia*; Mária Jenčová – Kotorová: *Vranov pod zemou*; Ján Chovanec: *Kľúč od brány dávneho Trebišova*.

Na podujatí sa zúčastnili archeológovia, historici, pedagógovia vysokých a stredných škôl, občania Michaloviec, ale aj žiaci stredných škôl. Reprezentatívne vyhodnotenie seminára sa uskutočnilo v blízkom hoteli Družba.

Ján Chovanec

Konferencia „Najnovšie poznatky z výskumov stredovekých pamiatok na Gotickej ceste“

V dňoch 2.–3. októbra 2014 sa v Rožňave uskutočnila odborná konferencia s názvom „Najnovšie poznatky z výskumov stredovekých pamiatok na Gotickej ceste“. Jej organizátormi boli Občianske združenie (OZ) Gotická cesta, Krajský pamiatkový úrad (KPÚ) Košice a Slovenské národné múzeum (SNM) - Múzeum Betliar. Podujatie uviedol Ing. M. Boldiš, predseda OZ Gotická cesta. Úvodné slovo patrilo primátorovi mesta Rožňava P. Burdigovi.

Následne Mgr. E. Kušnierová, dlhoročná pracovníčka KPÚ Košice, pracoviska Rožňava, priblížila činnosť OZ Gotická cesta a podotkla, že konferencia bola organizovaná pri príležitosti dvadsaťročnej existencie turistickej trasy Gotická cesta. Potom nasledovali prednášky.

Prvá prednáška *„Kostol Nanebovzatia Panny Márie v Turni nad Bodvou: stav poznania a nové výsledky pamiatkového výskumu; reštaurovanie stredovekej maliarskej výzdoby vo svätyni kostola“* patrila dvojici J. Krcho a P. Gomboš. Prvý z autorov predstavil stavebno-historický vývoj a zhrnul výsledky výskumov. Druhý autor priblížil reštaurátorský sondážny výskum interiéru kostola, pri ktorom sa odkryli dve vrstvy stredovekých nástenných malieb. Tiež oboznámil so spôsobom ich prezentácie, reštaurovania okna s jeho zasklením a reštaurovania sedíli. Nasledovala prednáška *„Architektonický vývoj a prebiehajúce reštaurovanie kostola Reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci“*. V úvode J. Tihanyi priblížil stavebno-historický vývoj tejto dôležitej pamiatky na Gotickej ceste. Potom sa P. Koreň venoval reštaurátorskému výskumu, samotnému plošnému odkryvu i reštaurovaniu fresiek v presbytériu kostola.

Referát A. Klingovej a N. Urbanovej s názvom *„Vývoj evanjelického a. v. kostola v Štítniku na základe poznatkov z pamiatkových výskumov realizovaných v rokoch 2011 a 2012“* priblížil problematiku ďalšieho kostola. A. Klingová veľmi detailne podala etapizáciu stavebno-historického vývoja tejto významnej sakrálnej pamiatky na Gemi. Časová obmedzenosť spôsobila, že N. Urbanová svoju časť príspevku skrátila a záujemcov upriamila na jeho budúcu publikovanú verziu.

Po obedňajšej prestávke odznel jediný archeologický príspevok. P. Tajkov v ňom hovoril o výsledkoch výskumov v Gemi a jeho okolí za posledných desať rokov. Prednáška s názvom *„Archeologické výskumy kostolov v Brzotíne, Silici, Gombaseku, Štítniku a v Turni nad Bodvou realizované v rokoch 2004 – 2014“* predstavila už publikované výskumy v Brzotíne a v Silici, ale i doposiaľ nepublikované výskumy v Slavci/Gombaseku a Štítniku. Vzhľadom na časový sklz a úvodnú prednášku celého podujatia sa autor rozhodol bližšie nezmieňovať sa o výskume kostola v Turni nad Bodvou. Po archeológii sa pozornosť opäť vrátila k reštaurátorskému výskumu. P. Koreň predstavil *„Odkryv a reštaurovanie stredovekých nástenných malieb v interiéri kostola ev. a. v. cirkvi v Kameňanoch“*. V podobnom duchu zostala aj nasledujúca prednáška M. Janšta *„Nález a reštaurovanie nástenných malieb v ev. a. v. kostole v Dobšinej“*. Z odkrytých stredovekých nástenných malieb zaujalo hlavne zobrazenie interpretované ako sv. Hildegarda z Bingenu. V duchu tejto interpretácie sa sem táto stredoveká svätica mala dostať s nemeckými kolonistami, ktorí si ju priniesli zo svojej domoviny. P. Mlich a T. Székely prezentovali *„Prebiehajúci reštaurátorský výskum v rím. kat. kostole v Henckovciach“* a jeho najnovšie objavy. Zaujímavú tému priniesol P. Glos. Autor v prednáške *„Architektonicko-historický výskum striech a krovov kostolov v Ochťinej a Kocelovciach“* podkryl dôležitosť skúmania historických krovov, ktoré za priaznivých okolností môžu priniesť údaje významné aj pre datovanie samotnej architektúry. Dendrodáta z odobratých častí drev krovov sú zaujímavé hlavne v prípade pamiatky v Ochťinej, ktorá nikdy nevyhorela.

Kocelovce, kostol Evanjelickej cirkvi a. v. Prvá zastávka exkurzie.

Po prestávke na občerstvenie sa prihovril J. Barczy, zástupca generálneho riaditeľa a poverený dočasný riaditeľ Múzea Betliar. Vzhľadom na skutočnosť, že pod múzeum Betliar spadá aj hrad Krásna Hôrka, J. Barczy informoval o stave jeho obnovy a zároveň uviedol prednášky venujúce sa najnovším výskumom na tomto hrade. Po jeho slovách sa pozornosť opäť obrátila smerom ku krovom. Ľ. Suchý prezentoval *„Historické krovky na hrade Krásna Hôrka – pamiatková hodnota tesárskych konštrukcií pred požiarom v roku 2012“*. Dozvedeli sme sa o historickej podobe krovu, jeho rôznej historickej a súčasnej dokumentácii, ako aj o jeho aktuálnej obnove. I keď snaha bola čo najautentickejšie rekonštruovať

pôvodný krov a strechu, jeho obnova musela byť prispôbená tiež statickým potrebám a bezpečnostným požiadavkám. Hrad Krásna Hôrka zostala témou aj nasledujúceho príspevku. M. Šimkovic a Ľ. Kürthy v prezentácii *„Nové poznatky o stavebnom vývoji hradu Krásna Hôrka“* priniesli dôležité informácie o výsledkoch ich výskumov, ktoré sa realizovali „vďaka“ ničivému požiaru z 10. marca 2012.

Ešte pred poslednou prednáškou zaznel záverečný prihovor čestného host'a - Prof. Dr. Márie Prokopp, historičky umenia z Maďarska. Táto bádatel'ka apelovala na šírenie poznatkov o týchto výnimočných pamiatkach Gemera vo svete. Pripomenula, že nemôžeme bohatosť tohto regiónu zatajovať, v čom ju inšpirovali jej prezentácie na zahraničných fórach v minulosti, kde sa stretávala s častou otázkou, prečo tieto vzácne pamiatky skrývame. Jej slová doplnila E. Kušnierová, ktorá pripomenula dlhoročnú spoluprácu s pani profesorkou. Spolu tiež zorganizovali konferenciu o nástenných maľbách na Gemi, ktorá prešla 40 výstavných miest v rôznych krajinách.

V nasledujúci deň všetkých milovníkov sakrálnej architektúry potešila exkurzia po vybraných gemerských kostoloch. Na začiatku sme mali možnosť pozrieť si kostoly v Kocelovciach a Ochtinej, ktoré sú vďaka svojim známym nástenným maľbám vyhľadávanými zastávkami Gotickej cesty. Nasledovala návšteva Štítnika, ktorý by nemal obísť žiaden cestovateľ po Gemi. Rozsiahly cyklus nástenných malieb, náhrobné kamene a trojloďová dispozícia kostola sú neklamným znakom výnimočnosti tejto pamiatky. Poslednou zastávkou pred obedom bol Plešivec, kde sme videli aj prvé zrekonštruované gotické okno a ďalšie dve, ktoré sa práve rekonštruujú. Obdivuhodné boli nástenné maľby odkryté v celom presbytériu, pričom časť z nich už je reštaurovaná. Zaujali tiež strielne zistené v rámci sondovania v stenách polygonálneho presbytéria. Po obede sa na ceste do Kamenian exkurzia zastavila pri tehlovej románskej rotunde v Šiveticiach. V Kameňanoch vzbudili záujem predovšetkým najnovšie reštaurátorské odkryvy v presbytériu kostola. Obdivované boli tiež časti zachovaných fresiek na severnej strane lode, viditeľné z empor – netradične Panna Mária v mandorle, korunovanie Panny Márie ako aj Panna Mária s Ježiškom a sv. Annou Samotretiou. Upútali mimoriadne prepracované detaily, ako napríklad plastické krúžky formované do tvaru kvietkov na gloriolách postáv, alebo puncovanie opaska jednej z postáv. Z Kamenian sme prešli do susednej obce Rákoš. V exteriéri kostola Najsvätejšej Trojice sú ešte stále viditeľné znázornenia sv. Krištofa a sv. Rúfusa, v interieri je pozoruhodné znázornenie Svätej Trojice ako trojhlavej postavy Boha, Posledného súdu spolu s otváraním hrobov a Stigmatizácie sv. Františka. Poslednou zastávkou bola Jelšava. Prehliadli sme si majestátny klasicistický kostol sv. Petra a Pavla, ktorý stojí na mieste zaniknutého stredovekého kostola sv. Kataríny. Naše posledné kroky smerovali do Mestského múzea, kde nás po prehliadke stálej expozície čakalo občerstvenie. Konferencia tu bola oficiálne ukončená.

Nakoniec chcem vyjadriť nádej, že obdobné podujatie sa ešte zopakuje, pretože bolo odborne prínosné a malo očarujúcu atmosféru.

Zuzana Poláková

23. stretnutie východoslovenských archeológov v Trebišove

V Trebišove sa v minulosti konali už dve stretnutia východoslovenských archeológov. Najprv to bolo 9. jubilejnom roku 2000, neskôr 17. stretnutie v roku 2008. Tradičné, už 23. stretnutie východoslovenských archeológov sa konalo vo štvrtok 16. októbra 2014 v Múzeu a Kultúrnom centre južného Zemplína v Trebišove. Trebišovské stretnutie bolo znova s medzinárodnou účasťou.

Hlavnou zložkou stretnutia bolo vedecké kolokvium, na ktorom sa prezentovali príspevky o nových archeologických výskumoch v teréne a výsledky teoretického bádania v roku 2014 na území východného Slovenska a v priľahlých oblastiach Poľska, Ukrajiny a Maďarska. Súčasťou vedeckého kolokvia bola aj rozprava o nedeterminovaných archeologických nálezoch, predložených účastníkmi stretnutia.

Podujatia sa zúčastnili archeológovia z AÚ SAV, KPÚ, vysokých škôl, múzeí a archeologických spoločností pôsobiacich v Košickom a Prešovskom kraji, ale aj zahraniční hostia z priľahlých regiónov Maďarska (Sárospatak) a Ukrajiny (Užgorod). Z 30 prihlásených sa v deň konania 6 bádateľov ospravedlnilo (alebo neospravedlnilo). Dvaja prišli bez ohlásenia, takže stretnutia sa zúčastnilo spolu 26 archeológov. Na kolokviu odznelo 16 referátov. Prezentácie sa prvý raz premietali na dvoch veľkých monitoroch.

23. stretnutie východoslovenských archeológov slávnostne otvorila predsedníčka Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV PhDr. Elena Mirošayová, CSc. a hlavný gestor podujatia PhDr. Ján Chovanec, PhD.

PhDr. Elena Mirošayová, CSc. moderovala dopoludňajší blok prednášok vedeckého kolokvia, popoludňajšiu časť kolokvia viedla už PhDr. Zlatica Čilinská, DrSc.

Stretnutie východoslovenských archeológov a vedecké kolokvium bolo poslednou akciou v Zrkadlovej sieni kaštieľa pred jeho celkovou obnovou a adaptáciou. Vyhodnotenie stretnutia archeológov a obed sa uskutočnili v subteréne kaštieľa.

Na nasledujúcich stránkach predkladáme abstrakty 16 prednášok vedeckého kolokvia z 23. stretnutia východoslovenských archeológov.

Ján Chovanec

Abstrakty:

Eva Horváthová – Rastislav Hreha – Ján Chovanec: Hrčel-Nad Baňou, dokumentácia poškodenia výšinného sídliska

Výšinná poloha s názvom Baňa sa nachádza na severnom okraji Zemplínskych vrchov. V druhej polovici 19. storočia na ňu upozornil geológ Gy. Szádeczky. Nálezisko neskôr spomína J. Visegrádi, no podrobnejšie ho v odbornej literatúre uviedol až Š. Janšák. V roku 1961 S. Šiška s L. Báneszom uskutočnili revízný prieskum sedla medzi kužeľovým kopcom Baňa a kameňolomom. Objavili štiepanú kamennú industriu z neskorej fázy mladého paleolitu, zlomky keramiky z obdobia starého eneolitu tiszapolgárskej kultúry, z doby halštatskej a včasného stredoveku. V roku 1977 V. Budinský-Krička, P. Mačala a J. Macák na JZ svahu vrchu a oráčiine pod jeho JV úpätím zberom získali štiepanú kamennú industriu a črepy, ktoré doložili osídlenie vrchu a najbližšieho okolia aj v mladšej dobe bronzovej. L. Bánesz a L. Kaminská v roku 1981 uskutočnili prvý zisťovací výskum v polohe Nad Baňou (v sedle vyvýšeniny medzi dominujúcou Baňou a vinohradmi). Odkryli dve sídliskové jamy z obdobia neskorého neolitu skupiny Csöszhalom-Oborín. V ich okolí sa vyskytovali aj črepy badenskej kultúry, črepy z neskorej doby bronzovej a včasného stredoveku. V rokoch 1982, 1983 a 1985 L. Kaminská na polohe Nad Baňou preskúmala ďalších šesť sídliskových objektov

skupiny Csőszhalom-Oborin a dve koncentrácie keramického materiálu z obdobia stredného eneolitu badenskej kultúry. V roku 2013 J. Chovanec zistil narušenie archeologickej lokality a od urbárikov i vlastným zberom zachránil technickú mazanicu, črepy z nádob, torzo maľovanej misky (skupina Csőszhalom-Oborin) a dve šálky (badenská kultúra). Stav poškodenia lokality bol zdokumentovaný v roku 2014 počas riešenia projektu EÚ zo štrukturálnych fondov (ITMS kód: 26220120059).

Marta Kučerová – Zuzana Kasenčáková – Peter Ďurica: Záchranný výskum v Kežmarku na Hlavnom námestí

Výskum sa realizoval v súvislosti s plánovanou výstavbou podzemných priestorov v dvorovej časti komplexu hotela Hviezdoslav na Hlavnom námestí v Kežmarku. Skúmaný priestor sa týkal troch susediacich parciel, pôvodne samostatných dvorových častí dosiaľ stojacich meštianskych domov. Výskumom boli odkryté pozostatky novovekej zástavby dvorov, medzi iným aj novovekých výrobných pekárenských zariadení (superpozícia viacerých pecí), ako aj zvyšky kováčskej dielne. Zistili sa murované objekty v superpozícii so staršími drevenými stavbami. V priestore nezasiahnutom novovekou výstavbou sa podarilo zachytiť zostatky drevenej architektúry datovanej nálezmi do 15. storočia.

István Ringer: I. Rákóczi György ágyúöntő műhelye Sárospatakon

Maďarské národné múzeum – Rákócziho múzeum v Sárospataku realizovalo archeologický výskum odlievacej dielne, ktorú zriadil Juraj Rákóczi I. Dielňa sa nachádza na vonkajšom nádvorí v bezprostrednej blízkosti vnútorného hradu. Prvý známy údaj o jestvovaní delolejárskej dielne je z roku 1631. Vtedy pravdepodobne prestavali už jestvujúcu a fungujúcu lejárňu. Dielňa pracovala do smrti kniežaťa. V súpisoch z konca 17. a zo začiatku 18. storočia sa medzi hradnými budovami spomína aj delolejárska dielňa, ktorá však už vtedy bola v ruinách. Archeologický výskum trval od roku 2006 do roku 2011. Jeho výsledkom bolo odkrytie zvyškov dielne, ktorej najvýznamnejšou časťou bola veľká kombinovaná taviaca pec s kúreniskom a taviacim priestorom, ale aj odlievacia jama. V priebehu výskumu sa našlo množstvo predmetov súvisiacich s odlievaním. Zvyšky dielne a archeologických nálezov sú prezentované v modernej budove nad náleziskom. V priestoroch tohto múzea „in situ“ sú rekonštruované všetky pracovné fázy odlievania diel od zhotovenia modelu, odlievacej formy, spúšťania formy do odlievacej jamy, tavenia bronzy, odlievania až po vyberanie hlavne dela z formy a vyrtanie. Expozíciu slávnostne otvorili 15. júla 2014.

Marián Soják: Terénne aktivity pracoviska AÚ SAV v Spišskej Novej Vsi v roku 2014

Prvoradá pozornosť pracoviska AÚ SAV v Spišskej Novej Vsi r. 2014 sa zamerala na výskum včasnónovovekého Kostola Premenenia v Poľanovciach v polohe Sihoť (okr. Levoča). Dvoma krížovými sondami sa odkryli časti murív S, J a Z lode, ale aj časti rovného uzáveru svätyne zatiaľ neznámeho pôdorysu. Murivá sú značne poškodené. Z nálezov možno spomenúť ojedinelú novovekú keramiku zo 16.-18. storočia, zlomky skla z okenných vitráží, dva drobné architektonické články, zvieracie kosti a početné železné klinec. Pri vonkajšej západnej časti lode sa identifikovali prepálené pieskovcové platne z vydláždenia okolia kostola. Stopy požiaru s uhlíkmi sú zreteľné na viacerých miestach vnútorného i vonkajšieho areálu kostola. V južnej časti takmer štvorcovej lode sa našla minca, zámerne prilepená na vonkajšej strane základového muriva („stavebná obeť“). Je to poľský poltorák Žigmunda III. z roku 1624 (Bydgoszcz). Pozoruhodný je masívny drevený stĺp v strede lode, ktorý pôvodne akiste podopieral prievlak lode. Z ostatných terénnych aktivít možno spomenúť nálezy z jaskyne Čižma v Smižanoch, poukazujúce na doklady peňazokazeckej činnosti v 16. storočí.

Ігор Прохненко: Дослідження Королівського замку в 2014 році

У 2014 році археологічною експедицією Ужгородського національного університету були продовжені дослідження Королівського замку Нялаб. На території центральної частини пам'ятки закладений розкоп III, площу якого (30 кв. м) обмежували стіни приміщення, позначеного як кімната 2. Потужність культурного шару на досліджуваній ділянці становила 4,5 м. Заповнення, в основному, складали завали каміння, які утворилися під час руйнування замкових стін солдатами австрійського гарнізону в 1672 році. На одному з рельєфних кам'яних блоків, виявлених в завалах, зображений герб роду Перені (розвернута в лівий бік літаюча чоловіча бородата голова, яка в коротких лапках тримає корону). У кімнаті, біля західної стіни, знаходилася кахляна піч, зведена у першій половині XVII ст. Склали її мисковидні кахлі, коробчасті неполивані ізразці з рослинною орнаментациєю, вкриті глазур'ю зеленого кольору коробчасті плитки з рослинним декором і зооморфними зображеннями (дракон, єдиногоги), зеленоглазуровані пластинчасті кахлі з підставками і масивний керамічний димар. З індивідуальних знахідок, виявлених у польовому сезоні 2014 року, відзначимо кам'яні ядра, картек зі свинця, угорські монети і норімберзький жетон для рахівниці.

Володимир Мойжес: Результати досліджень багатощарової пам'ятки Ужгород-Горяни у 2014 році

Пам'ятка розміщена на східній окраїні міста Ужгород (мікрорайон Горяни, урочище Ротонда). На її території знаходиться церква-ротонда XII ст. У науковій літературі дане урочище визначається як одне з можливих міст локалізації слав'янського городища – Унга, захопленого уграми на рубежі IX-X ст. За попередні роки досліджень, які були проведені археологічною експедицією Ужгородського національного університету було встановлено існування тут багатощарового поселення декількох хронологічних горизонтів (неоліт, гальштат, пізньоримського часу, середньовіччя – XII ст. та раннього нового часу – XVI-XVII ст.), однак матеріалів VIII-XI ст. н. е. не було виявлено. Для отримання додаткових свідчень, у польовому сезоні 2014 року, було досліджено дві ділянки урочища Ротонда. Перша розміщується у південній частині пам'ятки. Тут було простежено чотири хронологічні горизонти, з яких найбільш потужними були два – пізньоримський та раннього нового часу. Друга ділянка була закладена у двох метрах на північний-схід від церкви-ротонди. У результаті робіт тут була зафіксована кам'яна кладка та зібрано фрагменти кераміки XIV-XVII ст.

Gabriel Nevizánsky: Pohrebisko staromadžarskej elity 10. storočia v Strede nad Bodrogom

Významné pohrebisko Medzibodrožia skúmali českí a maďarskí bádatelia v rokoch 1926, 1937 a 1941. Dovedna odkryli 13 hrobov. Medzi preskúmanými hrobmi v Strede nad Bodrogom sa vyníma jazdecký hrob 2/1937, ktorý aj napriek tomu, že ho vykradli, sa radí svojim bohatstvom a charakterom inventára do prvej desiatky najhonosnejšie vystrojených hrobov v hornom Potisí. V sledovanom hrobe je doložený aj výskyt goryta (tulec na uloženie luku v pohotovostnej polohe). Unikátny je aj nález

liateho kovania s výzdobou v podobe ľudskej masky, ktoré má priame analógie iba v sajansko-altajskej oblasti. Niektoré hroby boli označené navrhnutými lomovými kameňmi, ktoré po obvode lemovali na hranu postavené skaly. Z hľadiska zloženia inventára, neobyčajného bohatstva pozlátých strieborných kovani (celková váha cca 220 gramov) a prítomnosti atribútov signalizujúcich významné spoločenské postavenie, vyniká nepochybne hrob 2/1937, ktorý možno definovať ako náčelnícky. V katastri obce Streda nad Bodrogom v polohe Bálványhegy bolo viac-menej odkryté klasické tzv. veľkorodinné pohrebisko staromaďarského etnika z prvej polovice 10. storočia. Nálezy sú deponované v Národnom múzeu v Prahe, v Budapešti a vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach. Neobyčajná koncentrácia bohato vystrojených hrobov a jazdeckých pohrebísk v Medzibodroží a blízkom okolí viedla k úvahám a k vysloveniu tézy o existencii mocenského centra starých Maďarov na čele s veľkokniežaťom práve niekde v hornom Potísi. Na pohrebiskách, kde sa nachádzajú náčelnícke hroby, boli pochovaní významní hodnostári, vojenská elita kniežacieho sprievodu (družiny). Zrejme nie náhodou všetky významné nekropoly zanikajú naraz v priebehu druhej polovice 10. storočia, keď v dôsledku mocenského zápasu súperiacich strán dochádza k premiestneniu veľkokniežacieho centra na západ, pravdepodobne do oblasti medzi dnešným Budínom, Székesfehérvárom a Esztergomom.

Ján Chovanec: Kachlice krásnych slohov z Košíc a Trebišova

Na začiatku 16. storočia sa v duchu nového umeleckého slohu – renesancie – zariaďovali aj interiéry hradu Pářič v Trebišove. Umelecké diela, ktoré boli súčasťou interiérovej výzdoby, prezrádzajú vkus a ideové názory objednávateľa, jeho finančné možnosti, ale poukazujú aj na význam objektu, pre ktorý boli určené. Kachlice z palatínskej kachľovej pece z hradného paláca nemožno zaradiť medzi okrajové umelecké javy. Jej objednávateľom bol vlastník hradného panstva Imrich Perényi v čase, keď sa stal uhorským palatínom (1504). Na farebných kachliciach sú vyobrazení svätci, ale aj postavy zo svetského života. K viacerým kachliciam sa nám podarilo zistiť priame predlohy, podľa ktorých rezbári zhotovili drevené formy kachlíc. Sú to grafické listy nemeckého Majstra E. S., Israhela van Meckenema, či Majstra HS. Do zostavy palatínskej pece patrí i typ kachlice, ktorej obrazová časť – anjel držiaci štít s tromi ľaliami – je považovaná za erb mesta Košice. Tieto nálezy poukazujú na košické hrnčiarske a kachliarske centrum, z ktorého výrobky sa v hojnej miere dostávali do hradov, mestských palácov, kaštieľov či kláštorov na území severného Uhorska (Trebišov, Košice, Krásna, Kláštorisko, Füzér, Korolevo). Nedávno to potvrdili i torzá hlinených foriem, ktoré sa našli na Dominikánskom námestí v Košiciach.

Zuzana Kasenčáková – Peter Ďurica – Marta Kučerová: Výskum barokového paláca na Ľubovnianskom hrade

Výskum paláca Ľubomirských na Ľubovnianskom hrade sa realizoval v súvislosti so zámerom odvodnenia paláca a jeho celkovej rekonštrukcie. Sondy boli vytyčené v mieste SV nárožia paláca a v mieste predbránia, ale aj vo vnútornom nádvorí pri predpokladanom zamurovanom vstupe do prízemných priestorov paláca. Výskum potvrdil, že pri stavbe paláca sa zároveň upravilo tretie nádvorie hradu a vybudoval sa hradobný múr oddeľujúci druhé a tretie hradné nádvorie. V predbrání bola zistená niveleta pochádzajúca z barokového paláca. Odkrytý bol priestor strielne čiastočne prekrytej stavbou paláca. Archeologicky sa potvrdila existencia kováčskej dielne v priestore strielne už pred výstavbou paláca. Preskúmaná bola drevozemná konštrukcia vnútornej ochodze priliehajúcej k hradobnému múru, ktorej výstavba sa datuje medzi roky 1530-1550.

Peter Šimčík – Tomáš Molota: Kláštor premonštrátov v obci Leles – archeologický výskum v roku 2014

V interiéri kláštora premonštrátov v obci Leles uskutočnila druhá výskumná sezóna. Cieľom bolo preskúmať celú plochu rajského dvora (kvadrum). Výskum v tomto priestore nadviazal na minuloročnú Y sondu 1/2013 a pokračoval v sektoroch A-F2. Preskúmaných bolo celkovo 28 objektov. Väčšina z nich pochádza hlavne z obdobia konca stredoveku a z novoveku. Najstarším a najdôležitejším je objekt č. 1, ktorý bol zachytený už v minuloročnej sezóne. Predbežne ho datujeme do 12.-13. storočia; jedná sa o tehlové základy pravdepodobne staršej dispozície kláštora. Výskumom bola zachytená aj ďalšia studňa, objekt č. 37/2014, z ktorej pochádza bohatý materiál z 15. storočia – fragmenty nádob, zvieracie kosti, drobné predmety a mince Žigmunda Luxemburského. V priebehu tejto sezóny bolo zachytených 36 hrobov, z ktorých väčšinu na základe esovitých záušnic, náhrdelníkov, prsteňov a mincí (strieborné denáre panovníkov Gejzu a Šalamúna) radíme do obdobia 11. storočia. Výskumom sa získalo bohaté nálezové spektrum hlavne z obdobia neskorého stredoveku a novoveku.

Martin Hupčík – Peter Šimčík: Archeologický výskum na hrade Šariš v roku 2014

Archeologický výskum na Šarišskom hrade je v súčasnosti v plnej miere podmienený prebiehajúcou konzerváciou a rekonštrukciou fortifikácie v SV časti hradu a zahľbeného hospodárskeho objektu (prachárne?) pred gotickou vstupnou bránou v západnej časti hradu. Vytyčená bola jedna sonda z vnútornej a jedna z vonkajšej strany opevnenia za účelom odhalenia základovej špáry múru. V sonde vedenej extra muros sa po odstránení asi 150 cm sutiny podarilo zachytiť rozšírený základ múru, prekvapivo osadený na vrstve zvetranej andezitovej horniny, slúžiacej ako spevnenie podložia pred založením múru. Pod vrstvou andezitu pokračovala 130 cm mocná kompaktná ílovito-hlinitá vrstva s výlučne pravekými nálezi keramiky, ale aj obsidiánovej a kamennej štiepanej industrie. Nálezy možno predbežne zaradiť do obdobia neolitu a eneolitu. V sonde z vnútornej strany opevnenia sa podarilo zachytiť deštrukciu múru a následné zasypanie zeminou s obsahom nálezov od doby bronzovej až po novovek. Je to pravdepodobne doklad vytvárania zemných násypov na ochranu pred delostreleckou paľbou. Výskum pokračuje pri gotickej bráne. Tu sa doposiaľ podarilo zachytiť uhlíkovú deštrukčnú vrstvu s vysokým obsahom keramického materiálu v hĺbke 3 m, a pod ňou už pochôdznu úroveň z obdobia včasného novoveku.

Albert Zastawny – Eva Horváthová: Nový poľsko-slovenský výskumný projekt 2014-2016

V rokoch 2014 až 2016 bude Archeologické múzeum v Krakove v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre riešiť spoločný vedecko-výskumný projekt s názvom „Transkarpatské spoločensko-kultúrne pomery obyvateľstva badenskej kultúry v povodí hornej Visly a na slovenskom území severného Potisia (3300-2900 BC)“. Financovanie projektu č. 2013/09/B/HS3/03401 zabezpečuje Národné centrum vied (PL). Cieľom projektu je realizácia viacerých prírodovedných a archeologických analýz, ktoré umožnia rozpracovať otázky genézy, chronológie, vzájomných vplyvov a zákonitostí vývoja osídlenia badenskej kultúry v oblasti severovýchodnej periferie jej rozšírenia. Prvýkrát v histórii bádania badenského komplexu je výskum zameraný na rôzne kategórie (typologické analýzy keramického a kamenného materiálu, mikroskopické analýzy keramiky, analýzy C14 AMS,

archeozoologické analýzy, archeobotanické analýzy a geografiu osídlenia). V krajinách strednej Európy doposiaľ nebol riešený projekt, ktorý by takto komplexne analyzoval a porovnával faktory osídlenia badenskej kultúry v susedných geografických regiónoch.

Monika Humeňanská – Peter Šimčík – Kamil Švaňa: Výskum na hrade Šebeš v sezóne 2014

V mesiacoch jún až október roku 2014 sa na hrade Šebeš pri obci Podhradík v súvislosti s konzerváciou hradu uskutočnila tretia sezóna archeologického výskumu. Práce sa sústredili na hradné nádvorie východne od západnej veže, ktorá bola preskúmaná v minulých sezónach. V tomto priestore sa vytýčila sonda I pretínajúca nádvorie naprieč v smere sever-juh. Cieľom bolo odkryť južný obvodový múr a prípadne aj vnútornú dispozíciu nádvorja. Sonda sa rozdelila na sektory: A – pri severnom obvodovom múre; B – vnútorný priestor nádvorja; C – pri južnom obvodovom múre; D – južný obvodový múr a priestor pri vonkajšom líci. V sektoroch B a C sa odkryli zvyšky bližšie neidentifikovanej stavby alebo stavieb (vnútorná priečka a kamenný základ spojený len nekvalitne maltovinou a hlinou). Tieto stavby zanikli pravdepodobne ešte počas existencie hradu. Pri plánovaní terénu východne od sondy I sa zachytilo zalomenie múru, ktoré bolo následne na malej rozlohe preskúmané sondou 2. Toto zalomenie mohlo súvisieť s umiestnením vstupu do západnej časti hradu, prípadne brány v tomto priestore.

Lýdia Gačková – Zuzana Krišovská – Zuzana Rovňáková: Záchranný výskum na viackultúrnom sídlisku v Sabinove

V rokoch 2013 a 2014 sa v súvislosti s realizáciou IBV a HBV na Levočskej ul. v Sabinove uskutočnil záchranný archeologický výskum. Na lokalite sa preskúmalo 33 sídliskových objektov z obdobia neolitu (bukovohorská kultúra), z doby laténskej a zo stredoveku. Z objektov pochádza početné množstvo keramického materiálu, štiepaná a brúsená kamenná industria, zvieracie kosti a mazanica.

Miroslav Hronec – Tomáš Babura – Peter Šimčík: Kapušiansky hrad – archeologický výskum v roku 2014

V roku 2014 sa na hrade Kapušany v súvislosti s rekonštrukčnými prácami uskutočnila tretia etapa výskumu. Cieľom bolo preskúmať priestory hospodárskych budov na hradnom nádvorí a dohliadnuť na výkopové práce počas stavebnej činnosti. Archeologické sondy boli situované v prvých dvoch miestnostiach vpravo od hlavnej brány. Výkop v miestnosti č. 1 objasnil spôsob výstavby obvodovej hradby, umiestnenie dverí a pôvodnú hlinenú podlahu. V miestnosti č. 2 boli objavené zvyšky pece, zistilo sa umiestnenie dverí a tehlová podlaha. V miestnosti č. 3 vpravo od brány sa revíznym výkopom zistila silne deštruovaná pec a zvyšky maltovej podlahy. Pre stavebné účely boli vykonané odkopy pozdĺž západného líca múrov miestností č. 1 až 4, odkop na hornom hrade pri kaverne v južnom múre pri JV pilastri a pred S-Z miestnosťou s klenbou. Nálezové spektrum pokrýva primárne obdobie renesancie a včasného baroka, avšak malá časť nálezov pochádza z neskorej gotiky a pravdepodobne aj z neolitu. Inventár tvoria fragmenty nádob a kachlíc, zvieracie kosti a drobné predmety (klynce, mince, fragmenty skla atď.).

Mária Kotorová-Jenčová: Archeopark Živá archeológia Hanušovce n. T.

Pri Vlastivednom múzeu v Hanušovciach n. T. Topľou bola v septembri 2014 vďaka projektu cezhraničnej poľsko-slovenskej spolupráce „Archeologické dedičstvo regiónov, šanca na rozvoj turistiky“ sprístupnená jedinečná archeologická expozícia Archeopark Živá archeológia. Návštevníkovi umožňuje bezprostredný dotyk s minulosťou – zážitok a poznávanie hrou. Už teraz je badateľné, že verejnosť zaujíma takáto inovatívna forma prezentácie podstatne viac ako tradičná expozícia. Prirodzene, archeopark sa vníma iba ako interaktívny doplnok klasickej expozície s originálnymi archeologickými exponátmi. Predstavuje ho areál obohatý palisádou, kde sa nachádza 5 objektov z piatich období praveku a včasného stredoveku (paleolit, neolit, doba bronzová, doba laténska, slovanské obdobie). Každý z objektov má svoju predlohu v originálnom náleze z východného Slovenska (Tibava, Košice, Nižný Hrušov, Zemplín, Skrabské). Objekty sú vybavené vnútorným zariadením s mobiliárom a figurínami odetými v replikách dobových odevov. Archeopark je ako nástroj popularizácie archeológie určený širokej návštevníckej verejnosti, ale slúžiť bude aj odborníkom v oblasti experimentálnej archeológie.

ARCHEOLÓGIA A VEREJNOSŤ

Cyrlometodské slávnosti na hradisku Bojná I – Valy*

Piaty júl sa nesie v znamení osláv sv. Cyrila a Metoda, ktorými si pripomínáme ich príchod na územie Veľkej Moravy. Tento sviatok sa stal aj dňom cyrlometodských slávností konajúcich sa na hradisku Bojná I – Valy, ktorých druhý ročník sa uskutočnil prvý júlový víkend v roku 2014.

Slávnostného otvorenia a privítania všetkých prítomných sa zhostil starosta obce Bojná J. Stankovský spolu s rozprávačom, ktorý celé podujatie sprevádzal svojim slovom. Ťažiskom tohtoročných slávností bolo odhalenie novopostavenej modelovej rekonštrukcie hlinenej pece za prítomnosti doktora Karola Pietu a predsedu SAV Jaromíra Pastoreka. Modelová rekonštrukcia bola postavená na mieste, kde sa počas výskumnej sezóny v roku 2013 našla deštrukcia pece. Bola nájdená v blízkosti zemnice 8 a neďaleko rekonštruovaných zemníc 5 a 7 v centrálnej časti hradiska. Súčasťou slávnostného odhalenia bola aj krátka prednáška doktora Karola Pietu o výskume a o samotnej stavbe modelovej rekonštrukcie. Tá bola realizovaná pod jeho dohľadom, pod vedením Štefana Hritza a s podporou obce Bojná. Po krátkej prestávke, ktorá bola vyplnená ukážkami šermiarskeho umenia historickými skupinami nasledovala slávnostná omša celebrowaná miestnym katolíckym kňazom Mons. Petrom Paliatkom. Celé podujatie bolo obohatené predstaveniami dobových ukážok rôznych historických skupín, a spestrené rozličnými malými akciami určenými predovšetkým pre deti, ale rovnako aj pre dospelých. Na rôznych miestach boli umiestnené napr.

provizórne sondy, kde si mohli vyskúšať prácu archeológa, alebo provizórna škola, kde bolo možné naučiť sa písať (napr. svoje meno) v hlaholike na voskových tabuľkách. A pre všetkých s duchom bojovníka tu bola možnosť vyskúšať si krúžkovú zbroj a zbrane, ktoré používali slovanskí bojovníci, alebo si zastrieľať z luku. Súčasťou slávností bola výstava vybraných prác detskej výtvarnej súťaže, ktorej druhá kategória mala názov Život za čias Veľkej Moravy a tretia kategória sa týkala témy Sv. Cyril a sv. Metod, ako aj možnosť prehliadky expozície Archeologického múzea Veľkej Moravy nachádzajúcej sa priamo v obci Bojná.

Druhý ročník Cyrilometodských slávností na hradisku Valy mal bohatú účasť ako v predchádzajúcej sezóne a veríme, že slávnosti sa stanú peknou tradíciou aj v ďalších rokoch.

* *Príspevok vznikol s podporou projektu APVV – 0553 – 10.*

Miriam Jakubčinová

DANUBE LIMES DAY BRATISLAVA 2014

Mestský ústav ochrany prírody v Bratislave zorganizoval 29. júna 2014 v spolupráci s Hlavným mestom SR Bratislava, Múzeom mesta Bratislavy, SNM- Archeologickým múzeom, Mestskou časťou Bratislava-Rusovce, Kresťanskou Lígou pre mentálne postihnutých, Bratislava Tourist Board a mnohými ďalšími, tzv. DANUBE LIMES DAY BRATISLAVA 2014. Toto podujatie bolo súčasťou celého reťazca podobných aktivít v podunajských krajinách usilujúcich o zápis do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO s názvom „Hranice rímskej ríše, od Čierneho lesa po Čierne more“. Výnimkou bolo Taliansko – Festival starovekého Rimini/Ariminum, ktoré je projektovým partnerom EÚ projektu Danube Limes Brand, v rámci ktorého sa toto pilotné podujatie na spopularizovanie rímskych pamiatok organizuje.

DANUBE LIMES DAY BRATISLAVA 2014 mal upozorniť nielen Bratislavčanov na jedinečné rímske pamiatky na dunajskej hranici, ktoré tvorila reťaz rímskych táborov spojených cestami. Tie nás skoro pred 2000 rokmi zjednotili v rámci jednej Rímskej ríše, o čom mnohí Bratislavčania nevedia. Tie hlavné legionárske rímske tábory stáli v našej oblasti na strednom Dunaji vo Viedni (Vindobona), Petronelli (Carnuntum), pri Komárne (Brigetio) a Budapešti (Aquincum). Medzi nimi boli menšie pevnosti, ako napr. **Gerulata** na území hlavného mesta, v mestskej časti Bratislava-Rusovce. Prostredníctvom športu, cyklotúrou a splavom po Dunaji sme chceli poukázať na historické prepojenie so susednými krajinami, konkrétne s Rakúskom – Carnuntom. V budúcich ročníkoch chceme upozorniť aj na prepojenie s Maďarskom, ako ďalšou susednou krajinou na Dunaji a na rímskom limite. Približne 40 cyklistov z rôznych bratislavských cykloklubov s tričkami s logom DLB projektu, pod vedením archeológa-cyklistu Igora Bazovského, vyštartovalo spod Mosta Lafranconi v Bratislave do rakúskeho Carnunta (Petronell-Carnuntum) pozdĺž Dunaja. V Bad Deutsch-Altenburgu, pred Múzeom Carnuntinom sa stretli s vodákmi s TJ Tatran Karlova Ves, ktorí sa splavili dole Dunajom až k Rusoveckému ramenu, teda priamo po trase hranice *limes romanus*. V Archeologickom parku Carnuntum bol zabezpečený vstup zdarma pre všetkých cyklistov majúcich na sebe tričko s logom podujatia. Odtiaľ ich už čakala náročnejšia trasa, ktorá priamo kopíruje trasu rímskej cesty, po ktorej kedysi chodili rímski vojaci a obchodníci a síce cez Hundsheim – Edelstal – Berg – Kittsee – Jarovce až po Rusovce-Gerulatu. Celá trasa meria 58 km. V poobedňajších hodinách síce cyklistov zachytila poriadna búrka na hraniciach v Jarovciach, ale neodradila ich od toho, aby svoju misiu úspešne dokončili príchodom do múzea Antická Gerulata v Rusovciach, kde ich už čakali ostatní účastníci podujatia. Tu prebiehal poobedňajší program nielen priamo v areáli múzea, ale aj v uliciach Rusoviec. Historicko-vojenské skupiny S.C.E.A.R, SARUS a TOSTABUR nesúce štandardu jazdeckej jednotky Alla Prima Cannanefatum, (pôvodne sídliacej v Gerulate) pochodovali po vymedzenej trase ulicami obce, tak aby ich mohli rôzni účastníci nasledovať a spoznávať okrem múzea aj iné miesta spojené s antickými dejinami. Na štyroch stanovištiach dostali absolventi trasy do špeciálneho diplomu zvláštnu pečiatku so symbolom lokality. Napr. na Kováčovej ulici, v sídle Kresťanskej Ligy, kde boli preskúmané pece na výrobu tehál z obdobia markomanských vojen, sa našiel fragment bronzového kovania opasku s christogramom VTERE FELIX IN DEO VINTIO, ktorý sa stal takýmto symbolom. Ďalším stanovišťom bola Irkutská ulica, kde bol na trávniku rozložený rímsky vojenský stanový tábor a ľudia mohli sledovať bežný život vojakov vrátane varenia a cvičenia. Pred miestnym úradom sa hlavne deti mohli zapojiť do rôznych rímskych hier, vrátenie skákania cez lano a palicu, čo názorne predvádzali aj rímski legionári. Táto aktivita pribudla vďaka dobrovoľníkom z Rope Skipping Academy. Vypravené boli z Rusoviec vôbec po 1x zdarma aj dva archeobusy na trase rímskej cesty Gerulata-Carnuntum. Priamo v areáli Múzea mesta Bratislavy-Antická Gerulata pripravili poznávací program pre deti a mládež, archeologička Jaroslava Schmidtová z MMB a Barbora Vorlíčková z OZ Poznávaj a tvor - Deň na hraniciach Rímskej ríše. Za odmenu dostali Pamätný list, magnetku s Daidalom a Ikarom a papierovú skladáciu rímsku - vojenskú helmu. Atmosféru celého podujatia v antickom duchu umocňovalo vystúpenie historického tanca ID Company, ktoré predstavieniami „Slávnostný Rím“, „Súd bohov“ a „Vestálky“ priamo medzi antickými ruinami Gerulaty, upútalo mnohých záujemcov.

Veríme, že LIMES DAY sa zopakuje aj v ďalších rokoch a že naša rímska minulosť si nájde čoraz viac fanúšikov, aby sme na tom ľavom brehu Dunaja nezostali navždy kultúrnym barbarikom.

Projektový partner EÚ projektu Danube Limes Brand 2012-2014

Margaréta Musilová

Glanzenberg v Banskej Štiavnici – budovanie náučného chodníka

S lokalitou Glanzenberg v Banskej Štiavnici sa spája niekoľko (aj) historických pozoruhodností: prvé archeologické nálezy (keltská minca) pochádzajú z roku 1737 a opísal ich už M. Bell, z roku 1902 pochádzajú fotografie A. Bakera, kde si dámy a páni za horúceho dňa so slnečníkmi prezerajú odkryté múry veľkej stavby, ktorú nazvali kostolom (mýlili sa však), v roku 1956 tu realizoval svoj druhý terénny výskum na Glanzenbergu Dr. B. Polla, v roku 1981 tu Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici začalo realizovať systematický archeologický výskum, ktorý trvá dodnes. A tento výskum priniesol a prináša pozoruhodné výsledky, pretože kopec nad mestom Banská Štiavnica bol opevnený kamenným múrom i zemným valom z 12.-17. storočia. Opevnený areál chránil obyvateľov hradu, viaceré banícke osady (od 13. storočia aj mesto B. Štiavnica), priamo v jeho areáli dobývali, testovali rudy, aj ich spracovávali... Lokalita sa nachádzala v bezprostrednej blízkosti mesta, už od začiatku 20. storočia bola vo voľnom čase vyhľadávanou lokalitou, preto sa tu v súčasnosti realizuje dlhodobá plánovaná idea náučného chodníka. Projekt predložený SBM a občianskym združením Kruh v Banskej Štiavnici podporilo MK SR a MPSVR SR, čím návštevníci lokality získajú informácie o počiatkoch baníctva v regióne, ale najmä o funkcii lokality od 3. storočia pred Kristom až po 17. storočie. Je známe, že počiatky organizovanej turistiky v Uhorsku v 19. storočí sú spojené s dr. K. Térym (lokalitou na blízkom Štefultove, ktorého meno nesie Téryho chata vo Vysokých Tatrách), vrchom Sitno a od prvých rokov 20. storočia to bola archeologická lokalita Glanzenberg. Realizácia náučného chodníka po tejto lokalite bude tak určitým zadosťučinením myšlienke výchovy a vzdelávania turistov po kultúrno- prírodných hodnotách Glanzenbergu, ale aj spoznávania baníckej minulosti regiónu Banskej Štiavnice a Slovenska.

Jozef Labuda

Archeopark – Živá archeológia

Pod týmto názvom sa skrýva najnovšie zariadenie Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou, ktoré bolo realizované vďaka podpore EÚ a to projektom cezhraničnej spolupráce PL – SK 2007 – 2013. Repliky objektov z paleolitu, neolitu, doby bronzovej, laténu a slovanské obydlie sú obohatené palisádou s vchodom a vežou a nachádzajú sa vedľa budovy múzea. Obydlia sú rekonštrukciami archeologických nálezov z východného Slovenska, nadzemné časti sú pravdepodobnou podobou týchto objektov, ktoré boli archeologicky preskúmané ako pôdorysy. Najstaršie obydlie je rekonštrukciou aurignacienskej kultúry podľa nálezu z Tibavy (34 000 – 28 000 pred Kr.). Podľa nálezu objektu kultúry s východnou lineárnou keramikou, skupiny Tiszadob, ktorý pochádza z Košíc – Galgovca (pol. 6. tis. pred Kr.) je postavené obydlie z neolitu. Doba bronzová je reprezentovaná objektom odkrytým v Nižnom Hrušove na sídlisku gávskej kultúry (9.-8. stor. pred Kr.). Z polovice 1. stor. pred Kr. pochádza nález čiastočne zahĺbenej chaty z hradiska Zemplín, podľa ktorého bolo postavené obydlie z mladšej doby železnej. Čiastočne zahĺbený objekt zo Skrabského poslužil ako predloha pre slovanskú chatu z 9. storočia. Palisáda je zo smrekových kolov, nie je replikou konkrétneho nálezu, ale slúži na predstavu jednoduchého opevnenia z praveku a včasného stredoveku. Medzi jednotlivými domami rastú staré stromy, ktoré areál archeoparku vhodným spôsobom dotvárajú.

V replikách obydli je dobové zariadenie, vrátane ozdôb, zbraní a ďalšieho mobiliára. Atmosféru prezentovaného obdobia dotvárajú figuríny v dobových oblekoch, v okolí obydli sa nachádzajú ďalšie z nálezov, ktoré poznáme z archeologických výskumov ako je pec, sušiar na potraviny a iné súčasti sídlisk. Originalitou archeoparku v Hanušovciach nad Topľou sú nacvičené hrané scény, ktoré návštevníkov zahraniým príbehom upozornia na niektorú z výrazných charakteristík prezentovaného obdobia. Scény, okrem bojových scén s dobovými zbraňami, hrajú dobrovoľníci.

Nie nadarmo má Hanušovský archeopark v nadpise „živá archeológia“! Návštevníci sa môžu všetkého dotknúť, sadnúť či ľahnúť si na zariadenie obydli, môžu si požičať i vyskúšať šaty či brnenie z doby bronzovej alebo zaodiť sa do koží z paleolitu. Pri každom z obydli sa nachádzajú repliky archeohudobných nástrojov, na ktorých si môžu zahrať.

Vlastivedné múzeum v Hanušovciach pripravilo k archeoparku dvojazyčné materiály s krátkymi textami, názornými fotografiami a veľmi pekným a moderným dizajnom.

K tomuto projektu treba poznamenať, že okrem realizácie pozoruhodného výstavného areálu ukazuje aj veľmi kolegiálnu cezhraničnú spoluprácu regionálnych múzeí z dvoch republík. Podkarpatské múzeum v Krosne, ktoré v rámci tejto spolupráce postavilo výhliadkovú vežu na svojom úžasnom skanzene „Karpatská Troja“ pri meste

Obydlie z mladšej doby kamennej a jeho živí „obyvatelia“ (Foto D. Stašíšková-Štukovská).

Jaslo, poskytlo Vlastivednému múzeu v Hanušovciach svoje skúsenosti. Bádania z oboch múzeí spolupracujú na rozvoji archeologického bádania ako i na prezentácii dosiahnutých výsledkov pre verejnosť koncepcie a dlhodobo. Výsledkom je celá rada publikácií s novými výsledkami o histórii podkarpatského regiónu zo slovenskej i poľskej strany a zvýšený záujem verejnosti o návštevu akcií a výstav týchto múzeí.

Na realizácii archeoparku v Hanušovciach nad Topľou ako i v Podkarpatskom múzeu v Krosne sa podieľa veľký tím pracovníkov, ktorí sú zameraní svojou prácou a to vnímavým návštevníkom neunikne. V Hanušovciach nad Topľou motivuje svoj tím ľudí pani riaditeľka PhDr. Mária Kotorová-Jenčová, PhD. a v Podkarpatskom múzeu v Krosne PhDr. Jan Gancarski, ktorí sú zároveň i autormi a koordinátormi spomenutých projektov.

Na Slovensku máme už niekoľko pokusov o realizáciu prezentácie výsledkov archeologického výskumu, ale ide o prezentovanie jednej či dvoch archeologických kultúr. Archeopark v Hanušovciach nad Topľou je prvým, v ktorom sa návštevník môže oboznámiť s piatimi rôznymi obdobiami a spraviť si prechádzku cez 30 000 rokov najstarších dejín a do slova sa ich dotknúť. V máji 2015 sa bude otvárať nová sezóna, nemali by ste si to nechať ujsť.

Danica Staščíková-Štukovská

Európska noc výskumníkov 2014

Posledný septembrový piatok sa na Slovensku konal 8.ročník projektu FESTIVAL VEDY Noc výskumníkov, ktorý sa súčasne koná v 33 európskych krajinách. Hlavným cieľom podujatia je priblížiť činnosť vedcov a výskumníkov širokej verejnosti. Archeologický ústav SAV sa aktívne zúčastňuje na Noci výskumníkov od roku 2012. Tento rok sme výsledky práce prezentovali v Banskej Bystrici (Europa Shopping Centre), v Bratislave (Stará tržnica), v Košiciach (Atrium Optima) a v Poprade (Obchodno-zábavné centrum Max).

Hlavný program podujatia sa konal v bratislavskej Starej tržnici, kde sa nachádzalo takmer 100 vedeckých stánkov a interaktívnych exponátov prezentovaných ústavmi SAV a slovenskými univerzitami. Hlavnou celodennou atrakciou boli ukážky bionických robotov – lietajúca čajka, vážka, či vznášajúca sa medúza. Večerný program vypĺňalo akrobatické vystúpenie a hudobné koncerty. Paralelne s hlavným programom v priestoroch V-klubu na Námestí SNP boli pre poznania chtivých záujemcov pripravené sprievodné vedecké prednášky. Preto sme do Bratislavy sústredili najviac energie a formou vedeckého stánku sme sa snažili priblížiť prácu a výsledky archeológov laickej, ako aj odbornej verejnosti. Na zorganizovaní a vytvorení vedeckého stánku sa podieľal dovedna 10-členný tím zložený z vedeckých a odborných pracovníkov a technikov. Pod názvom *Puzzle najstarších dejín* sa ukrývalo skladanie obrazu minulosti pomocou prezentácie najmodernejších metód archeologického výskumu a špičkových prístrojov určených na skenovanie a detailnú dokumentáciu nielen artefaktov, ale aj nálezových situácií ukrytých pod zemou. Najmladší návštevníci si mohli vyskúšať jemné odkrývanie archeologických artefaktov v piesku pomocou štetca a „motyčky“, tí zručnejší rekonštruovali keramické nádoby. Novum predstavovali trojrozmerné modely veľkomoravských kostolov vytlačené na 3D tlačiarňi. Súčasťou vedeckého stánku boli vitríny s artefaktmi z rôznych období praveku a stredoveku a interaktívna prezentácia výsledkov práce s 3D skenermi, 3D fotogrametriou a 3D počítačovými programami.

Vedecký stánok Archeologického ústavu SAV dostal pozitívne hodnotenia od všetkých generácií. S organizáciou podujatia sme boli spokojní a o rok sa prideme podeliť s verejnosťou o naše výsledky opäť.

Barbora Zajacová

Deň otvorených dverí v Archeologickom ústave SAV v Nitre

Podobne ako po minulé roky otvoril Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre v rámci „Týždňa vedy a techniky na Slovensku“ svoje dvere verejnosti. Témou tohtoročnej akcie bol „Príbeh artefaktov v archeologickom vednom bádani“ (11. 11. 2014) Už zo samotného názvu je zrejmé, že zmyslom podujatia bolo zachytiť komplexnú cestu artefaktov od výskumu, cez laboratórne spracovanie s využitím interdisciplinárneho prístupu, až k samotnému vyhodnoteniu výsledkov formou publikovania, alebo ich popularizácie aj pre širšiu verejnosť.

Medzi návštevníkmi boli najmä materské a základné školy z Nitry (MŠ Topoľová, ZŠ Fatranská, Sv. Marka, Škultétyho a ZŠ z Hrnčiaroviec. Účasťou milo prekvapili žiaci zo základnej školy z Haliče, z okresu Lučenec. V menšom počte dopĺňali rady záujemcov aj študenti z vysokých škôl, prevažne archeológovia a muzeológovia z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, z Univerzity Komenského z Bratislavy a študenti z Trnavskej Univerzity v Trnave. Spolu so študentami a žiakmi prišlo aj niekoľko individuálnych návštevníkov.

Všetci záujemcovia si mohli pozrieť menšiu výstavu s výberom keramiky z keltského pohrebiska v Leviciach, kachlice z Mostnej ulice v Nitre, drobné nálezy a zbrane z germánskeho pohrebiska zo Sekúľ, ale aj sklenené, sáproplitové a koralové šperky z doby laténskej pochádzajúce zo Slovenska.

Výstavu dopĺňali tematicky zamerané postery. Okrem toho si návštevníci mohli vyskúšať pripravené workshopové aktivity, pri ktorých sa mohli naučiť ako sa kresbovo dokumentujú rôzne terénne situácie, napríklad kostrový a skrinkový hrob. Najviac pozornosti pútal namaľovaný takmer dvojmetrový profil s rôznymi stratigrafickými situáciami a nálezmi od paleolitu po súčasnosť. Okrem jeho kresby si mohli návštevníci vyskúšať interpretáciu relatívnej chronológie na základe typických nálezov v jednotlivých vrstvách. Prácu v teréne, spojenú s precíznosťou bádania si mohli vyskúšať najmä tí najmenší, pri hľadaní črepov v piesku.

Expozícia bola celkovo rozdelená na tri okruhy. V prvom upútalo hneď niekoľko aktivít. Okrem spomenutej výstavy a workshopu s archeologickým terénnym výskumom si návštevníci mohli vidieť a vyskúšať prácu s keramickým materiálom, poskladať kostru dospelého muža alebo obdivovať modelové 3D rekonštrukcie a prezentácie ich výroby. Samozrejmosťou bola prehliadka knižnice, ktorá bola ocenená v anonymnej ankete „Čo sa Vám najviac páčilo na DOD 2014 v Archeologickom ústave SAV v Nitre?“ najväčším počtom hlasov. Na záver si mohli návštevníci vyskúšať svoje znalosti v pripravenom kvíze, ktorý mal ľahšiu a náročnejšiu verziu pre malých i väčších odvážlivcov. Na jeho úspech poukazuje 104 vyplnených testov.

Okrem všetkých spomenutých aktivít bežali súbežne v prednáškovej sále verejne dostupné prednášky vhodné aj pre širokú verejnosť. Rozprávalo sa o archeologických nálezoch v Nitre (*Gertrúda Březinová*), známom archeologickom výskume na hradisku Bojná (*Zbigniew Robak-Karol Pieta*), bol predstavený nedávny výskum germánskeho pohrebiska v Sekuliach (*Robert Ŏlvecký*). Verejnosť sa mohla taktiež oboznámiť s využitím geofyzikálnych meraní a leteckou prospekciou (*Mário Bielich – Elena Blažová – Martin Bartík – Ján Rajtár*). Po prestávke mali možnosť poznať, ako sa dá komplexná analýza archeologického materiálu - mazníc využiť pri rekonštrukcii nájdených objektov (*Jozef Ďuriš*), zoznámiť sa s prácou antropológa (*Július Jakab*), nahliadnuť do konzervátorských a reštaurátorských dielni (*Eva Fottová*), ale aj vidieť možnosti rekonštrukcie a vizualizácie archeologických nálezov (*Susanne Stegmann-Rajtárová*). Na záver odzneli príspevky o archeológii v literatúre (*Alena Bistáková*) a popularizačnej činnosti AÚ SAV na prístupných internetových stránkach (*Barbara Zajacová*).

Na príprave Dňa otvorených dverí sa, okrem hlavných organizátorov (*Anna Vrtelová a Peter Horváth*), podieľali aj ochotní pracovníci zo všetkých oddelení AÚ SAV, menovite *Lucia Nezvalová* (uvítanie hostí), *Miroslava Švihurová a Pavol Bobek* (workshop - archeologický výskum), *Petra Chebenová* (prezentácia modelov obydlií), *Michal Holeščák* (moderovanie v prednáškovej sále), *Peter Červeň a Róbert Ŏlvecký* (výstava drobných predmetov), *Ivana Látečková* (prezentácia kostry), *Katarína Zahoreczová* (prezentácia práce s keramikou), *Eva Čaprdová a Nikoleta Salátová* (fotografická dokumentácia podujatia, autorka fotografií Eva Čaprdová).

Dňa otvorených dverí na AÚ SAV v Nitre sa zúčastnili aj médiá, ktoré boli zastúpené Pavlom Ivanom z TASR a redaktormi z Televízie Nitrička. Veríme, že pozitívny ohlas verejnosti pomôže k popularizácii AÚ SAV v Nitre a archeológii na Slovensku.

Peter Horváth – Anna Gardelková-Vrtelová

OCENENIA A VYZNAMENANIA

Ocenenia PhDr. Jozefa Labudu CSc. v roku 2014

V predvečer svojho životného jubilea 60 rokov prevzal Jozef Labuda v septembri t.r. dve významné ocenenia:

1. Čestný odznak ministra hospodárstva SR - Za zachovanie tradícií
2. Bronzovú plaketu Archeologického ústavu SAV v Nitre

Srdečne blahoželáme!

JUBILEÁ

V 2. polroku 2014 si pripomínáme životné jubileá našich členov

90 rokov

Štefan Šutara

70 rokov

PhDr. Priska Ratimorská

PhDr. Beata Egyházy-Jurovská

50 rokov

PhDr. Vladimír Varsík, CSc.

RNDr. Mgr. Marián Samuel

80 rokov

PhDr. Darina Bialeková, CSc.

60 rokov

PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.

Ing. Dušan Hutka

PhDr. Jozef Labuda, CSc.

Oliver Lörencz

Doc. RNDr. Mária Vondráková, CSc.

Jubilantom srdečne blahoželáme!

2. júla 2014 uplynulo 50 rokov od nástupu **Dr. h. c. prof. PhDr. Václava Furmánka, DrSc. a PhDr. Karola Pietu, DrSc.** do Archeologického ústavu SAV v Nitre. Obaja v júni 1964 ukončili s červeným diplomom štúdium na Katedre archeológie Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. Po skončení štúdia boli vtedajším riaditeľom

doc. PhDr. Antonom Točíkom, DrSc. prijatí na ústav. Za 50 rokov práce, bez prerušenia, sa na tomto špičkovom vedeckom pracovisku vypracovali medzi popredných európskych vedcov v oblasti pravekej, včasnohistorickej a slovanskej archeológie.

PhDr. Zoja Benkovsky - Pivovarová jubiluje

Naša jubilatka Zoja sa narodila v Zlíne 22.12. 1934 ako prvé dieťa rodiny Pivovarovcov, ktorá sa však čoskoro presťahovala na Slovensko do Bojníc. Tu strávila detstvo a absolvovala aj gymnázium v Prievidzi, kde okrem študijných výsledkov vynikla aj ako plavkyňa. Láska k vode ju sprevádza do dnes.

Po maturite v roku 1958 sa stala poslucháčkou Filozofickej fakulty UK v Bratislave - odbory archeológia a národopis. Vzťah k ľudovej hudbe a dobrý hlas ju priviedol do Lúčnice, kde sa stala vedúcou dievčenského okteta. K Lúčnici sa viažu aj jej prvé cesty do sveta.

Už ako študentka 5. ročníka nastúpila v roku 1957 do Vlastivedného múzea v Bojniciach.

V rokoch 1961-63 pracovala vo Výskumnom pracovnom stredisku AÚ SAV v Košiciach, odkiaľ realizovala zisťovací výskum v Spišskom Štvrtku - na Myšej hurke, ktorá sa neskôr stala slávnou lokalitou.

Po prechode do AÚ SAV v Nitre sa zamerala na výskum lužických pohrebísk (Diviaky nad Nitricou, Dlížin, Handlová, Malé Kršteňany, Martin, Mikušovce, Partizánske, Veľká Lehota). Získané poznatky publikovala v Slovenskej archeológii, Archeologických Rozhľadoch, ale aj iných odborných periodikách na Slovensku a v zahraničí. Spomeňme aspoň štúdiu: K problematike mohýl v lužickej kultúre na Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 107-162.

Od roku 1967 žije v Rakúsku, kam sa presťahovala za manželom. Vďaka jazykovým a odborným znalostiam sa aj tu čoskoro uplatnila v archeológii, najprv v Burgenlandisches Landesmuseum v Eisenstadte, neskôr v Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien a Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität Wien.

V Rakúsku skúmala pohrebisko kultúry zvoncových pohárov v Lutzmannsburgu, ďalšie hroby čakanskej kultúry v St. Margarethen im Burgenland, polykultúrne sídlisko v Grosshöflein-Föllik. Spracovala aj starší materiál z výskumu v Pittene.

Keďže Zoja bola v zahraničí legálne, mohla dochádzať aj na Slovensko a udržiavať rodinné a priateľské kontakty. Stále sledovala aj archeologický výskum v Československu, zúčastňovala sa referátmi na konferenciách a vyjadrovala sa k novým výsledkom a teóriám (napr. Die Anfänge der Lausitzer Kultur in der Slowakei im Lichte der Grabfunde aus Martin, Slov. Arch. 20, 1972, 253-312; Zur Enddatierung des Kulturkreises Maďarovce-Věteřov-Böheimkirchen, Germania 54, 1976, 341-359; Zur kulturellen Stellung der Hügelgreberkultur in Osten Österreichs, Festschrift für W.A. von Brunn, Mainz 1981, 3-20; Zur Frage der Stufe Bronzezeit A3 und der älteren danubischen Mittelbronzezeit (MD I) in der Slowakei, Germania 60-2, 1982, 1-12; Das Bronzeinventar des mittelbronzezeitlichen Gräberfeldes in Pitten in Niederösterreich, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der ÖAW XXI-XXII 1982-1985, 23-126; Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich (Ergänzungskatalog), Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der ÖAW XXIV, 1991, 109 s., 62 tab; Zum Begriff Nitra-Gruppe bzw. - Kultur, Pravěk NŘ 8, Brno 1998, 141-150; Zur Beginn der mittleren Bronzezeit in unterem Nitra-Tal in der Slowakei, Slov. Arch. 62-2, 2008, 255-267; Zur Verwandtschaft einiger Keramikformen des Glockenbecherkultur und Maďarovce (Věteřov) Böhmischen-Kulturkreises, Pravěk NŘ, 18, 2008, 241-262).

Na tomto mieste nie je možné uviesť jej bohatú bibliografiu, ktorá je odborníkom na ňu sledované obdobie dobre známa. Uznaním jej práce je aj to, že ju pozvali za členku redakčnej rady brnenského Pravěku.

K svojmu životnému jubileu pripravila veľký dar sebe a slovenskej archeológii rozsiahlou publikáciou: Zoja Benkovsky - Pivovarová - Bohuslav Chropovský, Grabfunde der frühen und der beginnenden Bronzezeit in der Westslowakei, ktorá je už v tlači v AÚ SAV. Sú v nej spracované všetky hrobové nálezy z územia medzi riekami Moravou a Váhom od kultúry Chlopice-Veselé až po stupeň B1 strednej doby bronzovej.

Vzácné životné jubileum prežíva naša Zoja plná elánu a pracovných plánov. Hoci jej cesta životom nebola vždy priamočiara ba miestami aj trnistá, neopúšťa ju optimizmus a sila prekonávať problémy. V mene jej početných priateľov a kolegov jej prajeme do ďalších rokov dobré zdravie, silu, pohodu, radosť zo života aby nás ešte dlho tešila svojou prítomnosťou ale i výsledkami práce.

Mnogaja blagaja ljeta !

Mária Lamiová-Schmiedlová

Významné životné jubileum PhDr. Dariny Bialekovej, CSc.

Významná slovenská archeologička Darina Bialeková oslávila v tomto roku význačné okrúhle životné jubileum. Narodila sa 6. júla 1934 v Štrbe, okr Poprad. V roku 1957 ukončila štúdium archeológie na FF UK v Bratislave a začala pracovať na Archeologickom ústave SAV v Nitre, a to až do roku 1997 ako riadna, v rokoch 1997-2005 ako emeritná vedecká pracovníčka. Špecializovala sa na obdobie včasného stredoveku (6.-10. stor.) a slovanskú archeológiu v širšom európskom kontexte, riešila tiež tému podielu stepných národov na formovaní kultúrneho habitusu Karpatskej kotliny, hlavne vzťahy medzi strednou Áziou, Iránom a Karpatskou kotlinou v 7.-8. stor. Jej prednostným záujmom bola otázka štátotvorného procesu, vznik a existencia Veľkej Moravy. K riešeniu týchto problematik, ako

Príhovor jubilanky počas slávnosti v Pobedime.

5. až do pol. 13. stor. I a II., ako aj autorkou hesiel v encyklopédiách.

S jej menom je nerozlučne spojený začiatok interdisciplinárnej spolupráce v archeológii.

Pôsobila v rôznych funkciách, hlavne vo Vedeckej rade agentúry VEGA; v Rade vedeckých spoločností pri SAV, v správnej rade Nadácie A. Točíka; ako aj vo viacerých medzinárodných vedeckých komisiách. Taktiež pôsobila ako členka domácich a zahraničných redakčných rád periodík. V rokoch 1990-1996 bola vedúcou oddelenia včasného stredoveku AÚ SA a vedúcou GP 244. Ako dlhoročná členka Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV sa v rokoch 1990-1996 stala jej predsedníčkou, pričom vznik Informátora SAS i jeho Suplementa je spojený s jej menom.

Predsedsníctvo SAV ocenilo jej zásluhy o rozvoj archeológie a pri príležitosti jej okrúhleho životného jubilea ju ocenilo titulom Významná osobnosť SAV v roku 2014, a to dňa 28. mája na slávnosti v Bratislave. Toto ocenenie dostalo ešte 14 ďalších významných pracovníkov z rôznych ústavov SAV – pri príležitosti ich okrúhleho životného jubilea. Ocenenia odovzdal prof. RNDr. Jaromír Pastorek, DrSc., predseda SAV, a tiež ďalší členovia P SAV. Počas premietania vybraných fotografií zo života každého jubilanta boli prezentované najdôležitejšie výsledky pracovníka. Slávnosť spestril pôsobivý hudobný program.

Dr. Bialeková sa vyznačuje mimoriadne dobrosrdečným a ľudským prístupom a rada sa delí o svoje poznatky, a to nielen s archeológmi. O tom svedčí aj skutočnosť, že dlhé roky existujú pevné kontakty medzi ňou a obyvateľmi obce Pobedim (viď napr. Informátor SAS 2013). Pobedimčania ju navštevujú v Nitre a tiež ju ako čestnú občianku pozývajú na rôzne vlastné podujatia. V septembri tohto roku jej pripravili milú slávnosť, kde si pripomenuli jej okrúhle životné jubileum, ako aj 55 rokov od začatia jej archeologických výskumov na tunajšom významnom hradisku. Slávnosť zorganizovali hlavne starostka obce Mgr. Směřičková a Mgr. Pastorek - archivár a historik pôvodom z Pobedima. Okrem oslávenkyne pozdravila prítomných za vedenie Archeologického ústavu PhDr. Klaudia Daňová, PhD. Dr. I. Pastorek priblížil ostatné archeologické aktivity v chotári obce a pripravil na túto tému výstavku. Podujatia sa zúčastnilo okolo 50 občanov, ako aj zástupcovia susedných obcí, kultúrnych a muzeálnych organizácií z bližšieho i širšieho okolia vrátane Piešťan i Nového Mesta nad Váhom. Slávnosť bola spestrená bohatým kultúrnym programom.

Jubilantke želáme do ďalších rokov veľa zdravia, šťastia a spokojnosti.

Ivona Vlkolinská

Životné jubileum PhDr. Beaty Egyházy – Jurovskej

Dňa 4. októbra 2014 oslávila PhDr. Beata Egyházy – Jurovská, odborníčka na problematiku stredoveku, významné životné jubileum – sedemdesiatiny.

Jubilantka patrí k tým odborníkom, ktorí vytrvali počas celej svojej profesionálnej púte v jednej inštitúcii. Jej prvé dotyky s múzejnou prácou v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave sa začali v dokumentačnom oddelení deň pred dovŕšením sedemnástych narodenín. Do múzejného prostredia sa vrátila i počas vysokoškolského štúdia a brigádnicke tu pracovala. Po skončení štúdia archeológie na FF UK v Bratislave (1967) natrvalo zakotvila v tejto inštitúcii až do odchodu do dôchodku.

I keď štúdium archeológie ukončila diplomovou prácou z obdobia doby bronzovej (Pilinská kultúra na Slovensku), jej ďalšie smerovanie, orientácia na obdobie stredoveku, ovplyvnilo predovšetkým jej zaradenie po nástupe do zamestnania. Bádanie v teréne začala pri archeologickom výskume v Bratislave v širšom kolektíve, pod vedením dr. Pollu, v súvislosti s plánovanou výstavbou Nového mosta v priestore Rybného námestia a Židovskej ulice (1967-1972). V roku 1970 realizuje výskum hradu v Kežmarku. Počas ďalších rokov sústredila svoju pozornosť bádaniu v oblasti Trnavskej pahorkatiny, konkrétne zaniknutým stredovekým lokalitám patriacim červenokamenskému panstvu. V Budmericiach (1971, 1974, 1975) pri výskume stredovekej osady Horný Fančal odkryla základy románskeho kostolíka aj cintorína a časť pôvodnej osady z 13. – 15. storočia. V bádani bratislavskej stredovekej

minulosti pokračuje aj v roku 1981 výskumami na Mikulášskej ulici a v Jarovciach. Odkrytím výrobných objektov vo Veľkom Grobe (1983) prispela k objasneniu počiatkov pečenia chleba v stredoveku. Výskum v Bratislave v Mlynskej Doline (1982 – 1987) priniesol cenné poznatky o osídlení bratislavského regiónu v neolite a dobe bronzovej, ďalej zo stredoveku, a to z obdobia pred tatárskym vpádom a tiež nemenej významné bolo odkrytie stredovekej osady Vydrice či technických pamiatok (vodné mlyny) na tejto lokalite.

Výsledky výskumnej činnosti pravidelne publikovala na stránkach odborných periodík. Azda až budúca generácia bude môcť plne ohodnotiť jej celkový prínos pre rôzne dejinné fázy z obdobia stredoveku na Slovensku.

PhDr. Beata Egyházy-Jurovská sa naplno venovala aj múzejnej práci, predovšetkým dokumentácii, evidencii a systematickému usporiadaniu zbierkových predmetov. Rovnako pozitívne sa dá hodnotiť jej účasť na príprave a realizácii rôznych expozícií, medzi ktorými nemožno opomenúť Dejiny Slovenska a Klenoty dávnej minulosti Slovenska na bratislavskom hrade. Je celkom pochopiteľné, že jej múzejnú činnosť dopĺňovali aj samostatné výstavy. Veľkú pozornosť vzbudili okrem iného výstavy Archeologický výskum Bratislava – most, Archeologické výskumy SNM v Bratislave v rokoch 1981 – 1986 a Stredoveké kachlice, ktorá bola pre veľký ohlas prezentovaná aj v iných múzeách na Slovensku.

Dôležitou súčasťou práce v prospech archeológie je jej redaktorská činnosť. Od roku 1993 do 2010 bola zostavovateľkou a odbornou redaktorkou Zborníka SNM Archeológia, v roku 2004 sa podieľala na vytvorení edície Supplementum. V rokoch 1998 – 2007 bola odbornou redaktorkou Zborníka Múzea mesta Bratislavy, ďalej zborníka Monumentorum Tutela, Ochrana pamiatok (2003) a tiež Studia archaeologica Slovaca mediaevalia (2007). V pozícii vedúcej vydavateľstva SNM pripravila aj monotematické čísla časopisu Pamiatky a múzeá venované aj výsledkom archeologického bádania (napr. Rímske pamiatky na Slovensku, Románske pamiatky, Renesancia, Numizmatika, Cirkevné pamiatky a ďalšie).

Vyzdvihnutie niektorých oblastí činnosti jubilantky nemožno neukončiť zdôraznením jej organizačnej schopnosti. V zmenených spoločenských pomeroch po roku 1989 sa stala vedeckou tajomníčkou, neskôr zástupkyňou riaditeľa SNM – Archeologického múzea. Spomenúť tiež treba jej nasadenie v súvisi so získaním novej budovy a následne i úsilie pri realizácii vytvorenia štandardných podmienok pre múzejnú prácu v novom sídle SNM – AM. Bola v organizačnom výbore Svetového archeologického kongresu v Bratislave, v rámci ktorého pripravila i monotematické číslo Vlastivedného časopisu, venované výsledkom bádania pracovníkov múzea (1991). Od roku 1995 až do odchodu do dôchodku pracovala v pozícii vedúcej vydavateľstva SNM. Na pôde vydavateľstva spolupôsobila pri zostavovaní a realizovaní viacerých publikácií (napr. časopis Múzeum, časopis Pamiatky a múzeá, edície Medailóny a iné).

Záujem jubilantky o archeológiu naďalej ostáva. Je v stálom kontakte s bývalými spolupracovníkmi a čo je pre našu jubilantku príznačné, i plná optimizmu, šarmu a životného elánu. Pri jej životnom jubileu si nemôžeme dovoliť viac, než popriať jej do ďalších rokov to najpodstatnejšie, a to pevné zdravie, spokojnosť a lásku.

Katarína Tomčíková

Jubilejný rok 2014 PhDr. Gertrúdy Březinovej, CSc.

Gertrúda Březinová patrí k významným slovenským archeologičkám a odborníčkam na dobu laténsku. Narodila sa 23. augusta 1954 v Nitre. Po maturite (1973) sa rozhodla pre štúdium archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, ktoré úspešne absolvovala v roku 1978. V tom istom roku začala pracovať vo Vlastivednom múzeu v Topoľčanoch. Venovala sa systematickému prieskumu regiónu a realizovala výskumy vo Veľkých Ripňanoch a Bánovciach nad Bebravou. V roku 1985 prešla do Archeologického ústavu SAV v Nitre, kde pracuje do dnes.

Na svojom pracovisku okrem vedeckej činnosti, ktorej výsledkom bolo v roku 1997 obhájenie dizertačnej práce, prešla postupne viacerými funkciami (vedúca Oddelenia dokumentácie; tajomníčka Komisie pre terénny archeologický výskum na Slovensku; členka publikačnej komisie pri Mestskom úrade Nitra, členka vedeckej rady AÚ SAV atď.). V súčasnosti zastáva funkciu predsedníčky vedeckej rady a vedúcej Oddelenia včasnej doby dejinnej a styčných prírodovedeckých disciplín. Od roku 2013 je spolu s A. Bistákovou hlavnou redaktorkou Študijných zvestí AÚ SAV. Priebežne sa venuje objavovaniu a záchrane archeologických pamiatok. V rámci mesta a okresu Nitra mala dohľad nad evidenciou stavebných aktivít. Výsledkom je realizácia rozsiahlych výskumov na historickom a širšom území mesta. Z nich spomeniem dôležité výskumy na Mostnej ulici (r. 1990-1991, 2004-2008), Martinskom vrchu (1992), Štefánikovej triede (1994), Mikovom dvore (1998) a na stavbách „Shell“ (1996) a „Baumax“ (1999-2000) na Chrenovej. Početné prieskumy a výskumy G. Březinová realizovala aj mimo Nitry v Rakoviciach (2000), Trnave (2003), Hurbanove (2005) a Topoľčanoch (2009). Materiál nadobudnutý z výskumov prispel veľkou mierou k rozšíreniu poznatkov o najstaršej – aliterárnej histórii Nitry a objasneniu významu jej územia v štruktúre pravekého a včasnodedinného osídlenia Ponitria. Okrem terénnych výskumov viedla a vedie, alebo participovala na riešení viacerých grantových projektov Archeologického ústavu SAV a Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre zameraných na dobu laténsku.

Výsledky terénnej a vedeckej výskumnej činnosti jubilantka pravidelne prezentuje na domácich i zahraničných konferenciách a v odbornej tlači. Aktívne sa zúčastňuje cyklických konferencií Doba laténska v Čechách, na

Morave a na Slovensku. Z ostatných aktivít G. Březinovej považujem za potrebné spomenúť jej podiel na tvorbe projektu „Centrálna evidencia archeologických nálezísk na Slovensku (CEANS)“ a na realizácii viacerých výstav Archeologického ústavu a múzeí. Bohaté znalosti získané prácou v teréne a vedeckou činnosťou v súčasnosti odovzdáva G. Březinová študentom archeológie a muzeológie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre.

Racionálnym a efektívnym prístupom k práci a dobrými organizačnými schopnosťami si jubilantka vytvorila priestor na vlastnú rozsiahlu vedeckú činnosť. Patrí k významným odborníčkam na dobu laténsku stredoeurópskeho priestoru. Systematicky sa venuje problematike keltských výrobkov zo skla. Už v roku 1987 bola zapojená do riešenia medzinárodného projektu (RISSE) venovanému sklu a sklárskej produkcii. Ťažiskom jej vedeckého bádania je sídlisková problematika doby laténskej. Výsledky publikovala v odborných štúdiách a monografiách.

Dobrá znalosť problematiky doby laténskej a ochotu poradiť oceňujú mnohí kolegovia, ktorí za ňou prichádzajú s novými nálezmi na konzultácie.

Jubilantka má podiel na činnosti Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV ako aktívna členka výborov a v rokoch 1995-2000 ako hlavná redaktorka Informátora SAS.

Optimistický prístup k životu prenáša jubilantka na pracovisko. Ku kolegom je korektná, priateľská, ochotná pomôcť a poradiť. Tieto vlastnosti uplatňuje aj v svojej rodine, pre ktorú je veľkou oporou.

Budúci rok G. Březinová zavŕši tridsať rokov práce na Archeologickom ústave SAV v Nitre. Bohatá a všestranná činnosť je zrkadlom jej usilovnosti, zodpovednosti a systematického prístupu k vedeckému bádaniu.

Za všetkých Tvojich priateľov, kolegov a za seba dovoľujem si Ti milá Gerta zaželať do ďalších rokov zdravie, spokojnosť a ďalšie pracovné a osobné úspechy, ktoré na Teba určite čakajú.

Elena Miroššayová

Jubileum PhDr. Jozefa Labudu, CSc.

Medzi jubilujúcimi archeológmi – múzejníkmi sa ocitá aj náš milý kolega, dlhoročný pracovník Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici a jeho súčasný riaditeľ, Jozko Labuda. Pochádza z malebnej vinohradníckej obce Hontianske Nemce, kde trávil svoje detstvo. Narodil sa 21. októbra 1954 v Šahách. Po maturite na Strednej všeobecnovzdelávacej škole v Krupine v roku 1973 odišiel študovať na Univerzitu Komenského v Bratislave odbor archeológia (1973-1978). Jeho prvým a jediným pracoviskom sa stalo Slovenské banské múzeum (SBM) v Banskej Štiavnici, ktorá sa stala jeho novým bydliskom. Od kustóda pre archeológiu sa vypracoval na vedúceho oddelenia a riaditeľa múzea. Ním bol od 1. 3. 1992 do marca 1995, keď bol spolu s ďalšími riaditeľmi odvolaný a vrátil sa na miesto vedúceho oddelenia. Od roku 2001 do súčasnosti opäť riadi Slovenské banské múzeum, ktoré zveľaďuje, pracuje na rekonštrukcii Starého zámku a spolu s kolektívom spolupracovníkov buduje nové

expozície múzea. V roku 1982 úspešne vykonal rigoróznú skúšku, v roku 1995 obhájil dizertačnú prácu na tému *Montánna archeológia na Slovensku – príspevok k dejinám stredoveku*. V roku 1997 sa vzdelával v oblasti banskej archeológie na Deutsche akademische Austauschdienst Bonn, Univerzita Freiberg im Br. V rokoch 2002-2007 pôsobil ako externý pedagóg na Katedre ekomuzeológie Prírodovednej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, na pracovisku v Banskej Štiavnici.

Terénne aktivity sústredil na Mestskú pamiatkovú rezerváciu Banská Štiavnica a na významnú lokalitu Staré Mesto-Glanzenberg, kde okrem fortifikačných stavieb, obytných a technických objektov zistil sakrálny objekt, gotickú kaplnku z 15. storočia. Ďalšie desiatky výskumov vykonal v širšom regióne Banskej Štiavnice, v Ilji na Sitne a v okresoch Banská Bystrica a Žiar nad Hronom. Počas svojich početných domácich a zahraničných ciest sa zaoberal štúdiom materiálnej kultúry baníkov a uskutočnil množstvo odborných prednášok z montánnej archeológie. Prezentácia jeho terénnych aktivít vyústila do archeologickej expozície *Baníci prichádzajú...* (Starý zámok, rok 2000) a do mnohých domácich a zahraničných výstav, ktorých súčasťou boli knižné katalógy. Aktívny je aj v edičnej a publikačnej činnosti, výsledkom ktorej je 9 monografií, 183 štúdií a 111 článkov. Jubilant od r. 1982 aktívne pracuje vo Výbore Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV vo funkciách podpredsedu, člena revíznej komisie a člena výboru až do súčasnosti. Od r. 1978 je členom Rakúskej archeologickej spoločnosti, od r. 2002 doposiaľ členom Archeologickej rady, poradného orgánu ministra kultúry SR. Významné aktivity jubilant vyvíja v baníckych spoločnostiach.

Svoje manažérske schopnosti využil pri organizovaní celoslovenských konferencií a seminárov, venovaných dejinám baníctva a hutníctva, v SBM usporiadal konferencie o ťažbe a spracovaní drahých farebných kovov: Zlato na Slovensku (1999), Európske ložiská striebra a vplyvy ich ťažby na životné prostredie (2002), Meď v Európe (2003), História hutníctva v stredoslovenskej banskej oblasti (2003), Argenti fodina (2008, 2011, 2014), Európsky význam slovenského baníctva v stredoveku a novoveku (2010).

Vedecká a odborná práca jubilanta bola ocenená viacerými uznaniami, ktoré mu udelilo Mesto Banská Štiavnica, rezort Ministerstva hospodárstva SR aj Ministerstvo životného prostredia SR. Viaceré ocenenia získal pre kolektív SBM, napr. *Múzeum roka 2011*, *Cena za záchranu kultúrneho dedičstva a rozvoja mesta Banská Štiavnica*.

V rokoch 1990-2004 sa jubilant angažoval ako poslanec Mestského zastupiteľstva v Banskej Štiavnici, jeho veľkou láskou je ochotnícke divadlo a práca vo vinohrade. Jožko je popri aktívnom pracovnom živote zároveň vzorným otcom početnej rodinky, v ktorej vzorne s manželkou Alenkou vychováva svoje štyri deti.

Milému Jožkovi, úspešnému kolegovi archeológovi a múzejníkovi k jeho významnému jubileu srdečne v mene svojom, kolegov archeológov a všetkých členov SAS pri SAV v Nitre prajem dlhý život naplnený pevným zdravím a láskou v kruhu svojich najdrahších a priateľov. Zdar Boh!

Život a práca jubilanta bola zhodnotená v týchto príspevkoch:

Jubileum PhDr. Jozefa Labudu, CSc. (Mácelová, M.: *Múzeum, Bratislava: SNM, roč. L, 2004, č. 4, s. 46-47*)).

Jubileum PhDr. Jozefa Labudu, CSc. (Mácelová, M.: *Zborník Slovenského banského múzea, roč. XX, Banská Štiavnica, 2004, s. 163-165*)

Marta Mácelová

SPOMÍNANIE

Vojtech Budinský-Krička a Skalica (70 rokov od ukončenia výskumu slovanského mohylníka)

V auguste roku 2014 sme si pripomenuli okrúhle výročie od zavŕšenia prác na archeologickom výskume v Skalici, v polohe Háj, miestnym obyvateľstvom nazývaná Kopečnica. V období I. Slovenského štátu sa zvyklo hovoriť tiež o tzv. Jazvečích kopcoch (*Pamätná kniha obecná 1933, 50*). Skalický mohylník sa nachádza v smere na juhovýchod od mesta, v zalesnenom dubovom poraste. Leží na hranici severozápadného výbežku Tureckého stola (kóta 429) a juhovýchodnej pahorkatiny pomenovanej Hory-Novosady, ktoré patria k najzápadnejším výbežkom Bielych Karpát.

Prvé amatérske výkopy uskutočnil v roku 1922 L. Breustedt, aby ešte v tomže roku z poverenia ČSAV vo výskumoch pokračoval moravský bádateľ L. I. Červinka (1. 2. 1869 – 3. 10. 1952), a to aj v priebehu roku 1923. Vojtech Budinský-Krička nadviazal na Červinkov výskum v rokoch 1943 a 1944 pod hlavičkou Štátneho archeologického ústavu so sídlom v Martine. V roku 1943 preskúmal od 26. augusta do 25. októbra 18 mohýl (*Budinský-Krička 1959, 7-9*). K najbližším spolupracovníkom – v tom čase mimoriadneho profesora – Budinského-Kričku (24. 7. 1903 Ružomberok – 5. 1. 1993 Košice, pochovaný v Ružomberku) patrila jeho švagriná Elena (uvádzaná tiež ako Helena), rod. Albrechtová. V čase začatia výskumu už bola rok vdovou vychovávajúcou jediného syna, keďže jej manžel Eugen Budinský-Krička (3. 12. 1906 – 4. 8. 1942) padol ako veliteľ práporu Rýchlej divízie slovenskej armády severne od Rostova na Done, pri meste Kropotkin (*Biografický lexikón Slovenska 2002, 595-596*). Profesor Budinský-Krička bol s Elenou ubytovaný v nevelkej vzdialenosti južne od Kopečnice, v polohe Salaš. Zo dňa 11. septembra 1943 sa zachovala vzácna fotografia s dôležitými funkcionármi zo štátneho i verejného sektora, ktorí si prišli pozrieť archeologické vykopávky na Kopečnici (*Pamätná kniha obecná 1933, 51*). Účastníkov komisie privítal autor výskumu profesor Krička (na fotografii prvý zľava), Elena Budinská-Kričková a učiteľka Švantnerová. Osobne bol na terénnych odkryvoch zaangažovaný generál Slovenského štátu Ferdinand Čatloš (7. 10. 1895 – 16. 12. 1972, na fotografii druhý zľava). Jeho neoceniteľná podpora spočívala v tom, že poskytol robotníkov z radov vojakov z pracovného vojenského útvaru. Tento počín sa dal chápať medziiným tiež ako akt vďaka nebohému majorovi Eugenovi Budinskému-Kričkovi, ktorého v roku 1942 povýšili do hodnosti podplukovníka „in memoriam“. Samozrejme, že tieto skutočnosti bratovi Vojtechovi neskôr veľmi priťažili, keď bol v rokoch 1951-54 nezákonne väznený v Ilave. Dnes už len málokto z pamätníkov vie, že v Ružomberku stála socha pplk. Eugena Budinského-Kričku, teda v rodnom meste i mieste jeho posledného odpočinku (*Kolektív autorov 1944, fotografia sochy pplk. E. Budinského-Kričku, nestránkované*). Zaujímavý je fakt, že objednávku na zhotovenie monumentálnej sochy obdržal piešťanský sochár Valér Vavro (1911-1992). Bol nemanželským synom Imricha Wintera (1878-1943), zakladateľa piešťanského múzea a Piešťanskej muzeálnej spoločnosti (PMS) v roku 1928 (*Bača 2003, 211*). Nemožno vylúčiť, že sa obaja muži s Vojtechom Budinským-Kričkom osobne poznali, pretože ten v obci Veselé pri Piešťanoch odkrýval v 40-tych rokoch 20. stor. pohrebisko so šnúrovou keramikou a v roku 1965 ho i publikoval. Ešte na jeseň roku 1939 navštívil vo Veselom rodinu Kolarovičovcov, na pozemku ktorých sa odkryli prvé hroby skrčencov. Sondážne výskumy tu potom realizoval v rokoch 1940 a 1941. Jeden z hrobov (označený číslom 12) na žiadosť nového vedenia PMS vybral Vojtech Budinský-Krička „in situ“. Tento hrob ženy uložennej v skrčenej polohe na ľavom boku patrí doposiaľ k stálym exponátom expozície Balneologického múzea v Piešťanoch (*Budinský-Krička 1965, 55-56*).

Generála Ferdinanda Čatloša sprevádzal na Kopečnici ďalší generál – Jozef Turanec (7. 3. 1892 – 9. 3. 1957; na fotografii vo vojenskej uniforme, otočený chrbtom k fotografickému objektívu). K ďalším rozpoznaným účastníkom na komisii patrili okresný náčelník Jozef Mikulecký (na fotografii tretí zľava). Dobová mestská kronika Skalice, tzv. Pamätná obecna kniha č. IV. uvádza, že po ukončení prehliadky boli všetci účastníci pozvaní náčelníkom Mikuleckým na malé občerstvenie do jeho novopostavenej vily pri „mestskom hájku“. Svoju účasť na Kopečnici potvrdil tiež skalický dekan Jozef Käsmayer (8. 3. 1891 – 31. 12. 1962), od roku 1942 s titulom Monsignore (*Hések 1951-54, nestránkované; Košík 2013, 19*), činný ako predseda HSLŠ (na fotografii štvrtý zľava). Skalický notársky úrad zastupoval verejný notár Koloman Prekop (na fotografii v klobúku, v poradí piaty zľava). Evanjelických

hodnostárov reprezentoval skalický farár a vtedajší docent Ján Ďurovič (30. 8. 1894-26. 11. 1955, na fotografii prvý sprava, Košík 1996, 93).

Je potrebné sa zmieniť o tom, že už niekoľko dní pred oficiálnou štátnou delegáciou – dňa 7. septembra 1943 – si urobil poznávací výlet na Kopečnicu dr. Juraj Hodál (21. 4. 1888 – 8. 5. 1963, katolícky teológ, popredný historik a pedagóg) a dňa 10. septembra 1943 si rovnako prišiel pozrieť skalické vykopávky skvelý historik a pedagóg profesor Branislav Varsík (5. 3. 1904 – 21. 5. 1994), rodák z neďalekej Myjavy. V uvedenom čase patrili k hosťom skalickej evanjelickej fary a z titulu inšpektora archívov a knižníc (ktorú vykonával až do reorganizácie archívnej správy v roku 1953) študoval rozsiahly archív Daniela Gabriela Licharda (*Horváth 1994*, 606). Dňa 6. októbra 1943 navštívil

Významní funkcionári prítomní na lokalite v septembri 1943.

Kopečnicu ďalší z členov slovenskej vlády, minister školstva, pedagóg a novinár Jozef Sivák (14. 1. 1886 – 27. 1. 1959), ktorý mal poskytnúť zo svojho rezortu finančnú podporu na pokračovanie archeologických výskumov.

Napriek vojnovým pomerom výskum na Kopečnici nebol prerušený ani v roku 1944. Trval od 1. júna do 17. augusta a počas týchto letných mesiacov sa preskúmalo ďalších 20 mohýl. Pracovné podmienky sťažovali na jednej strane stále skromnejšie finančné dotácie zo strany Archeologického ústavu, na strane druhej hustý lesný porast. Materiálnu výpomoc zabezpečoval naďalej generál Čatloš napr. vo forme dodávky škatúl na uskladňovanie vykopaných artefaktov, zhotovených z mäkkých drevín. Zachovali sa v niekoľkých exemplároch v dvoch mierach rozmerov 49,5 x 36,5 cm a 36 x 28,5 cm.

V roku 1944 bol už štáb spolupracovníkov profesora Kričku nielen početnejší, ale hlavne kvalifikovanejší. Okrem E. Budinskej sa k nemu priradila dr. Ľudmila Kraskovská (26. 6. 1904 – 26. 6. 1999), Viktor Šemmer (22. 11. 1896 – 6. 8. 1973), A. Rajnič a O. Škvarek (*Budinský-Krička 1993*, 301). Muselo však uplynúť ešte dlhých 15 rokov, kým z dôvodu politického šikanovania a internácie mohol prof. Krička výsledky svojich výskumov na Kopečnici spracovať a vypublikovať v súbornej monografii. Morálna veľkosť Vojtecha Budinského-Kričku spočívala v tom, že v čase, keď sa cítil duševne nie najlepšie, sa naďalej príkladne staral o svoju matku Annu, rod. Buknovú (1879-1972) až do posledných dní jej života a rovnako o vdovu po svojom predčasne zosnulom bratovi Eugenovi. Bol oporou i svojim dvom sestrám. V záujme filantropie a odborného rastu sa nikdy neoženil a zostal slobodný. Preto sme i my chceli touto spomienkou vzdať hold tomuto veľkému človeku a vedcovi.

Čo môžeme povedať v krátkosti o skalickom mohylníku a jeho význame? Prvých sto mohýl zdokladoval a tridsať z nich preskúmal L. I. Červinka, V. Budinský-Krička ďalších tridsaťosem. Všetky hlinené násypy s maximálnou výškou do 50 cm boli bez kamennej konštrukcie, s priemerom od 6 m do 27 m, oválneho či kruhového pôdorysu. Obsahovali zväčša kostrové hroby v jamách pod úrovňou terénu, s orientáciou Z-V, iba tri hroby boli žiarové-popolnicové (*Bialeková 1989*, 313; *Eisner 1926*, 26; *Eisner 1947*, 129-151; *Chropovský 1970*, 17, 134; *Kolektív autorov 1968*, 47; *Kolektív autorov 1978*, 185-186; *Kolektív autorov 1992*, 15; *Matiegka-Červinka 1925*, 97-108). Počet hrobov i datovanie pohrebiska (800-900 n.l.) svedčí o tom, že mohylník slúžil ako posledné miesto odpočinku pre zosnulých z viacerých okolitých sídlisk. Prekvapujúcim zistením bol fakt, že kým v neďalekých Mikulčiciach získavala na prevahe kristianizácia, v Skalici naďalej pretrvávali pohanské zvyky s ukladaním posmrtnnej výbavy do hrobov (zo šperkov gombíky, náušnice, prstene, korále, z militárií meč, ostroha, sekera, nožiky, z pracovných nástrojov železné kosáky ale tiež pracky opaskov, kovania vedierok, hlinené nádoby, zvieracie kosti, a ďalšie, (*Boržová 2006*, 227; *Březinová 1997*, 157; *Drahošová 1994*, 15-16; *Kavánová 1976*, 49, 88; *Kolektív autorov 1968*, 53; *Kraskovská 1983*, 198; *Ruttkay 1975*, 175-177; *Turek 1965*, 70; *Vančo 1994*, 9-11). K zaujímavým objavom patrili najmä odtlačky tkanín na kovových predmetoch s identifikovaným pravým hodváhom východného pôvodu (*Jakubec 1959*, 163-165). Okrem dvoch popolníc zhotovených v ruke, prevažovali hrnce vyrobené na hrnčiarskom kruhu a s rytou výzdobou v podobe vlnoviek a obežných línií (*Eisner 1966*, 522; *Tomčíková 1984*, 221). Kontinuitu slovanského osídlenia v Skalici podčiarkujú ďalšie nálezy z polohy Za predmestím, ale hlavne z polohy Plánavy (sídlisko) a Vysoké pole (pohrebisko), datované do prvej polovice 10. storočia (*Kolektív autorov 1968*, 53-54).

Za súhlas zverejniť historické fotografie z výskumov v Skalici-Kopečnici ďakujem riaditeľke ZM v Skalici PhDr. Viere Drahošovej.

Robert Bača

LITERATÚRA:

Bača 2003 – R. Bača: Malá encyklopédia Piešťan od A-Z. Strojopis, 365 strán.

Bialeková 1989 – D. Bialeková: Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. I. zväzok, 2. časť, AÚSAV Nitra.

- Biografický lexikón Slovenska 2002: Biografický lexikón Slovenska, diel I. (A-B). Slovenská národná knižnica a Národný biografický ústav Martin.*
- Borzová 2006 – Z. Borzová: Kosáky v hrobách z obdobia včasného stredoveku. Slovenská archeológia LIV-2, 2006, 209-237.*
- Březinová 1997 – H. Březinová: Doklady textilní výroby v 6.-12. století na území Čech, Moravy a Slovenska. Památky archeologické, č. 2, 1997, 124-179.*
- Budinský-Krička 1959 – V. Budinský-Krička: Slovanské mohyly v Skalici. SAV Bratislava 1959.*
- Budinský-Krička 1965 – V. Budinský-Krička: Gräberfeld der späten schnurkeramischen Kultur in Veselé. Slovenská archeológia XIII-1, 1965, 51-106.*
- Budinský-Krička 1993 – V. Budinský-Krička: Moja účasť na archeologickom výskume na Slovensku a v Čechách v rokoch 1929-1989. Študijné zvesti AÚ SAV 29, 1993, 281-333.*
- Drahošová 1994 – V. Drahošová: Veľkomoravská Skalica. In: Záhorie, roč. 3, č. 3, 1994, 13-16.*
- Eisner 1926 – J. Eisner: Studium předhistorické archeologie na Slovensku po převratě. In: SMSS 20, Turčiansky Sv. Martin, 1926, 14-26.*
- Eisner 1947 – J. Eisner: Slovensko v dobe hradištnej kultúry. In: Slovenské dejiny I, Bratislava 1947, 120-158.*
- Eisner 1966 – J. Eisner: Rukovět slovanské archeologie. Heslo Skalica. Praha 1966.*
- Hések 1951-54 – M. Hések: Kúty. Archeologický, historický, etnografický obraz od najstarších čias od roku 1918. Rukopis. Archív Záhorského múzea v Skalici.*
- Horváth 1994 – P. Horváth: Profesor Branislav Varsík 1904-1994. Historický časopis 42, 3, 1994, 604-608.*
- Chropovský 1970 – B. Chropovský: Slovensko na úsvite dejín. Bratislava 1970.*
- Jakubec 1959 – J. Jakubec: Die Analyse der Funde mit versteinten Geweberesten aus den slawischen Hügelgräbern in Skalica. In: Budinský-Krička 1959: Slawische Hügelgräber in Skalica. Bratislava, 163-165.*
- Kavánová 1976 – B. Kavánová: Slovanské ostruhy na území Československa. Academia Praha*
- Kolektív autorov 1944 – Kolektív autorov: Pamiatke predkov. Stráž vlastní, Bratislava 1944.*
- Kolektív autorov 1968 – Kolektív autorov: Skalica v minulosti a dnes. Kapitola V – slovanskej dobe (Ľ. Kraskovská), Obzor Bratislava.*
- Kolektív autorov 1978 – Kolektív autorov: Významné slovanské náleziská na Slovensku (ed. B. Chropovský). Veda SAV Bratislava, 185-187.*
- Kolektív autorov 1992 – Kolektív autorov: Skalica. Mesto Skalica 1992.*
- Košík 1996 – Ľ. Košík: Z duchovného dedičstva Skalice. Bratislava 1996.*
- Košík 2013 – Ľ. Košík: Kňazi pôsobiaci v skalickej farnosti. Skalica 2013.*
- Kraskovská 1959 – Ľ. Kraskovská: Prvé výskumy na slovanskom mohylníku v Skalici. Slovenská archeológia 7, 1959, 163-185.*
- Kraskovská 1983 – Ľ. Kraskovská: Značky na dnách v dobe veľkomoravskej. Študijné zvesti AÚ SAV Nitra, 193-206.*
- Matiegka/ Červinka 1925 – J. Matiegka/ J. Červinka: Lebky a kostry z mohyl z doby veľkomoravskej u Uherské Skalice. Anthropologie 3, 1925.*
- Pamätná kniha obecná (Skalica) 1933 – Pamätná kniha obecná: Doba predhistorická.*
- Ruttikay 1975 – A. Ruttikay: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. Slovenská archeológia XXIII/1, 1975, 119-216.*
- Tomčíková 1984 – K. Tomčíková: Ornament na keramike z veľkomoravského obdobia z územia Slovenska. In: Zborník prác Ľ. Kraskovskej, Bratislava 1984, 217-226.*
- Turek 1965 – R. Turek: Oblasti šíření velkomoravské kultury. In: Almanach Velká Morava. Moravské muzeum Brno 1965, 70-72.*
- Vančo 1994 – M. Vančo: Šperky zo skalického pohrebiska na Kopečnici. In: Záhorie, roč. 3, č. 6, 1994, 9-11.*

Dvadsať rokov od skonu doc. PhDr. Antona Točíka, DrSc. (1918-1994)

Čas, slovami básnika, sa „ako splašený kôň“ rýchlym tempom ubera do ďalších nových dní, rokov, prekračujúc hranice storočí. Prežívame ho v návaloch pracovných povinností, osobných problémov i radostí. V tomto kolobehu každodenného života by sa však bolo treba pozastaviť aj pri dávnominulých udalostiach, pri významných výročiach. Zaslúžia si to najmä osobnosti, ktoré už nie sú medzi nami, ktoré ovplyvnili osudy jednotlivcov, inštitúcií, či celej spoločnosti.

Týka sa to aj mnohých vedeckých disciplín, nevynímajúc slovenskú archeológiu. K takým osobnostiam, ktoré pohlí jej dejinami, patrili aj Anton Točík, zakladateľ modernej archeológie na Slovensku, zakladateľ a budovateľ Archeologického ústavu SAV. Patrí k našim povinnostiam pripomínať jeho zásluhy v archeologickej vede, najmä pre generácie, ktoré už nemali možnosť osobného kontaktu, nezažili roky, v ktorých ju Anton Točík povzniesol na vysoký piedestál nielen v domácich, ale aj v zahraničných súvislostiach.

Ubehlo neuveriteľných 20 rokov odvtedy, čo 15. júna 1994 Anton Točík poslednýkrát vydýchol v kruhu svojej rodiny v Nitre. Navždy, po dlhšej a ťažkej chorobe, ako sedemdesiatšesťročný odišiel aj z odboru – archeológie, ktorej zasvätil celý svoj aktívny život. Posledný odpočinok našiel 18. júna 1994 na Mestskom cintoríne v Nitre.

Po študijnom pobyte v Nemecku - na univerzite v Lipsku roku 1943, ktorý mu otvoril nové obzory archeologického bádania, a neskôr na Komenského univerzite v Bratislave u prof. Jana Eisnera, úspešne zakončil vysokoškolské štúdium. Po vstupe do praxe, v neľahkom povojnovom období, po vystriedaní krátkodobých zamestnaní v školstve

a v štátnej správe, roku 1948 sa splnil jeho sen – stal sa pracovníkom Štátneho archeologického ústavu v Martine, vtedy vedeného prof. Vojtechom Budinským-Kričkom.

A za niekoľko rokov, po vzniku Slovenskej akadémie vied roku 1953, už stál na čele Archeologického ústavu v Nitre. Stal sa jeho zakladateľom a riaditeľom. Pod jeho vedením nielen toto pracovisko, ale slovenská archeológia vôbec, dosiahla v nasledujúcich rokoch nebývalé domáce i medzinárodné úspechy. Jeho odborné i organizátorské snaženie však naraz zahatali udalosti augusta 1968. Točíkov jednoznačne negatívny postoj k okupácii Československa znamenal koniec jeho vedúceho postavenia v riadení slovenskej archeológie. Pribrzdil aj možnosti jeho vedeckého postupu.

O týchto turbulentných časoch, a vôbec o osobnom a pracovnom živote Antona Točíka sa čitateľ detailnejšie dozvie z publikácie vydanéj roku 2000 na jeho počesť. Spolupracovníci, priatelia a žiaci pri 1. výročí úmrtia, v snahe uctiť si jeho pamiatku a pripomínať ho nasledujúcim

generáciám archeológov, roku 1995 založili Nadáciu Antona Točíka na podporu zverejňovania výsledkov archeologického a numizmatického výskumu na Slovensku (po zákonných zmenách nesie názov Spoločnosť Antona Točíka). Je potešiteľné, že na podnet Slovenskej archeologickej spoločnosti od roku 2000 jedna z ulíc na sídlisku Klokočina v Nitre nesie meno Antona Točíka. Roku 2004 predstavenstvo Spoločnosti AT iniciovalo a aj realizovalo pamätnú dosku venovanú tejto osobnosti. Bolo dohodnuté, že bude umiestnená na Nitrianskom hrade (na stene dnešného Diecézneho múzea), ktorý bol od roku 1953 zásluhou Antona Točíka sídlom Archeologického ústavu SAV. Jeho pričinením sa totiž hrad v povojnovom období dočkal výraznej obnovy. Tento návrh však neskôr odmietlo Nitrianske biskupstvo. Dosiaľ neuspela ani snaha umiestniť dosku v podhradí na budove, ktorú vlastní AÚ SAV. Nedokázali to presadiť ani vtedajší vrcholní predstavitelia Spoločnosti AT, ktorí pamätnú dosku a nápis na nej schválili. A tak už dlhé roky odpočíva v AÚ SAV, v skrini, čakajúc na osadenie v priaznivejšej dobe. K pripomenutiu osobnosti Antona Točíka sotva stačia „Točíkove dni“ organizované Archeologickým ústavom SAV, či udeľovanie „Ceny Antona Točíka pre mladého tvorivého pracovníka“. Širšia archeologická komunita sa o týchto interných aktivitách podrobnejšie pravdepodobne dozvedá len dodatočne, z Informátora SAS.

Citujúc zo záveru publikácie, vydanéj na počesť Antona Točíka, možno pri 20. výročí jeho úmrtia pripomenúť dnešnej i budúcim generáciám, a najmä tým jednotlivcom, ktorí v dnešnom archeologickom bádani na Slovensku zaujímajú vedúce funkcie, že to bol Anton Točík, ktorý „zanechal úctyhodné vedecké a organizačné dielo. Jeho dedičstvo je veľkou výzvou. Môžu a nepochybne aj budú z neho čerpať mnohé ďalšie generácie archeológov. Rozmerné dielo Antona Točíka reprezentuje základnú zmenu kvality dovtedajšieho archeologického bádania na Slovensku, métu, ktorá doviedla slovenskú archeológiu k výsledkom uznávaným v celej Európe.“

Eva Kolníková

OPUSTILI NAŠE RADY

PhDr. Klára Marková, CSc.

7.7.1952 – 27.9.2014

Po ťažkom zápase prehrala svoj boj so zákernou chorobou a opustila naše rady dobrá archeologička, skvelá vedkyňa, kolegyňa, priateľka a predovšetkým slušný a kultivovaný človek – Klára Marková. Po skončení archeológie na FF UK v Bratislave krátko pracovala v Mestskom múzeu v Bratislave, ale viac ako 30 rokov bola zamestnaná v AÚ SAV v Nitre.

Klárka, ako ju volali všetci priatelia, bola pozoruhodne distingvovaná osoba s veľkou dávkou diplomacie, akých nie je v slovenskej archeológii veľa. Nikdy som ju nepočula vysloviť hrubé slovo, nikdy sa nehádala. Bola Dáma s veľkým D. Neznamená to, že si nevedela presadiť svoj názor. Ak bola presvedčená o svojej pravde tak bojovala diplomatickým spôsobom a gráciou. Možno preto ju za veľkú bojovníčku málokto považoval.

Patrila k zanietným archeológom, sledovala nové vedecké objavy, publikácie, podujatia, výskumy a to nielen tie, ktoré sa týkali jej vlastného odborného zamerania,

ale udržiavala si kvalitný prehľad o všetkých obdobiach, ktoré poznáme v archeológii na Slovensku. Na základe týchto informácií kreatívne objavovala nové témy výskumu a bola vždy ochotná podporiť perspektívny výskum kolegov a to i v prípade, že sa na ňom nemohla sama podieľať. Špecializovala sa na problematiku neskorého eneolitu a staršej doby bronzovej a to hlavne na opevnené sídliská, hatvanskú kultúru a bola medzinárodne uznávanou špecialistkou na problematiku jantáru. V posledných desiatich rokoch sa angažovala v otázke podpory výskumu historického skla na Slovensku a spolupodieľala na významných výsledkoch týkajúcich sa výskumu archeofajansy v dobe bronzovej, z ktorých niektoré časti boli už zverejnené. Vypublikovala viac ako 108 prác, z toho sú tri monografie a ďalšie tri práce v rozsahu monografií. Pracovala do poslednej chvíle, niekoľko jej prác je ešte v tlači a čaká na korektúry, ktoré už Klárka Marková nespraví. Jej prácu oceňovali i prestížne zahraničné archeologické inštitúcie, bola pozyvaná na odborné podujatia a v zahraničí tiež vypublikovala viac ako 20 významných štúdií. Jej vedeckú kreativitu a odborný prínos ocenili v zahraničí i tak, že bola Univerzitou v Oxforde ako jediná zo Slovenska prizvaná do autorského kolektívu, ktorý napísal dobu bronzovú v Európe (The Oxford Handbook of the European Bronze Age. Oxford: University Press, 2013). Našťastie sa dožila jej vydania. Paradoxom je, že sa jej v čase príprav tejto knihy znížil pracovný úväzok na 80%, čím jej pracovisko okresalo i tak dosť biedny finančný príjem na ešte biednejší s celoživotným dopadom napríklad i na dôchodok, ktorého sa však už nedožila.

Jej cnosťou bola skromnosť a usilovnosť, neváhala sa pustiť do doslova mravenčej práce, aby zachránila poznatky. V tejto súvislosti spomeniem aspoň dielo, ktoré napísala pred pár desiatkami rokov, za ktoré možno považovať spracované výskumy a nálezy prof. Janšáka. Bola to skutočne heroická práca, roztriediť a kultúrne klasifikovať nie vždy atraktívne, ale zato veľmi početné archeologické nálezy tohto veľikána slovenskej archeológie. Klárka Marková tak vytvorila pozoruhodnú prácu z nálezov, ktoré by inak nevyužitú stáli v depozitoch múzeí a postupne upadli do zabudnutia. Žiaľ, táto práca zostala v rukopise (nie však vinou Klárky Markovej) a stále čaká na svoje vydanie.

Publikácie Dr. Kláry Markovej, CSc. prinášali nové a zaujímavé poznatky a objavy. Spomenúť možno mapu obchodných ciest v dobe bronzovej a s tým spojené poznatky o obchodných vzťahoch a distribúcii jantáru v dobe bronzovej. Z mnohých prác o jantáre publikovala tiež jantárový artefakt z paleolitu. Novým poznatkom sú tiež radiokarbonové dáta pre dobu bronzovú. Z interdisciplinárnych prác nemožno opomenúť objav železnej výstuže na nádobe z Veľkej Lomnice a dendrochronologické dáta pre slovanskú studňu v Malackách. Spolupodieľala sa tiež na výskume a publikovaní priekopy hradiska zo staršej doby bronzovej vo Veselom. Realizovala terénne výskumy sama alebo v spolupráci, najdlhšie sa venovala výskumu vo Včelinciach.

Archeológia bola jej život, kamarátka, vášeň, zábava, sklamanie i potešenie. Ak mohla, tak urobila maximum, aby podporila výskum, ktorý považovala za perspektívny a prínosný. Takto zachránila pre AÚ SAV i projekt výskumu historických skiel na Slovensku, ktorý podporila i aktívnou účasťou a prácou v Komisii pre podporu výskumu historického skla na Slovensku, ktorá pracuje pri výbere Slovenskej archeologickej spoločnosti. To ĎAKUJEME! žiaľ už nepočuje, ale určite by sa mu úprimne a skromne bránila.

Hovorila niekoľkými jazykmi: nemeckým, anglickým, ruským dohovorela sa maďarsky a veľmi dobre poznala českú gramatiku, lebo chodila aj do českých škôl. Tiež bola členkou Committee on the Study of Amber pri UISPP.

Zomrela v plnom rozkvetu tvorivých síl. Pod jej zdravie sa podpísalo neustále, viac ako dve desaťročia trvajúce dochádzanie na pracovisko v Nitre z Bratislavy a prebývanie po privátoch, i keď – ako vieme – jestvuje aj iné riešenie. Ťažko niesla zmenené odborné i ľudské prostredie na pracovisku, ktorý považovala za svoj druhý domov. Ťažká choroba ju zastihla v období, keď rozpracovávala dlhoročne skúmané témy a pripravovala sa ich publikovať – hatvanská kultúra, Včelince, jantár a i. Zostali rozpracované, čo je veľká škoda pre slovenskú archeológiu.

Do poslednej chvíle, napriek ťažkej chorobe, bolo pre ňu najväčším potešením diskutovať o archeológii, publikáciách a objavoch. Zostali nám jej výsledky v publikáciách i rozpracovaných prácach, nálezových správach, jej objavy, ale Klárka archeologickej obci chýba.

Češť jej pamiatke!

Danica Staššíková-Štukovská

† PhDr. Magda Pichlerová, CSc. - 16.9. 1931 - 28.10.2014

† PhDr. Pavol Kuka, CSc. - 27.6. 1931 - 13.11. 2014

NOVÉ PUBLIKÁCIE

Výber z edície publikácií AÚ SAV

Slovenská archeológia 62, Nitra 2014, 213 s.

Prvé číslo časopisu obsahuje štyri rozsahovo väčšie štúdie. J. Pavúk a A. Bakámska sú autormi príspevku „Typológia a chronológia neolitických oltárikov na Balkáne“. Samotný názov prezrádza, že ide o komplexné spracovanie tejto problematiky na príkladoch rôznych nálezísk. Autori sa zaoberali aj otázkou pôvodu a funkcie oltárikov. Sídliskové objekty kultúry Makó-Kosiň-Čaka v Iži, spracovali N. Beljak Pažinová a J. Beljak. Vďaka záchrannému výskumu a následnému vyhodnoteniu sa podarilo získať viacero dôležitých informácií o objektoch

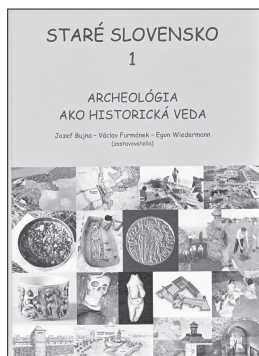

a nálezoch tejto kultúry. Ďalším príspevkom v prvom čísle Slovenskej archeológie je článok K. Pietu o hradiskách vo Folkušovej-Necpaloch a v Blatnici. Autor vyhodnotil materiál z oboch menovaných hradísk a spresnil časový rozsah ich existencie v jednotlivých obdobiach. Na základe strategickej polohy a výskytu rôzneho druhu materiálu sa pokúsil určiť aj ich funkciu. Poslednou štúdiou je Germánske pohrebisko v „Dunajskej Strede“ z pera P. Prohászku. Archívny výskum korešpondencie priviedol autora príspevku k materiálu, ktorý bol doslova zozbieraný po stredoeurópskych múzeách. P. Prohászku sa podarilo vyhodnotiť materiál a sumár poznatkov položiť do historického pozadia existencie a rozlohy Vanniovho kráľovstva.

Záver čísla patrí správe zo 45. Medzinárodnej konferencii archeológie stredoveku, ktorú zhodnotil M. Hanuliak a recenziám.

Štúdijské zvesti Archeologického ústavu SAV 55, Nitra 2014, 235 s.

V tomto čísle je uverejnených 8 chronologicky zoradených príspevkov. Prvá v poradí je štúdia A. Gardelkovej-Vrtelovej „Sociální struktura na pohřebištích v závěru eneolitu a starší doby bronzové“. Autorka vyhodnotila sociálne pomery v jednotlivých kultúrach v spomenutom období. E. Hrnčiarik spracoval „Rímske kostené šperky z antickej Gerulaty“. Analyzovaný súbor šperkov pochádza z viacerých polôh z Bratislavy-Rusoviec. V ďalšom príspevku spracoval J. Elgyüt „Staršie včasnostredoveké sídliskové nálezy zo Záhoria“. Štúdia sa dotýka doposiaľ nespracovaných nálezov z obcí Bílkove Humence, Kúty a Lakšárska Nová Ves. Prípadovú štúdiu zameranú na analýzu ako aj interpretáciu rastlinným makrozvyškov predstavila v tomto čísle M. Látková pod názvom „Archeobotanika kopčianskeho sídelného komplexu“. Ďalší interdisciplinárny prístup pri skúmaní sakrálnej architektúry prezentujú S. Gogová a J. Tirpák v článku „Výskum základov stredovekého kostola a cintorína v Krásne nedeštruktúrnymi metódami“. S Španihel sa v štúdiu „Stredoveká a novoveká keramika severozápadného Slovenska“ venuje keramike z prostredia miest, hradov a hrádok. Časovo je tento horizont vymedzený aj historickými udalosťami a to od obdobia tatárskeho vpádu do Uhorska po začiatok napoleonských vojen. V poradí treťou interdisciplinárnou prácou v tomto čísle je článok K. Daňovej a M. Gabulovej „Osídlenie v mikroregiónu potoka Jarč na strednom (dolnom) Považí (archeologické predikčné modelovanie)“. Prípadová štúdia bola vypracovaná na malom území jediného potoka, prítoku rieky Váh, s plánom do budúcnosti spracovať ďalšie územia v tomto regióne. Poslednou štúdiou je sumár výsledkov medzinárodného projektu CULTURE – ArchaeoLandscapes „Aktivity prospekčných metód v rokoch 2010-2012“. E. Blažová predstavila postupne všetky nedeštruktívne metódy, s ktorými tím zapojený do tohto projektu pracoval. Záver Štúdijských Zvestí patrí Spomienke na Ivana Kuzmu, ktorý bol dlhoročným hlavným redaktorom tohto časopisu.

J. Bujna – V. Furmánek – E. Wiedermann (Zost.): Staré Slovensko 1. Archeológia ako historická veda. Nitra 2013. 244 s.

Archeologický ústav SAV v rámci Centra excelentnosti SAV s názvom Staré Slovensko: Dejiny Slovenska od praveku po vrcholný stredovek (STASLO) vydáva prvú z radu monografií. Už samotný názov prezrádza, že toto úvodné dielo je akýmsi „introm“ do sveta archeológie. Monografia je rozdelená do ôsmich hlavných kapitol. Autorom prvej kapitoly s názvom „Archeológia ako vedná disciplína“ je J. Bujna. „Bádateľské pole archeológie“ bolo zverené do rúk E. Wiedermanna. Treťou kapitolou je „Archeológia a vedné disciplíny“. Vzhľadom na skutočnosť, že archeológia ako veda je otvorená interdisciplinárnym prístupom, sa na tejto časti podieľali hneď viacerí odborníci z rôznych príbuzných, ale aj vzdialenejších vedných disciplín, ktorí svojim výskumom pomáhajú dotvárať obraz o živote v minulosti. K archeológii neodmysliteľne patrí „Periodizácia a chronológia“. Oba tieto najdôležitejšie piliere „našej vedy“ mal na starosti V. Furmánek. Viacerí autori sa podpísali pod piatu kapitolu s názvom „Prírodné prostredie Slovenska v premenách času“. Cieľom prvého zväzku bolo predstaviť aj „Metódy archeologického prieskumu a terénneho výskumu“. Na tejto časti participovali najmä členovia Oddelenia záchranných výskumov a prospekcie z Archeologického ústavu SAV. Siedma kapitola má názov „História bádania“. Zostavili ju R. Kujovský a J. Vladár, ktorí sa vrátili úplne k počiatkom slovenskej archeológie pred vznikom prvej Československej republiky. „Archeológia a súčasnosť“ je názov poslednej ôsmej kapitoly, ktorej autormi sú I. Cheben a M. Ruttkay. Táto časť je mimoriadne zaujímavá najmä z dôvodu smerovania samotnej archeológie.

Zostavovateľskému kolektívu sa podarilo veľmi precízne zosúladiť množstvo informácií v texte s obrazovými prílohami, ktoré názorne dopĺňajú písané slovo. Uvedená monografia je práve tou chýbajúcou časťou mozaiky, ktorú slovenská archeológia toľko potrebovala. Na záver mi zostáva len gratulovať zostavovateľom a celému kolektívu autorov k vydarenému úvodnému dielu v rámci plánovanej série Staré Slovensko.

Klaudia Daňová

Vladimír Turčan: Stĺp Marca Aurelia a stredné Podunajsko, Zborník SNM Archeológia, Supplementum 8, Bratislava 2014, 184 strán, ISBN 978-80-8060-335-9.

V závere septembra 2014 uzrela svetlo sveta nová publikácia SNM-Archeologického múzea v Bratislave, ktorá je súčasťou edície Zborník SNM Archeológia – Supplementum. Jej názov „Stĺp Marca Aurelia a stredné Podunajsko“ odzrkadľuje tému, ktorá tvorí gro zborníka. Jeho zostavovateľom je Vladimír Turčan. Impulzom vydania tejto publikácie bolo získanie sadrových odliatkov výjavov na stĺpe Marca Aurelia, súvisiacich s udalosťami počas Markomanských vojen, ktoré sa spájajú s územím dnešného Slovenska. Odliatky boli vyrobené z foriem, ktoré boli vyhotovené v 19. storočí a patria berlínske muzeu Staatliche Museen zu Berlin – Gipsformerei. Toho času sú vystavené v SNM-Archeologickom múzeu v Bratislave.

Články v publikácii sú výstupom z medzinárodného kolokvia, ktoré sa uskutočnilo v SNM-Archeologickom múzeu v roku 2012. Zborník obsahuje 15 príspevkov, týkajúcich sa priamo problematiky stĺpu Marca Aurelia, ako aj archeologických dokladov a najnovších poznatkov o markomanských vojnách. Keďže ide o problematiku nadregionálnu, pozitívom sú príspevky resp. resumé v anglickom jazyku. Obsah zborníka je tvorený nasledovnými štúdiami:

I. Bazovský: Odev Germanov na stĺpe Marca Aurelia; *J. Beljak:* Pohronie v dobe Marca Aurelia; *R. Čambal:* Torques or shackles? cotins or germans? to interpretation of ethnic origin of the captives from the column of Marcus Aurelius, displayed in the scenes LXVIII and LXIX; *E. Droberjar:* Shackles on the column of Marcus Aurelius and Finds from Mušov; *K. Elschek:* Nové žiarové hroby z 2. polovice 2. storočia zo Zohora na západnom Slovensku; *E. Hrnčiarik/J. Baňovič:* Vyobrazenia nádob na trajánovom stĺpe a stĺpe Marka Aurelia; *E. Hrnčiarik/J. Ulický:* Vyobrazenia rímskej výstroje a výzbroje na trajánovom stĺpe a stĺpe Marka Aurelia; *P. Jančura/M. Daňová/M. Jančura/I. Bohálová/D. Daniš /J. Modranský/K. Zrníková/L. Oláhová:* Priestorový aspekt a prírodné podmienky invázie Rimanov do stredného podunajska a Karpát v druhom storočí n. l.; *R. Nádaskay/J. Schmidtová/P. Barta:* Terra sigillata z priekopy rímskeho tábora Gerulata II v Bratislave-Rusovciach; *M. Olędzki:* The Causes of the Outburst of Marcomannic Wars; *J. Rajtár:* Stĺp Marca Aurelia a archeologické doklady o rímskych výpravách proti Kvádom; *J. Schmidtová/P. Barta:* Výskum priekopy rímskeho tábora Gerulata II v Rusovciach v roku 2009; *O. Šedo:* Rímske stavby zobrazené na stĺpe Marca Aurelia; *V. Turčan:* Germánske sídliskové objekty na stĺpe Marca Aurelia; *P. Valachovič:* Markomanské vojny v ikonografii a rímskej historiografickej tradícii.

Jednotlivé štúdie sa zaoberajú analýzou jednotlivých prvkov znázornených na scénach na stĺpe (barbarské obydlia, rímske stavby, bronzové nádoby, zbrane) a ich odborným vyhodnotením a porovnaním s archeologickými nálezmi, prípadne novými interpretáciami už známych scén (torques alebo putá?), polemizujúcich, či ide o keltských Kotínov alebo o Germánov, resp. Sarmatov. Veľmi zaujímavým je aj príspevok o nových poznatkoch rímskych vojenských aktivít v Barbariku počas markomanských vojen a to hlavne v podobe dokladov postupu rímskych légii na základe objavov tzv. pochodových táborov. V každom prípade ide o zaujímavú publikáciu, ktorá isto zaujme odbornú, ako aj laickú verejnosť. Publikáciu si možno zakúpiť v SNM-Archeologickom múzeu v Bratislave.

Radoslav Čambal

Ján Chovanec: Kaštieľ a múzeum v Trebišove. Trebišov 2013, 40 strán, 75 obr.

Na prelome rokov 2013 a 2014 uzrela svetlo sveta propagačná publikácia o kaštieli a múzeu v Trebišove. Vydalo ju Múzeum a KCJZ vďaka príspevku z grantového programu Košického samosprávneho kraja Terra incognita. Autorom publikácie je PhDr. Ján Chovanec, PhD. Autor v publikácii **Kaštieľ a múzeum v Trebišove** opisuje dávnoveský Trebišov s jeho najvýznamnejšími dominantami, katolíckymi kostolmi, hradom Parič a kaštieľom Andrassyovcov. Publikácia je rozdelená na týchto 14 častí: Starobyľ Trebišov; Hrad Parič; Z hradu do kaštiľa; Najslávnejší z rodu; Na európskej scéne; Smrť grófa Júliusa Andrassyho; Poslední Andrassyovci v Trebišove; Po rozpade monarchie; Trebišovský kaštieľ; Hospodárske zázemie; Grófsky park; Kaštieľ a múzeum; Fondy múzea; Expozície

a výstavy. Textová časť je doplnená 75 prevažne farebnými obrázkami, medzi ktorými sú historické i súčasné vyobrazenia kostolov, hradu, kaštiľa, portréty trebišovskej šľachty, pamiatky a zbierky múzea. Na vnútorných stranách obálky sú vyobrazené historické mapy Trebišova z vojenského mapovania Uhorska v 18. a 19. storočí. Autormi fotografií sú Ján Chovanec, Jozef Danko, Ján Lörinčík a Arcanum.

Martin Urban

POZVÁNKY

ETRUSKOVIA Z PERUGIE

31. 10. 2014 – 29. 3. 2015 v pivniciach Bratislavského hradu.

Výstava unikátnych etruských nálezov priamo z Talianska, z Národného múzea v Perugii. Etruskovia žili aj v dnešnom regióne Umbria (stredné Taliansko), ktorého hlavným mestom je Perugia. Život tajomného zaniknutého národa Etruskov paradoxne poznáme najmä z obsahu ich hrobiek, preto vzácnymi exemplármi sú travertínové sarkofágy s reliéfnymi výjavmi zdobenými polychrómiou, typickými pre oblasť Perugia.

Výstavu **Etruskovia z Perugia** pripravilo Slovenské národné múzeum - Historické múzeum, Soprintendenza per i Beni Archeologici dell'Umbria Perugia, Museo Archeologico Nazionale dell'Umbria Perugia a Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave.

ZMENY V ČLENSKEJ ZÁKLADNI

Noví členovia

Mgr. Marek Both, Mgr. Andrea Slaná, Mgr. Katarína Vlaszatá

OZNAMY VÝBORU SAS PRI SAV

Múzeá, univerzity a iné inštitúcie, ktoré sú kolektívnymi členmi SAS môžu informácie o svojich akciách poskytnúť aj výboru SAS, ktorý ich následne zverejní na webovej stránke spoločnosti.

Ak máte informácie o významných ocenenia a vyznamenaniach našich členov, prosím informujte nás o tom priebežne. Prostredníctvom Informátora a webovej stránky tak budeme môcť informovať aj ostatných členov spoločnosti.

Členské poplatky môžete uhrádzať poštovou poukážkou alebo bankovým prevodom na účet Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV.

Číslo účtu SAS pri SAV: 20007082/6500 (Poštová banka)

REDAKČNÁ UZÁVIERKA NASLEDUJÚCEHO ČÍSLA JE 31. 5. 2015

ČASOPIS VYJDE LEN V PRÍPADE DOSTATOČNÉHO POČTU PRÍSPEVKOV!!!

*Názory a stanoviská prezentované v príspevkoch sa nemusia zhodovať s názormi a so stanoviskami redakcie.
V takomto duchu príspevky prešli základnou jazykovou úpravou bez podstatných zásahov do znenia textu.*

PF 2015

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavná redaktorka: PhDr. Alena Bistáková, PhD., (sas.archeologia@gmail.com). Redakčná rada: Mgr. R. Čambal, PhDr. E. Horváthová, PhD., PhDr. E. Miroššayová, CSc., PhDr. M. Musilová, Mgr. J. Mellnerová, PhD. Počítačová sadzba: PhDr. A. Bistáková, PhD., P. Červeň. Tlač: Michel Angelo.
(Na embléme pintadera zo 6. stor. pred Kr. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie J. Marettová).